

ISSN 2226-0099

Міністерство освіти і науки України
державний вищий навчальний заклад
«Херсонський державний аграрний університет»

**Таврійський
науковий вісник**

Економічні науки

Випуск 96

Херсон – 2016

Рекомендовано до друку вченою радою
Херсонського державного аграрного університету
(протокол № 1 від 29.08.2016 року)

Таврійський науковий вісник: Науковий журнал. Вип. 96 - Херсон: Гринь Д.С., 2015. – 144 с.

Видається за рішенням Науково-координаційної ради Херсонської області Південно-го державного аграрного університету та Президії Української академії аграрних наук з 1996 року. Зареєстрований у ВАК України в 1997 році “Сільськогосподарські науки”, пере-реєстрацію пройшов у червні 1999 року (Постанова президії ВАК № 1-05/7), у лютому 2000 року (№ 2-02/2) додатково “Економіка в сільському господарстві”, у червні 2007 року (№ 1-05/6) додатково “Іхтіологія” та у квітні 2010 року “Сільськогосподарські науки” (№ 1-05/3). Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 13534-2508 ПР від 10.12.2007 року.

Редакційна колегія:

1. Базалій В.В. - д.с.-г.н., професор (головний редактор);
2. Яремко Ю.І. д. е.н., професор (заст. головного редактора);
3. Федорчук М.І. - д.с.-г.н., професор (заст. головного редактора);
4. Подаков Є.С. - к.е.н., доцент (відповідальний редактор);
5. Ушкаренко В.О. - д.с.-г.н., професор, академік НААНУ;
6. Свтушенко М.Ю. - д.б.н., професор, чл.-кор. НААНУ;
7. Лавриненко Ю.О. - д.с.-г.н., професор, чл.-кор. НААНУ;
8. Пелих В.Г. - д.с.-г.н., професор, чл.-кор.НААНУ;
9. Агеєц В.Ю. – д.с.-г.н., професор (Білорусь)
10. Андрусенко І.І. - д.с.-г.н., професор;
11. Арсан О.М. - д.б.н., професор;
12. Благодатний В.І. - д. е.н., професор;
13. Бойко М.Ф. - д.б.н., професор;
14. Вовченко Б.О. - д.с.-г.н., професор;
15. Гамаюнова В.В. - д.с.-г.н., професор;
16. Грановська Л.М. - д.е.н., професор;
17. Данілін В.М. - д.е.н., професор;
18. Дебров В.В. - д.с.-г.н., професор;
19. Зубкова О. – д.б.н., професор (Молдова)
20. Кирилов Ю.Є. – д.е.н., доцент;
21. Коковіхін С.В. - д.с.-г.н., професор
22. Кольман Р. – д.с.-г.н. (Польща)
23. Кудряшов В.П. - д.е.н., професор;
24. Лимар А.О. - д.с.-г.н., професор;
25. Мармуль Л.О. - д.е.н., професор;
26. Міхеев Є.К. - д.с.-г.н., професор;
27. Морозов В.В. - к.с.-г.н., професор;
28. Морозов О.В. - д.с.-г.н., професор;
29. Морозов Р.В. - д. е.н., професор;
30. Мохненко А.С. - д.е.н., професор;
31. Наконечний І.В. - д.б.н., професор;
32. Нежлукченко Т.І. - д.с.-г.н., професор;
33. Осадовський З. – д.е.н., професор (Польща)
34. Петшак С. – д.е.н., професор (Польща)
35. Пилипенко Ю.В. - д.с.-г.н., професор;
36. Соловійов І.О. - д.е.н., професор;
37. Танклевська Н.С. - д.е.н., професор;
38. Ходосовцев О.Є. - д.б.н., професор;
39. Шерман І.М. - д.с.-г.н., професор.

ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ

Байша К.М. – к.п.н., доцент,
Ковальов В.В. – к.е.н., доцент,
Фадеева К.С. - магістр, Херсонський державний університет

У статті висвітлено тлумачення поняття «інвестиції» та наведені етапи формування знань про еволюцію даного поняття. Розглянуті моменти на які слід звернути увагу при розробці інвестиційних проектів та джерела їх фінансування. Висвітлені методи оцінки доходності інвестиційних проектів.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційні проекти, методи оцінки, доходність.

Baisha K.M., Kovalov V.V., Fadeeva K.S. Теоретическая сущность оценки инвестиционных проектов

В статье освещены толкования и этапы формирования знаний про эволюцию понятия «инвестиции». Рассмотрены моменты на которые следует обратить внимание при разработке инвестиционных проектов и источники их финансирования. Освещены методы оценки доходности инвестиционных проектов.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционные проекты, методы оценки, доходность.

Baisha K., Kovalov V., Fadeeva K. Theoretical essence of investment projects evaluation

The article deals with the interpretation and stages of formation of knowledge about the evolution of the concept "investment". The authors pointed out and examined the development of investment projects and sources of their funding. The methods of assessing investment projects profitability were considered.

Key words: investments, investment projects, evaluation methods, profitability.

Постановка проблеми. Інвестиційна діяльність є складовою фінансово-господарської діяльності господарюючих суб'єктів. Ефективність економічного розвитку суб'єкта господарювання пов'язана із залученням інвестицій. На сьогодні існують різні методи оцінювання ефективності інвестицій, які дають різні результати та мають свої переваги і недоліки. Оскільки інвестиції являють собою вкладання капіталу у проект, то виникає потреба в градації інвестиційних проектів за їх ефективністю. Особливої актуальності з погляду досягнення очікуваної ефективності інвестиційних процесів набуває наявність науково-методичного забезпечення обґрунтування доцільності інвестицій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутності оцінки ефективності інвестиційних проектів приділяли увагу багато зарубіжних та українських вчених серед яких: Г. Бірман, І. Бланк, В. Бочаров, А. Бистряков, П. Віленський, Л. Гітман, А. Гойко, В. Гриньова, М. Джонк, А. Загородній, В. Захарченко, А. Ідрисов, А. Марголін, А. Маршалл, І. Мейо, А. Мертенс, Ю. Несветаєва, А. Пересада, В. Пономаренко, К. Рейлі, В. Федоренко, Р. Холт, В. Царьов, Д. Черваньов, Є. Четиркін, В. Шеремет, У. Шарп, Є. Шилов, С. Шміт ін.

Постановка завдання. З'ясування сутності процесу оцінювання ефективності інвестиційних проектів, визначення основних методів, які використовуються при оцінці інвестиційних проектів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досліджуючи еволюцію економічної думки стосовно тлумачення поняття «інвестиції» теоретично стало можливо виділити три етапи формування знань про інвестиції.

Перший етап (до XVII ст.) характеризується описом окремих ознак та чинників, які опосередковано нагадували сучасне тлумачення поняття інвестиції.

Перша теорія інвестицій - це теорія торгівельних інвестицій раннього меркантилізму. Вони трактували сферу обігу як середовище «породження грошей». Джерелом збагачення суспільства вони вважали зовнішню торгівлю. Та як наслідок, об'єктом дослідження було зростання капіталів у сфері міжнародної торгівлі. Меркантилісти ототожнювали гроші й капітал. Єдиним засобом збагачення країни вони вважали реальні гроші, які одночасно були й основою як для розвитку виробництва, так і для збільшення обсягів торгівлі [9, с. 10-11].

Вивчаючи та аналізуючи процеси творення та реалізації продукту, Ф.Кене сформував поняття інвестицій як початкових авансів. Інвестиції – це необхідні для виробництва витрати, які визначають вартість товарів [6].

А. Сміт у своїй праці «Дослідження про природу та причину багатства народів» говорить про інвестування, але не вводячи при цьому самого терміну. Він вважав, що капітал, що є в надлишку, повинен залишатися в країні, не вивозитися з неї. Сам капітал він розглядає як благо від якого людина очікує отримати дохід [4].

На другому етапі (XVIII-XIX ст.) виникають теорії та концепції в яких вводиться в обіг поняття «інвестиції».

Дж. Кейнс розглядав інвестиції із двох боків. З одного боку, він розглядав їх як приріст вартості капітального майна, тобто як реалізовані попит і пропозицію. З іншого – це величина акумульованого доходу, тобто потенційний інвестиційний попит. Також, Дж. Кейнс трактував інвестиції як “поточний приріст капітального майна внаслідок виробничої діяльності даного періоду” та “частину доходу за даний період, яка не була використана на споживання” [6].

К. Маркс вважав, що інвестиції не пов'язані із заробітною платою, не залежать від її розмірів: “Норма нагромадження є вільна і незалежна змінна; ставка заробітної плати, навпаки, залежна змінна...” [1].

Третій етап (XX-XXI ст.) ототожнюється з розширенням та наповненням поняття «інвестиції».

К. Макконела і С. Брю, вважають, що до інвестицій належать витрати фірм, які включають три компоненти:

- усі кінцеві закупівлі машин, обладнання і верстатів;
- усе будівництво;
- зміну запасів [5].

Д. Черваньов та Л. Нейкова розглядають інвестиції як “економічну категорію”, що відображає відносини, пов'язані з довготерміновим авансуванням грошових, майнових та інтелектуальних цінностей, які вкладуються в об'єкти підприємницької діяльності, в їх основні та оборотні фонди, а також у науково-технічний розвиток, якісне удосконалення виробничої бази та освоєння випуску нових видів продукції від моменту авансування до реального відшкодування і одержання прибутку або соціального ефекту” [12].

С. Реверчук, “інвестиції” – це видатки на створення, розширення, реконструкцію та технічне переозброєння основного капіталу, а також не пов'язані з цим зміни оборотного капіталу, оскільки зміни у товаро-матеріальних запасах здебільшого залежать від руху видатків на основний капітал [8].

Згідно з Законом України “Про інвестиційну діяльність” № 1561-ХІІ від 18.09.1991 р. з останніми поправками термін “інвестиції” визначається як “всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладуються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності для отримання прибутку або досягнення соціального ефекту” [7].

Узагальнюючи наведені погляди, слід зазначити, що інвестиційна теорія розвивається з суспільними відносинами, у зв'язку з цим процес розвитку та удосконалення триває.

Основною проблемою при здійсненні інвестиційної діяльності є пошук джерел фінансування інвестицій. Дану проблему частково можливо вирішити за допомогою аналізу інвестиційної діяльності господарюючого суб'єкта. Але слід враховувати кваліфікаційні ознаки інвестицій, які відображають зміст та функціональне призначення методик аналізу.

Інвестиції можливо класифікувати наступним чином [11, с. 304]:

- за видами: реальні, фінансові, інноваційні, інтелектуальні та екологічні;
- за формами власності: державні, приватні, іноземні, спільні;
- за термінами інвестування: довгострокові, середньострокові і короткострокові;
- за формами інвестування: грошові, майнові вкладення нематеріальними активами, у формі лізингу тощо.
- за об'єктами інвестування: внутрішні (основні засоби, оборотні активи, інтелектуальні цінності); зовнішні (акції та інші цінні папери, внески до статутного капіталу, надання позикових коштів).
- за участю в інвестуванні: прямі та непрямі інвестиції.
- за джерелами інвестування: Власні фінансові ресурси інвестора (прибуток, амортизаційні відрахування, грошові нагромадження та заощадження громадян, юридичних осіб); позичкові фінансові кошти інвестора (облігаційні позики, банківські та бюджетні кредити); залучені фінансові кошти інвестора (кошти, одержані від продажу акцій, пайові та інші внески громадян та юридичних осіб); бюджетні інвестиційні асигнування; безплатні та добровільні внески, пожертвування організацій, підприємств і громадян.

В практиці оцінки інвестиційного проектування слід розглядати поняття «інвестиційний проект» в двох аспектах, як документ та як дії інвестора щодо реалізації своїх намірів.

До інвестиційних проектів належать проекти, головною метою яких є вкладення коштів у різні види бізнесу з метою отримання прибутку. Загалом цілі розробки та реалізації інвестиційних проектів можуть бути різними.

Залежно від їх мети інвестиційні проекти можна класифікувати таким чином:

- інвестиційні проекти, спрямовані на подолання недосконалостей або диспропорцій ринку;
- інвестиційні проекти, спрямовані на здійснення інноваційних проривів;
- інвестиційні проекти, спрямовані на виправлення результатів втручання держави у випадку його неоптимальності;
- інвестиційні проекти, отримання прибутку в яких є другорядним (охорона навколишнього середовища, охорона здоров'я, освіта тощо) [2].

Розробка інвестиційних проектів здійснюється з урахуванням важливих

моментів, до яких відносять:

- комплексність процесу інвестування;
- урахування зв'язку проекту безпосередньо із зовнішніми умовами;
- урахування можливої майбутньої невизначеності проекту і потенційних ризиків;
- урахування альтернативних варіантів використання капіталу інвестора;
- урахування соціальних умов і наслідків реалізації проекту для зовнішнього соціального середовища;
- врахування важливості управлінських аспектів проекту для майбутньої успішності.

Фінансування проекту передбачає чотири послідовних етапи:

- аналіз життєздатності проекту – цей етап визначає, чи вартий даний проект подальшої розробки, витрат часу й фінансових ресурсів і чи будуть створені ресурси для покриття витрат та отримання прибутку;
- планування реалізації проекту – на цьому етапі оцінюють показники і ризики відносно проекту, прогнозують вплив та життєздатність проекту, враховують темпи інфляції, валютні ризики;
- організація фінансування – розробляється схема фінансування проекту;
- контроль за виконанням плану – останній етап, що являє собою перевірку або співставлення реальних показників до очікуваних.

Джерела фінансування інвестиційних проектів:

- власні фінансові кошти (прибуток, амортизаційні відрахування), інші види активів (основні фонди, земельні ділянки) і залучені кошти (кошти від продажу акцій, добровільні внески);
- асигнування з регіональних, місцевих або державних бюджетів, що надані на безплатні основі;
- іноземні інвестиції, що надані у формі фінансової чи іншої участі у статутному капіталі підприємства, а також у формі прямих грошових внесків міжнародних організацій і фінансових установ;
- різні форми позикових коштів, до яких відносять: кредити державні, кредити іноземних інвесторів, облігаційні позики, кредити комерційних банків, кредити інвестиційних фондів, то що [3].

Проблема оцінки привабливості інвестиційного проекту зводиться до визначення його доходності.

При оцінці доходності інвестиційного проекту використовуються різні методи, які можливо об'єднати в два підходи:

- статистичні та прості;
- методи дисконтування.

Статистичний метод є найпростішим методом оцінки економічної ефективності. Статистична система оцінки містить набір середньорічних показників, але вона знижує термін повернення інвестицій, тому що в ній не враховується фактор часу.

До простих методів відносяться розрахунки:

- термін окупності – це очікуваний період відшкодування початкових вкладень із чистих надходжень. Тобто визначається час за який надходження від операційної діяльності підприємства покривають витрати на інвестиції;
- проста норма прибутку показує, яка частина інвестиційних витрат ві-

дшкодовується у вигляді прибутку протягом одного інтервалу планування.

Основними принципом оцінювання ефективності, за методами дисконтування, є порівняння обсягів доходів та витрат, що їх забезпечили. Обґрунтовуючи економічну ефективність інвестиційних проектів, застосовують комплекс показників, що відображають різні аспекти зазначеного принципу і дають змогу оцінити доцільність інвестицій більш якісно.

До них відносять [10, с. 374-378]:

- чиста приведена вартість проекту, розраховується як сума щорічних обсягів доходів без витрат, приведених до умов поточного року;
- термін окупності проекту визначає кількість років, за які загальний приведений прибуток дорівнюватиме обсягу інвестицій;
- коефіцієнт співвідношення доходів та витрат розраховується як співвідношення приведених вартостей доходів від інвестицій за всі роки до суми приведених витрат;
- коефіцієнт прибутковості проекту розраховується як співвідношення чистої приведеної вартості доходів за період життя проекту та обсягу капіталовкладень;
- внутрішня норма прибутковості проекту визначається як рівень ставки дисконтування, при якому чиста приведена вартість проекту (за період його життя) дорівнює нулю;
- фондоддача проекту розраховується як відношення середньорічного прибутку за весь період життя проекту до середньорічної залишкової вартості інвестицій за той самий період з урахуванням їх щорічного зношення. Цей показник визначає рівень середньої віддачі від кожної грошової одиниці використаних інвестицій.

Висновки. Невизначеність ринкової ситуації обумовлена великою кількістю різноманітних пропозицій щодо оцінки ефективності інвестиційного капіталу. Досить важко з високим ступенем достовірності розрахувати методи оцінювання ефективності інвестиційних проектів. Мета інвестиційного проекту полягає в отриманні доходу чи в досягненні соціального ефекту. Остаточний вибір доцільності інвестицій залежить насамперед від пріоритетів та політики інвестора, а також від загальної економічної ситуації та інвестиційного клімату в країні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Базилевич В. Д. Історія економічних вчень [Текст] : підручник / за ред. В. Д. Базилевича. — К. : Знання, 2004.— 1300 с.
2. Бандурка О.М. Фінансова діяльність підприємства: [підручник] / О.М. Бандурка, М.Я. Коробков, П.І. Орлов, К.Я. Петрова. – К.: Вид-во «Либідь», 2008. – 312 с.
3. Дубін Т. Альтернативні джерела фінансування інвестиційної діяльності / Т. Дубін // Вісник Національної академії державного управління. – К.: 2009. – №5. – С. 6–13.
4. Гарасимчук З. В. Формування інвестиційної інфраструктури регіону: методика оцінки та механізми забезпечення [Текст] : монографія / З. В. Гарасимчук, Ю. А. Подерня-Масюк. — Луцьк : РВВ ЛНТУ, 2011. — 220 с.
5. Макконел К. Р. Економікс [Текст] : в 2 т. Т. 1, 2 / К. Р. Макконел, С. Л. Брю. —

- М. : Республика, 1992. — 684 с.
6. Орлова О.М. Управління інвестиційною діяльністю в регіоні: соціально-економічні аспекти та перспективи [Текст] : монографія/ О.М. Орлова. Львів : [б.в.], 2012. — 196 с.
 7. Про інвестиційну діяльність [Електронний ресурс] : Закон України № 1560-ХІІ від 18.09.1991 р. - Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1560-12/page>.
 8. Реверчук С. К. Инвестология: наука про інвестування [Текст] : навч. посіб. / С. К. Реверчук, Н. Й. Реверчук, І. Г. Скоморович. — К. : Атака, 2001. — 264 с.
 9. Татаренко Н.О. Теорії інвестицій [Текст]: навч. посіб. / Н.О. Татаренко, А.М. Поручник. — К.:КНЕУ, 2000. — 160 с.
 10. Федоренко В.Г. Инвестознавство: [Підручник] / В.Г. Федоренко, А.Ф. Гойко. — К.:МАУП, 2000. — 408 с.
 11. Харчишина О. В. Аналіз джерел фінансування інвестиційних проєктів в Україні / О. В. Харчишина, А. О. Трофимчук, В. В. Ткаченко // Вісник Житомирського державного університету, Випуск 6 (72). Економічні науки. -2013. - С. 304-313.
 12. Черваньов Д. М. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств України [Текст] / Д. М. Черваньов, Л. І. Нейкова. — К. : Знання, 1999. — 514 с.

УДК 634.8:631.1

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИНОГРАДАРСТВА І ВИНОРОБСТВА ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ УКРАЇНИ

Белоус І. В. - к.е.н., Національний науковий центр
«Інститут виноградарства і виноробства ім. В. Є. Таїрова»

Стаття присвячена розробці механізму стабілізації і подальшого розвитку виноградарської - виноробної галузі Херсонської області на основі використання сучасних інноваційних прийомів з метою насичення внутрішнього продовольчого ринку конкурентоспроможною продукцією та підвищення її експортного потенціалу. Згідно проєкту Програми розвитку галузі виноградарства Херсонської області може бути забезпечено шляхом інноваційного оновлення. У статті зазначені основні параметри розвитку виноградарства в підприємствах Херсонської області до 2025 року та прогнозні розрахунки економічної діяльності виноградарства Херсонщини.

Ключові слова: виноградарство, виноробство, розвиток, продуктивність, ефективність, інновація, ринок.

Белоус И. В. Перспективы развития виноградарства и виноделия Херсонской области Украины

Статья посвящена разработке механизма стабилизации и дальнейшего развития виноградарской - винодельческой отрасли Херсонской области на основе использования современных инновационных приемов с целью насыщения внутреннего продовольственного рынка конкурентоспособной продукцией и повышение ее экспортного потенциала. Согласно проєкту Программы развития отрасли виноградарства Херсонской области может быть обеспечено путем инновационного обновления. В статье определены основные параметры развития виноградарства в предприятиях Херсонской области до 2025 года и прогнозные расчёты экономической деятельности виноградарства Херсонщины.

Ключевые слова: виноградарство, виноделие, развитие, производительность, эффективность, инновации, рынок.

Belous I.V. Prospects for viticulture and winemaking development in Kherson region, Ukraine

The article is devoted to developing a mechanism of stabilization and further development of the viticulture - wine industry in the Kherson region on the basis of modern innovative techniques for the purpose of saturation of domestic food market with competitive products and increasing its export potential.

Keywords: viticulture, winemaking, development, performance, efficiency, innovation, market.

Постановка проблеми. Херсонська область має досить сприятливі природні умови для розвитку виноградарства та є одним з основних виробників винограду в Україні. Загальна площа виноградників станом на кінець 2000 року становила 6,8 тис. га, з яких 5,3 тис. га плодоносні. Найбільш значний розвиток виноградарство отримало у 80-ті роки. Середньорічне виробництво винограду за всіма категоріями господарств області в період 1981-1985 рр. досягло 95,1 тис. т., що склало 10,5% загального валового збору винограду в Україні.

Однак, у 90-ті роки у виноградарстві та виноробстві Херсонщини, як і в цілому по Україні, встановилася стійка тенденція спаду виробництва. Висока собівартість та низькі закупівельні ціни на виноград призвели до того, що у 1997-1999 рр. виноградарство в цілому по області стало збитковим.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Основні аспекти розвитку виноградарсько-виноробного підкомплексу знайшли відображення у роботах Авідзби А.М., Бузні А.Г., Валуйко Г.Г., Власова В.В., Гаркуші О.М., Домарецького В.А., Додонова С.В., Єрмакова О.Ю., Ляного О.Д., Мелешко Л. Ф., Матчиної І. Г., Оганесянца Л. А., Панасюка А.Л., Рибінцева В.О., Соколова В.І., Спектора Я.С., Тулаєвої М. І., Фуркевича В.О., Червена І. І., Черемісиної С.Г., Шерера В. О. та інших.

Проте низка проблем, пов'язаних з реформуванням виноградарсько-виноробної галузі окремих регіонів, визначення стратегії їх подальшого розвитку в умовах міжнародної економічної інтеграції, вимагають більш детального опрацювання.

Постановка завдання. Метою статті є визначення шляхів стабілізації та подальшого ефективного функціонування виноградарсько-виноробного підкомплексу Херсонської області з метою насичення внутрішнього ринку якісною конкурентоспроможною продукцією, а також підвищення її експортного потенціалу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як видно з таблиці 1 площі виноградних насаджень за останні 15 років значно зменшилися. Так за даними статистичного управління в 2015 році з 5500 га насаджень, доля сільгоспдприємств становить 4500 га та населення (аматорів виноградарів) 1000 га, хоча ці цифри дуже занижені і необхідно знайти механізм урахування малих ділянок під насадженнями винограду для більш реалістичного планування розвитку в виноградній галузі.

На низький рівень продуктивності впливає висока зрідженість насаджень. В цілому по області вона складає 22 % від загальної площі.

Особливо високою зрідженістю характеризуються виноградники вікової групи 26-40 років (40 %).

Скорочення щорічних посадок нових виноградників в дев'яності роки минулого століття суттєво порушило процес відтворення насаджень та обумовило загальне старіння площі насаджень (нині близько 50 % виноградників мають вік від 20 років і більше), а також зниження їх продуктивності та погіршення якості продукції.

Таблиця 1 - Динаміка змін виноградарсько-виноробної галузі в Херсонській області

Показник	1990	2000	2011	2012	2013	2014	2015
Площа тис. га	19,1	6,9	7,1	6,5	6,4	6,0	5,5
У т.ч. у плодоносному віці	15,6	4,5	5,4	5,2	5,6	5,1	4,8
Валовий збір, тис. т.	68,3	29,3	51,3	39,4	62,6	54,0	36,9
Урожайність із площі насаджень у плодоносному віці, ц з 1 га	43,8	65,3	94,4	75,9	111,4	105,7	77,2

Великі витрати ручної праці та високий ціновий диспаритет винограду і ресурсів обумовили зростання собівартості винограду та, як наслідок, зниження економічної ефективності галузі, а в останні роки її збитковість.

Становище в галузі ускладнюється також внаслідок закладання виноградників на значних площах рядовим садивним матеріалом низьких санітарно-селекційних категорій, що не дає можливості створювати повноцінні насадження. Закладання виноградників імпортними саджанцями не вирішує цю проблему, оскільки даний садивний матеріал в більшості випадків не відповідає екологічним умовам виноградарської зони України та спричиняє збільшення системних захворювань насаджень.

Через необґрунтовано низькі закупівельні ціни на виноград і зростання вартості матеріально-технічних ресурсів значна кількість виноградарських підприємств, особливо тих, що не мають своєї переробки, відмовляються від вирощування винограду. Реалізація столового винограду сільгоспідприємств і населення здійснюється здебільшого на ринках, в кіосках, в палатках і т.д. Суттєво покращить збут продукції – спорудження оптових сільськогосподарських ринків де з ланцюга виробник-покупець виключиться посередник, що здешевить продукцію виноградарства і збільшить валовий обіг.

Поряд із вищезазначеними чинниками, до основних проблем розвитку галузі слід віднести також значне зниження рівня механізації виробництва, відсутність системи підготовки та перепідготовки кадрів спеціалістів і робітників масових професій та інше.

Продовжує залишатись складною ситуація у виноробній галузі. Негативно впливає на її розвиток наявність протиріч між потребою виноробного виробництва в сировині і можливостями сировинної бази.

Також до негативних чинників слід віднести відсутність контролю за якістю виноробної продукції, що обумовило появу на внутрішньому ринку низькоякісної, фальсифікованої продукції, яка не відповідає вимогам нормативної документації і ставить в нерівні економічні умови виробників.

Таким чином, складна ситуація в виноградарсько-виноробній галузі обумовлена:

1. розміщенням виноградних насаджень без врахування агроєкологічних умов території, підбору сортименту та схем садіння виноградників;
2. порушенням технології закладання та вирощування винограду;
3. несприятливою ціновою ситуацією на ринку винограду та матеріально-технічних ресурсів;
4. неефективною структурою управління галуззю та організаційним роз'єднанням суб'єктів виноградарсько-виноробного підкомплексу;
5. недосконалістю чинного законодавства з питань ведення виноградарсько-виноробної галузі;
6. відсутністю паритетних економічних відносин між суб'єктами інтеграційної структури “виробник винограду — виробник вина”;
7. відсутністю матеріальних стимулів та низьким доходом працюючих у виноградарстві;
8. відсутністю необхідних інвестицій для створення сучасної матеріально-технічної бази розсадницьких господарств;
9. відсутністю системи підготовки та перепідготовки спеціалістів та робітників масових професій.

У 2016 році Національним науковим центром «Інститут виноградарства і виноробства ім. В.С.Таїрова» розроблена Регіональна програма розвитку виноградарства і виноробства Херсонської області до 2025 року.

Основною метою Програми є створення сприятливих умов для призупинення негативних процесів, стабілізації та подальшого розвитку виноградарсько-виноробної галузі, на основі концентрації матеріально-технічних, фінансових та інших ресурсів виробничого і науково-технічного потенціалу; насичення внутрішнього продовольчого ринку конкурентоспроможною продукцією та розширення її експортного потенціалу.

Згідно Програми розвиток галузі виноградарства Херсонської може бути забезпечено шляхом:

- проектування і закладання нових насаджень на основі сучасних наукових розробок, насамперед, детальної комплексної оцінки екологічних умов території, де кожен сорт зможе сповна реалізувати свій природньо-генетичний потенціал;
- складання і ведення кадастру виноградників;
- нарощування обсягів виробництва сертифікованого садивного матеріалу винограду, з метою створення сучасних довговічних і високопродуктивних виноградників;
- проведення виваженої сортової політики, при закладанні насаджень провідне місце повинні займати виключно кращі клони районованих сортів;
- впровадження інтенсивних, ресурсозберігаючих технологій закладання і догляду за насадженнями;
- стимулювання розвитку виноградарства в фермерських господарствах, які можуть швидко наситити ринок столовим виноградом та виробляти високоякісні вина місцевості;

– налагодження виробництва спеціалізованої виноградарської техніки на базі промислових підприємств області;

– нарощування виробництва столового винограду, збільшення пропозиції свіжого винограду на внутрішньому ринку, здійснення заходів по створенню оптових ринків сільськогосподарської продукції;

– впровадження зваженої цінової політики на ринку технічного винограду з урахуванням економічних інтересів, як виноградарів так і виноробів;

– здійснення заходів щодо технічного переоснащення підприємств первинного та вторинного виноробства на основі комплексної механізації та автоматизації технологічних процесів;

– удосконалення системи оплати праці та матеріального стимулювання, особливо для робітників, що зайняті на закладанні і догляді за молодими насадженнями;

– створення ефективної системи забезпечення галузі кваліфікованими кадрами шляхом підготовки фахівців за цільовим направленням, розширення практики інформаційно-консультаційного обслуговування виноградарських підприємств;

– налагодження страхового механізму утримання виноградних насаджень, що викликано залежністю їх продуктивності та якості одержуваного врожаю від погодних умов;

– впровадження контролю якості вина та виноробної продукції та виявлення ГМО в продуктах харчування через акредитовані за європейськими стандартами ISO 17025 лабораторії ННЦ «ІВіВ ім. В. С. Таїрова»;

– поглиблення науково-методичного забезпечення галузі, розповсюдження науково-технічної та комерційної інформації.

Для ефективного підвищення рентабельності виноградарства та виведення галузі з занепаду необхідно інноваційне оновлення.

Основні складові інноваційної технології вирощування винограду:

- вибір території з оптимальними екологічними умовами для виноградних насаджень,

- підбір високопродуктивних сортів винограду,

- раціональні системи формування кущів,

- захист винограду від шкідників та хвороб,

- науково обґрунтовані дози внесення добрив,

- системи утримання ґрунту.

Ці складові дадуть змогу виробляти конкурентоспроможну продукцію та суттєво збільшити виробництво винограду.

Загальний прогнозований об'єм фінансових ресурсів для виконання Програми наведено у Таблиці 2.

Прогнозні розрахунки потреби в матеріально-технічних та трудових ресурсах на створення виноградних насаджень наведені у Таблиці 3.

Таблиця 2 - Ресурсне забезпечення Регіональної програми «Виноградарство і виноробство Херсонської області до 2025 року», млн. грн.

Обсяг коштів, які пропонується залучити на виконання Програми	Етапи виконання програми					Усього витрат на виконання програми
	I етап			II етап	III етап	
	2017	2018	2019	2020-2022	2023-2025	
Обсяг ресурсів всього	535,8	531,8	697,4	2028,5	2033,5	5827,0
в т. ч. - обласний бюджет	5,8	5,8	5,4	15,5	20,5	53,0
- кошти не бюджетних джерел	530,0	526,0	692,0	2013,0	2013,0	5774,0

Таблиця 3 - Потреба у матеріально-технічних ресурсах на створення виноградних насаджень на період до 2025 року

Найменування	Одиниці виміру	Роки			В середньому за рік	
		2017	2018	2019	2020-2022	2023-2025
Саджанці виноградні	млн. шт.	3,75	3,75	5,0	5,0	5,0
З'б стовпчики	тис. шт.	969	969	1292	1292	1292
Дріт цинковий	т	1633	1633	2178	2178	2178
Приштамбові кілки	тис. шт.	3,4	3,4	4,6	4,6	4,6
Мінеральні добрива						
Суперфосфат	тис. т	4,5	4,5	6,0	6,0	6,0
Калійна сіль	тис. т	1,5	1,5	2,0	2,0	2,0
Аміачна селітра	тис. т	0,45	0,45	0,6	0,6	0,6
Потреба в трудових ресурсах на створення виноградників						
Затрати праці	тис. люд.-днів	750	750	1000	1000	1000
Чисельність робітників	тис. чол.	2,76	2,76	3,68	3,68	3,68

Подолання негативних тенденцій та забезпечення сталого розвитку галузі буде здійснюватись за наступними напрямками:

1. Відновлення площі насаджень та підвищення врожайності за рахунок сортової структурної перебудови галузі. В агрокліматичній зоні Херсонської області застосовуються такі морозо- та філоксеростійкі підщепи: РхР-101-14, БхР Кобер 5ББ, БхР СО-4, Добриня в залежності від відсотку рухомого вапна в ґрунті.

Щеплені саджанці для потреб виноградарів Херсонської області можна вирощувати у АФ «Білозерський» Херсонської області, розсадницьких господарствах Одеської області. В перспективі необхідно налагодити виробництво сертифікованого садивного матеріалу в інших господарствах Херсонській області. Природні умови Херсонської області дозволяють вирощувати столові та технічні сорти винограду різних строків дозрівання (від дуже ранніх до пізніх). Південне розташування, велика кількість тепла, наявність легких за гранулометричним складом ґрунтів (чорноземи південні суглинкові) на південних та південно-західних схилах в районах правобережжя Дніпра і великі території легких піщаних та сушіаних ґрунтів Нижньодніпровського масиву на Лівобережжі дають великі можливості для збільшення виробництва винограду та отримання високоякісної сировини для виготовлення марочних, столових, десертних вин та шампанського. Враховуючи критичні мінімальні температури області, які повторюються 1-2 рази на десятиріччя виноградні насадження рекомендується закладати сортами

з підвищеною морозостійкістю на південних і південно-західних схилах в районах біля Азовського моря та Каховського водосховища. В цих місцевостях дію критичних зимових температур буде пом'якшувати близькість моря та водосховища. Згідно екологічних особливостей в Херсонській області можна виділити відмінні виноградарсько-виноробні території (Правобережний, Нижньодніпровських пісків та Приморський), що входять до 3 ампелоекологічних районів (Білозерський, Правобережно-Нижньодніпровський і Лівобережно-Нижньодніпровський) згідно ампелоекологічного районування території Північного Причорномор'я.

Ампелоекологічні умови Херсонщини сприятливі для розкриття потенційних технологічно цінних особливостей технічних сортів винограду. За останні десятиріччя були випробувані і рекомендовані агровиробникам автохтонні технічні сорти винограду такі як: Сухолиманський білий, Одеський чорний, Мускат одеський, Подарунок Магарача, Цитронний Магарача та інші. Ці сорти в природних умовах Херсонської області за основними технологічними показниками (накопичення цукрів та органічних кислот, барвні та фенольні речовини) набуває необхідних кондицій для подальшої переробки і рекомендується для виробництва для приготування сухих вин і кон'ячних виноматеріалів, а в окремі аномально жаркі роки для десертних вин.

Сортова структура насаджень Херсонської області, на наш погляд має бути такою:

- сорти столового напрямку використання мають складати до 35-40% від загальної площі насаджень. В рамках конвеєру виробництва відносно до еколого-кліматичних умов мікрорайону: дуже ранніх термінів дозрівання — 22%, ранніх — 17%, середніх — 17%, середньо-пізніх — 22% і пізніх — 22%;

- технічні білі сорти (в т.ч. мускатними, шампанського та кон'ячного напрямку) — 30— 35% від загальної площі;

- технічні червоні сорти (в т.ч. мускатними) — 20%;

- сорти нової селекції з групою стійкістю до абіотичних і біотичних факторів середовища — 15-20% (Мускат одеський, Ярило, Загрей, Ароматний, Одеський жемчуг, Чарівний, Біанка, Віоріка та ін.)

2. Вікова структурна перебудова передбачає оновлення близько 60% наявних промислових виноградних насаджень (в найближчі 10 років необхідно буде перезакласти старі малопродуктивні насадження на площі близько 3 тис. га, що складає більше половини всіх існуючих виноградників області).

3. Оптимізація розміщення виноградних насаджень повинна здійснюватися на основі детального урахування екологічних умов території (рельєфу, ґрунтового покриву, мікроклімату). Не менш важливим питанням є наявність матеріальних і трудових ресурсів.

Основні вимоги до розміщення виноградних насаджень:

- мікрональна закладка (вибір ампелоеконіш);

- методи освоєння ділянки у відповідності до топографічних умов території;

- підбір сортів за морозостійкістю та строками досягання відповідно до мікрокліматичних умов території;

- підбір прищепно-підщепних комбінацій відповідно до ґрунтових умов території;

- покращення стану навколишнього середовища шляхом впровадження біометодів та енергоресурсозберігаючих технологій догляду за насадженнями.

4. Створення та ведення кадастру виноградників, який базується на методах комплексної ампелоекологічної оцінки території з визначенням координат ділянки (ідентифікацією на місцевості) та використанням сучасних технологій ГІС.

5. Проведення постійного моніторингу стану виноградних насаджень спеціалістами наукових установ з метою надання науково-обґрунтованих рекомендацій щодо застосування комплексу необхідних агротехнічних заходів. Впровадження прогресивних технологій закладання і догляду за насадженнями. Проведення моніторингу фітосанітарного стану насаджень та впровадження інтегрованої системи захисних заходів проти шкідників і захворювань.

6. Реконструкція виноградників та закладання нових насаджень передбачають в подальшому використання тільки сертифікованого садивного матеріалу. Щеплені саджанці для потреб виноградарів Херсонської області вирощує АФ «Білозерський» Херсонської області. Зміцнення матеріально-технічної бази виноградних розсадників, що сприятиме збільшенню виробництва сертифікованого садивного матеріалу. Налагодження виробництва машин та знарядь для виноградарства і розсадництва на промислових підприємствах області та стимулювання придбання товаровиробниками виноградарської техніки.

7. Здешевлення кредитів на придбання матеріально-технічних ресурсів для виноградарства, будівництва, модернізації і реконструкції об'єктів переробки винограду, створення інфраструктури для зберігання винограду у свіжому вигляді.

Здійснення передбачених Програмою заходів забезпечить досягнення таких параметрів розвитку виноградарства в сільськогосподарських підприємствах області:

- створення нових інтенсивних насаджень з врахуванням екологічних факторів територій та доведення загальної площі виноградників у 2025 році до 20,0 тис. га. Прогноз наявності площ виноградних насаджень за районами області до 2025 року наведено в таблиці 4;

- збільшення виробництва винограду у 2025 році до 170,0 тис. т, в т. ч. виробництво столового винограду довести до 55,4 тис. т у 2025 році;

- підвищення врожайності насаджень до 110 ц/га, що можливо за умов виконання комплексу технологічних процесів з закладання і догляду за насадженнями;

- збільшення обсягів вирощування сертифікованого садивного матеріалу з 0,3 млн. шт. у 2013 році до 7,0 млн. шт. у 2021-2025 роках, що задовольнить потреби у садивному матеріалі;

- покращення стану сировинної бази виноробної галузі, її структури та сортового складу забезпечить збільшення завантаження виноробних підприємств, зростання обсягів виробництва основних видів виноробної продукції, підвищить її конкурентоспроможність;

- розширення промислового виробництва винограду сприятиме вирішенню соціально-економічних проблем в виноградарських районах області, зокрема збереженню існуючих та створенню нових робочих місць.

Таблиця 4 - Прогноз посадки, розкорчування та наявності виноградників за районами Херсонської області на кінець 2025 року

№	Райони	Заг. площа виноградників на початок 2016 р. га	Протягом 2017-2025 рр.		Загальна площа на кінець 2025 р.
			закладання насаджень, га	розкорчування насаджень, га	
1	Бериславський	970,0	2000	500	2470
2	Білозерський	1400,0	3500	700	4200
3	Великопетиський	55,0	500	30	525
4	Високопільський	1,0	200	-	201
5	Генічеський	84,0	500	30	554
6	Голопристанський	470,0	1000	250	1220
7	Дніпровський р-н м.Херсон	220,0	1000	100	1120
8	Каланчацький	13,0	350	6	357
9	Каховський	12,0	350	5	357
10	м.Нова Каховка	1840,0	4000	900	4940
11	Нововоронцовський	40,0	500	20	520
12	Новотроїцький	6,0	200	3	203
13	Скадовський	8,0	200	4	204
14	Чаплинський	4,0	200	2	202
15	Цюрупинський	880,0	2500	450	2930
	Всього, тис. га.	6,0	17,0	3,0	20,0

Параметри розвитку виноградарства в підприємствах Херсонської області до 2025 року та прогнозні розрахунки економічної діяльності виноградарства Херсонщини представлені у таблицях 5 та 6.

Таблиця 5 - Параметри розвитку виноградарства в підприємствах Херсонської області до 2025 р.

Роки	Посадка, тис. га	Розкорчування, тис. га	Загальна площа, тис. га	у т.ч. плодоносних, тис.га	Урожайність, ц/га	Валовий збір, тис.т	у т.ч	
							технічні сорти	столові сорти
У середньому за 2010-2015 рр. (факт)	-	-	6,0	5,1	105,7	54,0	-	-
2016 (план)	-	-	6,0	5,1	110	56,1	-	-
Прогноз								
2017	1,5	1,0	6,5	5,1	110	56,1	38	18,1
2018	1,5	1,0	7,0	4,1	110	45,1	30,1	15,0
2019	2,0	1,0	8,0	4,1	110	45,1	30,1	15,0
Всього за 2016-2019рр.	5,0	3,0	-	-	-	-	-	-
В середньому за рік	1,67	1,0	7,2	4,4	110	48,4	32,7	16,0
2020	2,0	-	10,0	5,6	110	61,6	41,6	20,5
2021	2,0	-	12,0	7,1	110	78,1	52,1	26,0
2022	2,0	-	14,0	9,1	110	100,1	65,0	35,1
2023	2,0	-	16,0	11,1	110	122,1	81,4	40,7
2024	2,0	-	18,0	13,1	110	144,1	96,1	48,0
2025	2,0	-	20,0	15,1	110	166,1	110,7	55,4
В середньому за рік	2,0	-	15,0	10,18	110	22,4	74,5	37,6
Всього за 2016-2025 рр.	17,0	-	-	-	-	-	-	-
В середньому за рік	1,88	0,33	-	-	-	-	-	-

Таблиця 6 - Економічні показники розвитку виноградарства до 2025 року

Показники	2010-2015 (в серед-му за рік)	Прогноз				
		2017	2018	2019	В середньому за рік	
					2020-2022	2023-2025
Загальна площа, тис. га.	6,0	6,5	7,0	8,0	12,0	18,0
Плодоносна площа, тис. га.	5,1	5,1	4,1	4,1	7,3	13,1
Валовий збір, тис. т.	54,0	56,1	45,1	45,1	80,0	144,1
Урожайність, ц/га	110	110	110	110	110	110
Реалізовано продукції, тис. т.	30,0	35,0	36,0	36,0	60,0	110,0
Собівартість реалізованої продукції, млн. грн.	67,9	140,0	183,6	216,0	390,0	770,0
Собівартість 1ц продукції, грн.	226,9	400	510	600	650	700
Ціна реалізації 1ц, грн.	474,1	800	900	1100	1150	1300
Виручка від реалізації, млн. грн.	141,9	280,0	324,0	396,0	690,0	1430,0
Прибуток, млн. грн.	74,0	140,0	140,4	180,0	300,0	660,0
Прибуток на 1ц, грн.	247,2	400,0	390,0	500,0	500,0	600,0
Прибуток на 1 га, грн.	14510,0	27451,0	34244,0	43902,0	41096,0	50382,0
Вартість товарної продукції на 1 га, грн.	27823,0	54902,0	79024,4	96585,4	94520,5	109160,3
Рівень рентабельності, %	108,9	100,0	76,5	83,3	77,0	85,7

Висновки. Програма реорганізації виноградарсько-виноробної галузі Херсонщини, яка пропонується, дозволить створити прийнятні умови для її стабілізації та подальшого ефективного функціонування з метою насичення внутрішнього ринку регіону якісною конкурентоспроможною продукцією, а також підвищення її експортного потенціалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Белоус І. В. Інноваційний розвиток галузі виноградарства України як складова ефективної інтеграції її у світовий економічний простір/ І. В. Белоус // Сб. «Науковий вісник» Одеського державного економічного університету. - Одеса. - 2009. - № 13. - с. 7 - 15.
2. Власов В.В. Ампеологічні дослідження як один із кроків поліпшення виноградарської галузі в Україні/ В. В. Власов, Ю. Ю. Булаєва // Виноградарство і виноробство: міжв. тем. наук. зб. - Одеса: ННЦ «ІВіВ ім. В. Є. Таїрова», 2010. - Вип. 47. - С. 24 - 27.
3. Власов В.В. Проблеми виноградарства України і аналіз напрямів їх вирішення/ В.В. Власов, Л. П. Гінгін // Аграрний вісник Причорномор'я: зб. наук. праць. - Одеса: ОДАУ. - 2012.
4. Белоус І. В. // Проблеми економіки та управління національним господарством: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. / І. В. Белоус. - Одеса - Ялта, 2013.
5. Белоус І. В. Стратегія розвитку виноградарства і виноробства України та передумови виходу їх продукції на світовий ринок: монографія/ І. В. Белоус. - Одеса: ННЦ «ІВіВ ім. В.Є.Таїрова», 2015 р. - 204 с.

УДК: 338.43:330.13(045)

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Зоря П.С. - аспірант, «ПВНЗ» Європейський університет, м. Київ

У статті викладено методичні підходи до визначення ефективності господарської діяльності на сільськогосподарських підприємствах. Запропоновано сукупність показників, що дозволяє комплексно оцінити ефективність господарської діяльності та отримати високий рівень вірогідності кінцевого результату розрахунків. Розкрито покрокову методику процедури оцінювання.

Ключові слова: ефективність, господарська діяльність, виробництво, значення, показники, ціна реалізації, витрати, рентабельність.

Зоря П.С. Методические подходы к оценке эффективности хозяйственной деятельности аграрных предприятий

В статье изложены методические подходы к определению эффективности хозяйственной деятельности на сельскохозяйственных предприятиях. Предложено совокупность показателей, которая позволяет комплексно оценить эффективность хозяйственной деятельности и получить высокий уровень достоверности конечного результата расчетов. Раскрыта пошаговую методику процедуры оценивания.

Ключевые слова: эффективность, хозяйственная деятельность, производство, значение, показатели, цена реализации, расходы, рентабельность.

Zorya P.S. Methodological approaches to assessing the efficiency of economic activities of agricultural enterprises

The article describes methodological approaches to determining the efficiency of economic activities of agricultural enterprises. It proposes a set of indicators that allow evaluating the efficiency of economic activities and obtaining a high level of accuracy of the calculation results. It reveals a step-by-step technique for the estimation procedure.

Key words: efficiency, economic activity, production, value, performance, sales prices, costs, profitability.

Постановка проблеми. Ефективність господарської діяльності першочергово залежить, з огляду на традиційні підходи до її визначення, від рівня отриманих суб'єктом аграрного бізнесу доходів та величини понесених витрат. Разом з тим серед факторів другого порядку, які чинять безпосередній вплив на ефективність господарської діяльності, є своєчасна орієнтація сільськогосподарських підприємств на виробництво тих видів продукції, які користуються попитом та є конкурентоспроможними за рахунок показників якості та безпечності, що спонукає до зміни вектора подальших досліджень у напрямку удосконалення методики оцінювання ефективності господарської діяльності, оскільки від повноти та вірогідності системи показників, що дають узагальнену її характеристику, залежить рівень вірогідності отриманих результатів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням ефективності господарської діяльності на сільськогосподарських підприємствах, у галузі та на державному рівні приділяли увагу вчені І.М. Бойчик[1], О.В. Гривківська [2], О.Є.Гудзь [3], М.Я. Дем'яненко[4], В. М. Колот[5], Б.Й. Пасхавер, С.Ф. Покропівний[6], П.Т. Саблук[7], Р.С. Сайфулін, А.Д. Шеремет [8].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим в умовах ускладнення обтяжливих економічних умов господарювання суб'єктів аграрного бізнесу нагально постає питання про пошук резервів підвищення ефективності господарської їх діяльності, що знаходить своє відображення у спробах науковців та практиків реалізувати інноваційні підходи до її оцінювання в самій методиці розрахунку.

Постановка завдання. Головною метою цієї роботи є удосконалення методичних підходів щодо оцінювання ефективності господарської діяльності на сільськогосподарських підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нами пропонується методика визначення ефективності господарської діяльності, суть якої полягає у формуванні і фільтрації сукупності показників, найбільш значущих для оцінки, що призводить до скорочення інформаційного простору ознак.

Покрокова методика оцінювання ефективності господарської діяльності на сільськогосподарських підприємствах передбачає виконання наступних дій.

Крок 1. На першому кроці методика формування оцінки ефективності господарської діяльності аграрних підприємств будуються матриці вихідних даних за кожною групою показників z_1, z_2, \dots, z_q , де q – кількість груп показників. Для k -ої групи показників структуру цієї матриці може бути визначено таким чином: $z_k = (z_{ij})$, $I = [1; m]$, $j = [1, n]$, де z_{ij} – значення i -го показника в j -ому періоді; m – кількість показників, що входять у k -z групу; n – кількість періодів.

Крок 2. Оскільки показники може бути виражено в абсолютних і відносних величинах, а отже і різних одиницях виміру, то на другому кроці здійснюється процедура їхньої стандартизації за наступною формулою:

$$Z_{ij} = \frac{Y_{ij} - \bar{Y}_i}{S_i}, \quad (1)$$

де, Z_{ij} – стандартизоване значення i -го показника в j -ому досліджуваному періоді; \bar{Y}_i – середнє арифметичне значення i -го показника; S_i – стандартне відхилення i -го показника.

В результаті отримуємо набір матриць стандартизованих значень показників кожної групи, що дозволяє розрахувати матриці відстаней (Евклідова відстань):

$$\rho_E(z_i, z_j) = \sqrt{\sum_{l=1}^n (z_{il} - z_{jl})^2} \quad (2)$$

де, $\rho(z_i, z_j)$ – відстань між i -м і j -им показником групи; z_i, z_j

– стандартизовані значення i -го й j -го показників групи в періоді l .

Крок 3. Розрахунок матриць відстаней для вихідної системи показників проведеться за допомогою ППП "Statistica 6.0" для груп показників «виробництво основних видів продукції тваринництва», «виробництво основних видів продукції рослинництва», «використання землі», «використання праці», «використання основних засобів», «використання фінансових ресурсів».

Крок 4. На четвертому кроці здійснюється вибір так званих показників-репрезентантів груп, які несуть у собі найбільш значиму інформацію, властиву

групі за такими правилами: у групах з одного елемента показники мають властивості, які значно відрізняються від показників інших груп, що дозволяє їх віднести до показників-еталонів (репрезентантів); у групах, де кількість показників більше двох, – розраховується сума відстаней кожного показника до інших показників групи:

$$\rho_i = \sum_{\substack{j=1 \\ j \neq i}}^m \rho(z_i, z_j) \quad (3)$$

де, m- кількість показників групи

Класифікація показників-репрезентантів наведена у табл. 1.

Таблиця 1 - Класифікація показників-репрезентантів

Назва показника	Клас
Витрати	Дестимулятор
Ціна реалізації	Стимулятор
Виробництво валової продукції, тис. грн.	Стимулятор
Виробництво на одного середньорічного працівника валової продукції	Стимулятор
Вартість основних засобів	Стимулятор
Коефіцієнт автономії	Стимулятор

Відповідно до проведених розрахунків визначено показники-репрезентанти для аграрних підприємств, серед яких ціна реалізації, виробництво валової продукції, виробництво на одного середньорічного працівника валової продукції, вартість основних засобів та коефіцієнт автономії, які виконують роль свого роду стимуляторів підвищення ефективності господарської діяльності, а показник витрат – дестимулятором, відповідно до чого кроком 5-м проведення оцінки ефективності господарської діяльності є формування матриці вихідних даних за показниками-репрезентантами досліджуваних аграрних підприємств Житомирської та Черкаської областей за 2011-2015 роки. Стандартизована матриця вихідних даних за показниками-репрезентантами для ТОВ «Агрофірма Брусилів» (Житомирська область) представлена в табл. 2.

Таблиця 2 - Стандартизована матриця вихідних даних за показниками-репрезентантами ТОВ «Агрофірма Брусилів»

Z	B.1.2.c	B.1.7.d	П.1.11. k.	З.1.15.n	ОЗ.1.20	ФР.1.1
	-1,219	-0,636	-1,224	-1,077	-1,408	0,583
	-0,701	-0,6	-0,797	-0,627	-0,647	0,591
	-0,01	-0,624	1,254	-0,273	0,341	1,281
	0,682	1,677	0,374	0,53	0,769	-1,734
	1,248	0,184	0,393	1,446	0,945	0,612

На основі елементів матриці сформовано вектор-еталон (Po) для ТОВ «Агрофірма Брусилів», який має наступний вигляд (крок 6):

$$PO = (1,248; 1,677; 1,254; 1,446; 0,945; 1,281)$$

Крок 7-9. Подальша методика розрахунку оцінки ефективності господарської діяльності аграрних підприємств передбачає визначення відстані між точкою-одиницею та точкою Po розраховується за формулою:

$$C_{io} = \sqrt{\sum_{j=1}^m (Z_{ij} - Z_{oj})^2}$$

де, Z_{ij} – стандартизоване значення j-показника в період часу i; Z_{oj} – стандартизоване значення i-показника в еталоні.

Отримана відстань служить початковим елементом для розрахунку показника ефективності господарської діяльності аграрних підприємств:

$$K_i = 1 - d_i,$$

$$\text{де, } d_i = \frac{C_{io}}{C_o}$$

$$C_o = \bar{C}_o + 2S_o$$

$$S_o = \sqrt{\frac{1}{m} \sum_{i=1}^m (C_{io} - \bar{C}_o)^2}$$

Проведені розрахунки дозволили визначити показник ефективності господарської діяльності для ТОВ «Агрофірма Брусилів» протягом 2011-2015 рр., який представлено на рис. 2.

Протягом аналізованого періоду показник ефективності господарської діяльності ТОВ «Агрофірма Брусилів» становив 0,65 у 2011 році, зріс до 0,76 у 2012 році та до 0,88 у 2013 році, дещо знизився у 2014 році (0,87) та підвищився до 0,96 у 2015 році, проте в жодному з років не перевищував значення 1, що обумовлено у 2011 році підвищенням витрат і ціни реалізації. При цьому зниження виробництва та реалізації валової продукції зумовило зниження ефективності господарської діяльності.

При загальному зростанні показника ефективності господарської діяльності у 2012-2015 рр. зберігається подібна тенденція до підвищення витрат, зниження вартості основних засобів, виробництва валової продукції, що свідчить про необхідність пошуку резервів підвищення ефективності господарської діяльності за рахунок корегування подальшої стратегії розвитку підприємств.

Висновки і пропозиції. Таким чином, проведена у запропонований спосіб оцінка ефективності господарської діяльності аграрних підприємств довела доволі низьку ефективність їх господарської діяльності, причиною чого стала структура собівартості виробництва продукції. Аграрні підприємства в силу специфіки відтворювальних процесів відчувають недосконалість механізму ціноутворення, що викликає потребу у докорінній зміні підходів до формування ціни у сільському господарстві, яка повинна «дискримінаційні» засади замінити забезпеченням рівності умов господарювання (порівняно з іншими сферами економічної діяльності) та стимулювати розвиток підприємств, нейтралізуючи різного роду ризики, зокрема ризик втрати врожаю під час збиральної кампанії, при зберіганні продукції тощо.

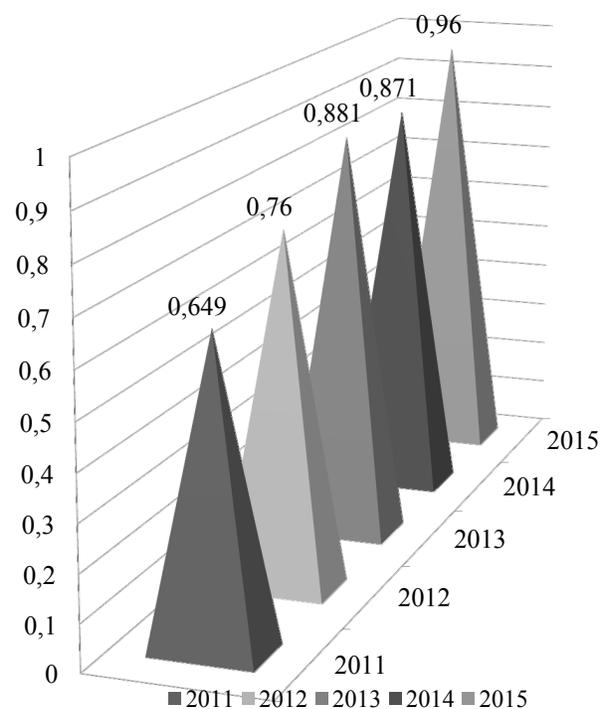

Рисунок 2. Показник ефективності господарської діяльності ТОВ «Агрофірма Брусилів»

СПИСОК ВИКОВИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бойчик І.М. Економіка підприємства [Електронний ресурс] : опор. консп. лекцій / І. М. Бойчик. – Тернопіль : ТНЕУ, 2011. – 120 с.
2. Гривківська О.В. Витрати виробництва у сільському господарстві: стан та тенденції / О.В. Гривківська // Агросвіт. – 2011. – №1. – С. 8-10.
3. Гудзь О.Є. Фінансові стратегії забезпечення конкурентоспроможності підприємства / О.Є.Гудзь // Фінансовий простір. – 2013. – № 4 (12). – С. 85-94 – [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://fp.cibs.ck.ua> – С. 26-32.
4. Дем'яненко М.Я. Вплив оборотних засобів на ефективність фінансово-господарської діяльності підприємств / М.Я. Дем'яненко // Таврійський державний агротехнологічний університет / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [file:///C:/Users/user/Downloads/znptdau_2013_2\(2\)_24.pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/znptdau_2013_2(2)_24.pdf)
5. Колот В.М. Підприємництво: стратегія, організація, ефективність / В.М. Колот, С.Ф. Покропивний. – 1998. – 350 с.
6. Пасхавер Б.Й. Аграрний ресурсний потенціал України / Б.Й. Пасхавер, П.Ф. Веденичев. – К. : Наукова думка, 2001. – 311 с.
7. Саблук П.Т. Агroeкономічні трансформації в Україні: напрями та перспективи розвитку / П.Т. Саблук. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2016. – 372 с.
8. Сайфулін Р.С. Методика фінансового аналізу / Р.С. Сайфулін, А.Д. Шеремет. М.: ИНФРА-М, 2000. – 208 с.

УДК: 658. 821:619

ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС ФОРМУВАННЯ РИНКУ ВЕТЕРИНАРНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ У ТВАРИНИЦТВІ

Круковська О.В. – к.е.н., доцент,
ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»

Розглянуто сучасні умови значення ринку послуг та ветеринарного обслуговування, зокрема, тваринницького виробництва. Охарактеризована ветеринарна діяльність обслуговування тварин по виведенню високопродуктивних їх видів із відповідними репродуктивними та племінними якостями. Наведені користувачі ветеринарних послуг у сільському господарстві із зазначенням видів надання послуг, що використовуються для забезпечення виробничого процесу.

Ключові слова: тваринництво, ветеринарне обслуговування, аграрна сфера, галузь, продовольчий ринок, кваліфікація, конкуренція.

Круковская Е.В. Теоретический базис формирования рынка ветеринарного обслуживания в животноводстве

Рассмотрены современные условия значение рынка услуг ветеринарного обслуживания, в частности, животноводческого производства. Охарактеризована ветеринарная деятельность обслуживания животных по выведению высокопродуктивных их видов с соответствующими репродуктивными и племенными качествами. Приведенные пользователи ветеринарных услуг в сельском хозяйстве с указанием видов оказания услуг, используемых для обеспечения производственного процесса.

Ключевые слова: животноводство, ветеринарное обслуживание, аграрная сфера, отрасль, продовольственный рынок, квалификация, конкуренция.

Krukovska O.V. Theoretical basis for market formation in animal veterinary care

The article examines current conditions of the market of veterinary services, particularly in livestock production. It characterizes the role of veterinary service in developing highly productive breeds of animals with relevant reproductive and breeding traits. The study provides a list of users of veterinary services in agriculture, indicating the types of services used for ensuring the production process.

Key words: animal husbandry, veterinary care, agriculture, industry, food market, qualification, competition.

Постановка проблеми. Сільське господарство як складова і комплексують галузь, що виробляє продукти харчування для населення, сировину для промисловості і товари для експорту відіграє одну із провідних ролей у зміцненні економіки країни, підвищенні життєвого рівня населення і розв'язанні соціально-економічних проблем сільських територій. Проте подальший розвиток сільського господарства неможливий без раціоналізації використання сільськогосподарських угідь, здійснення комплексу природоохоронних, агрозоотехнічних, ветеринарних, організаційно, технічних і економічних заходів, спрямованих на підвищення продуктивності та економічної ефективності використання аграрно-ресурсного потенціалу [3 с. 105-108]. Однією з найважливіших умов ефективного розвитку тваринництва та зміцнення його позицій у т.ч. міжнародному конкурентному середовищі є формування та ефективне функціонування аграрного продовольчого ринку. Ринок розуміється як складна багатопланова категорія, яка включає організацію суспільного виробництва, поведінку споживачів, місце, де здійснюється товарообмін, надаються послуги, сукупність поку-

пців і продавців та систему економічних відносин, які між ними формується, а також є формою прояву попиту і пропозиції [1 с. 15-24].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання сучасного розвитку тваринницьких галузей відображені у наукових публікаціях відомих економістів-аграрників: П. Березівського, С. Васильчак, О. Галича, А. Даниленка, І. Іртищевой, Т. Кіщак, Л. Михайлової, В. Перебейноса, С. Поперечного, П. Саблука, І. Топіхи, Г. Черевка, О. Шебаніної, О. Шпичака, В. Яценка, працях зарубіжних авторів. В їх роботах розглянуті теоретичні та методичні засади розвитку і функціонування тваринницьких галузей, галузей їх обслуговування, ринків тваринницької продукції та продуктів її переробки. Проте особливості здійснення ветеринарного обслуговування, організаційно-економічні аспекти надання ветеринарних послуг, методичні підходи щодо оцінки їх ефективності вивчені та обґрунтовані недостатньо та потребують уточнення.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у вивченні стану, перспектив і проблем становлення ринку ветеринарного обслуговування у тваринництві, а також визначення основних напрямів подальшого їх розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У широкому розумінні аграрний ринок України є системою товарно-грошових відносин, яка діє на основі вільного ціноутворення, економічної самостійності, рівноправності та конкуренції товаровиробників. Ринок сільськогосподарської продукції складається із сукупності відносин «продавець – покупець». Його структура визначається співвідношенням різних форм реалізації цієї продукції. Оскільки значна частина сільськогосподарської продукції безпосередньо використовується для харчування або переробляється і споживається населенням як продовольство, її ринок доцільно розглядати в контексті формування продовольчого ринку, який є однією з найскладніших ринкових систем, яка охоплює сферу обігу майже всіх галузей суспільного господарства [2].

На відміну від інших ринкових систем, вона має свої особливості: постійне функціонування; сезонність виробництва і споживання багатьох продуктів харчування. За економічною суттю продовольчий ринок є саморегульованою системою відтворення. Структурні елементи його економічних відносин формуються на основі прямих і зворотних ринкових зв'язків, перебувають під впливом платоспроможного попиту і пропозиції. Розширення дії ринку супроводжується перебудовою системи ціноутворення та обороту товарів і формування ринкових структур.

Ринок сільськогосподарської продукції (зерна, овочів, картоплі, олійних та інших культур, молока, м'яса, яєць, вовни) і продуктів її переробки формується суб'єктами ринкових відносин - приватними і державними підприємствами, підприємствами системи заготівлі, зберігання, переробки послуг і реалізації продукції. Залежно від особливостей суб'єкти ринку, які вступають у товарообмін, формують різні ринкові структури (гуртовий, роздрібний ринки), забезпечують державну і кооперативну торгівлю або входять у більш складну систему товарообігу основних видів продукції (товарні біржі) [5 с. 102-108].

Особливістю здійснення ринкових відносин в аграрній сфері економіки є те, що сільське господарство найбільше, порівняно з іншими галузями, залежить від кон'юнктури ринку, а продовольчий ринок найбільш вразливий із соціальної точки зору, оскільки його розвиток безпосередньо пов'язаний з рів-

нем життя населення, його платоспроможністю. Порівняно з ринком товарів, ринок послуг характеризують наступні риси:

- наявність істотних галузевих відмінностей у виконанні ринкових відносин (наприклад, у сфері матеріального виробництва: підприємство закуповує продукцію і розвиває виробництво, тут на 100 % використовуються ринкові відносини, тоді як у сфері послуг існують платні і безкоштовні засади їх надання);

- на ринку послуг збільшення обсягу платних послуг здійснюється як за рахунок власне збільшення надання послуг, так і за рахунок трансформації безкоштовних послуг у платні;

- високий ступінь диференціації послуг, викликаний індивідуалізацією попиту;

- пропозиція і попит більш еластичні внаслідок неможливості зберігання і транспортування послуг;

- послуга не існує до її надання. Це робить неможливим порівняння і оцінку послуг до їх отримання. Порівнювати можна тільки очікувані і одержані вигоди;

- послугам властивий високий ступінь невизначеності, що ставить клієнта в невідгдане положення, а продавцям утруднює просування послуг на ринок;

- на відміну від товарів, послуги проводяться і споживаються в основному одночасно, не підлягають зберіганню. Це породжує проблему регулювання попиту і пропозиції послуг;

- послуги часто протиставляються продукції. Можна сказати, що у багатьох випадках в послугі присутній елемент продукції, точно так, як і при продажу продукції присутній елемент послуги. Тісне переплетення продажу товарів і надання послуг утруднює виділення і облік послуг [6].

Сфера послуг зазвичай більше захищається державою від іноземної конкуренції, ніж сфера матеріального виробництва. Більш того, в багатьох країнах транспорт і зв'язок, фінансові і страхові послуги, наука, освіта, охорона здоров'я, комунальні послуги традиційно знаходяться в повній або частковій власності держави або ж строго контролюються і регламентуються нею. Імпорт послуг на думку власних структур більшості країн, може представляти загрозу національній безпеці і суверенітету, тому він регламентується більш жорстко в порівнянні з торгівлею товарами [10].

У сучасних умовах значення ринку послуг, як одного з найважливіших секторів економіки, дуже велике і актуальне. Це пов'язано з ускладненням, зокрема, тваринницького виробництва, насиченням ринку новими товарами, з пришвидшенням зростанням науково-технічного процесу. Все це неможливо без існування інформаційних, фінансових, страхових і інших ринків послуг. Однією з найважливіших закономірностей конкурентоспроможного розвитку тваринництва є взаємозв'язок його економічного зростання і підвищення ролі ветеринарного обслуговування у цьому процесі. Останнє знаходить вираз в збільшенні частки трудових, матеріальних і фінансових ресурсів, що використовуються сферою ветеринарних послуг. Ветеринарна діяльність справляє значений вплив на величину поголів'я та продуктивність сільськогосподарських тварин, визначає умови їх утримання та годівлі, впливає на собівартість та ціну готової продукції. Особливо значного розвитку вона набула в останні десятиріччя. Це

пов'язано з появою та впровадженням інноваційних технологій у тваринництві розробкою нових видів ветеринарних препаратів, ліків, добавок та необхідністю їх використання та реалізації, посиленням ветеринарного контролю за якістю готової продовольчої продукції тваринницького походження, захистом населення від можливих епідемій та хвороб, носіями яких є тварини [15 с. 25-31].

Ветеринарна діяльність розуміється нами як сукупність засобів, інструментів та заходів по штучному заплідненню сільськогосподарських тварин, наданню їм лікувальних та профілактичних послуг з метою попередження хвороб та епідемій, проведенню дезінфекцій, забезпечення інформацією зооінженерних та селекційних робіт по виведенню високопродуктивних видів із відповідними репродуктивними та племінними якостями, супроводу інноваційних технологій утримання та годівлі тварини, здійсненню контролю якості готової продовольчої продукції, реалізації ветеринарних препаратів. Базовими її елементами виступають ветеринарні послуги. Вони мають єдину соціально-економічну сутність, але різні функції та напрями здійснення. Послуги можуть надаватися як на платній, так і на безоплатній основі. При цьому їх сукупність формує ветеринарне обслуговування тваринництва. В такому розумінні воно є тотожним ветеринарній діяльності. Відзначимо, що ветеринарна діяльність стосується обслуговування не тільки сільськогосподарських, але й домашніх тварин. При цьому вона має більш широкий зміст та сукупність завдань, ніж ветеринарна діяльність або обслуговування домашніх тварин. Спостерігається збільшення зайнятості, зростання технічної оснащеності праці, упровадження все більш досконалих технологій [11 с. 61-63].

Користувачами послуг у сільському господарстві є суб'єкти господарювання різних форм власності: аграрне підприємництво (агробізнес) – це безпосередня самостійна, систематична, на власний ризик діяльність по виробництву сільськогосподарської продукції, виконанню робіт, наданню послуг з метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти сільськогосподарської підприємницької діяльності у порядку, встановленому законодавством.

Сільськогосподарське (аграрне) підприємство – це юридична особа, основним видом діяльності якої є виробництво, переробка сільськогосподарської продукції, надання послуг аграрної сфери, виручка від реалізації яких становить не менше 50,0 % загальної суми виручки. Підприємства в Україні функціонують відповідно до їх правового статусу, визначеного законами «Про підприємства в Україні», «Про підприємництво», «Про селянське (фермерське) господарство», «Про господарські товариства», «Про сільськогосподарську кооперацію» [12 с. 96-98].

В умовах ринкової економіки аграрне тваринницьке та ветеринарне підприємство не можуть ефективно працювати, якщо не матиме економічної свободи у виборі видів діяльності та ринків збуту своєї продукції, партнерів (постачальників, споживачів, страхових компаній, банків та ін.), найму працівників і встановленні ціни. Але економічна свобода підприємств у галузі тваринництва та ветеринарної діяльності може бути реалізована повною мірою лише за умови забезпечення економічної свободи людини у виборі сфери свого функціонування і способу отримання доходу, наприклад, через одержання заробітної плати, дивідендів на цінні папери, банківських процентів за збереження в банку грошо-

вих коштів, здачу в оренду майна і землі, через одержання підприємницького доходу [13 с. 3-10].

Сільськогосподарські тваринницькі та обслуговуючі їх ветеринарні підприємства працюють в умовах конкуренції, яка є необхідною властивістю ринкової економіки. Конкуренція між підприємствами, зокрема, аграрними, ведеться, насамперед, за споживача, тобто за завоювання, розширення й утримання своєї позиції на ринку сільськогосподарської тваринницькою продукції. Але цього можна досягти тільки за умови повнішого задоволення потреб споживачів порівняно зі своїми конкурентами. Сказане дає підстави розглядати конкуренцію як важливу умову підвищення життєвого рівня людей, удосконалення виробництва, зростання продуктивності праці та прибутковості підприємств. Конкуренція між підприємствами супроводжується конкуренцією між працівниками як власниками своєї робочої сили. Вона впливає на ефективність їх праці, породжує почуття відповідальності за доручену ділянку роботи і збереження робочого місця. Для ефективної роботи тваринницьких підприємств та інших учасників ринку їм необхідно забезпечувати автономність дій, тобто відповідну незалежність у діяльності, здійснюваній у власних інтересах. Досягти тут повної самостійності неможливо, тому відбувається певна інтеграція груп виробників. У цих межах кожному забезпечується автономність і поінформованість про дію своїх партнерів. Крім того, для правильного прийняття рішень вони повинні мати можливість за відповідну плату одержати надійну і повну інформацію з пріоритетних для них питань. У нашому випадку йдеться про забезпечення належної поінформованості всіх економічних суб'єктів, без чого ринкова економіка не може бути повноцінною, а отже, ефективною. Важливу роль у формуванні такої ринкової економіки відіграє її інфраструктура – насамперед біржі [5 с. 102-108].

Тваринницька галузь і ринкова економіка в цілому можуть динамічно розвиватися за умови факторної мобільності. Вона характеризується постійним рухом виробничих ресурсів між підприємствами, галузями, секторами економіки. Цей рух відбувається переважно через акціонерний механізм на принципах саморегуляції – ресурси спрямовуються туди, де можна одержати вищу норму прибутку на їх авансовану вартість [14 с. 27-33].

Роль галузей та підприємств в економіці полягає насамперед у тому, що в них здійснюється поєднання засобів виробництва з трудовими ресурсами. Будучи важливими суб'єктами господарської діяльності, вони забезпечують зайнятість для переважної частини населення (в США, наприклад, 75 % зайнятого населення працює на підприємствах) і виробляють необхідні для людей і народного господарства товари й послуги. Вони до певної міри мають розширений тип відтворення, оскільки реалізують свою продукцію, відшкодовують витрати і забезпечують черговий цикл виробництва.

Важливою є і соціальна роль тваринницьких галузей та підприємств. Саме там формуються трудові навички працівників, підвищується їх кваліфікація, виховується організаційна культура (дисциплінованість, відповідальність за доручену справу, колективізм та ін.), відбувається реалізація здібностей людей. Підприємства беруть на себе функцію задоволення значної частки соціальних потреб своїх працівників (часткове забезпечення житлом, безплатними або пільговими путівками, створення мережі дошкільних закладів для дітей своїх працівників тощо) [15].

Ветеринарні підприємства відіграють значну роль у формуванні державного і місцевих бюджетів, оскільки є об'єктом оподаткування. Тому держава, місцеві органи влади зацікавлені в ефективному функціонуванні галузі тваринництва, збільшенні величини поголів'я тварин та обсягів виробництва продукції. Для ефективного та конкурентоспроможного функціонування тваринницької галузі підприємства мають бути забезпечені усім спектром послуг, необхідним для їх функціонування. Ринок сфери послуг забезпечує аграрні галузі послугами, що використовуються для забезпечення виробничого процесу. Серед цих послуг виділяють: інформаційні (включаючи послуги зв'язку); дорадництво та консалтинг (консультаційні та адвокатські послуги); науково-дослідні (включаючи селекцію тварин, елітне насінництво); технічні (в тому випадку, коли суб'єкти аграрного господарювання використовують технічні потужності спеціалізованого підприємства); ветеринарні; меліоративні; охорони дозвілля та з приводу землеустрою [16 с. 156-159].

Інформаційні послуги покликані забезпечити сільськогосподарських товаровиробників даними, що мають за мету підвищити економічну ефективність їх діяльності. Вони включають: докладні звіти про новини на ринку, у т.ч. гуртові ринкові ціни та аналіз основних тенденцій щодо якості та наявності продукції; торгові баланси ключових ринків та основних конкурентів, включно з експортом і імпортом, а також цінами та обсягами; аналіз поточної ситуації та перспектив співвідношення попиту та пропозиції; статті, аналітичні огляди про основні проблеми, які стосуються цього сектора. Загалом йде мова про постійний моніторинг ринку [4]. Ця інформація має бути вільно доступною. Найвагомішим джерелом тут виступає всесвітня мережа Internet. Без такої детальної та надійної інформації про наявні ринки та їхні вимоги виробники приречені вкладати кошти та збувати продукцію методом спроб і помилок. У таких умовах навряд чи можливо ефективно планувати виробництво, орієнтуючись на сезонні тенденції, преференції споживачів, зміни в конкурентоспроможності або інші фактори, які, як правило, є визначальними для процесу виробництва або впливають на прийняття рішень у галузі маркетингу.

Дорадча діяльність визначається як система інформаційно-консультаційних заходів, що проводяться дорадчими службами у сфері сільськогосподарського виробництва в інтересах селян та їх родин в рамках реалізації аграрної політики України. Консультаційне обслуговування як один з впливових чинників підвищення ефективності агробізнесу займає чільне місце в інфраструктурі ринків інформації та інновацій, які є складовими ринку АПК. Розглядаючи агроконсалтингові послуги як товар, який має вартість, собівартість, попит, а пропозицію забезпечують велика кількість інституцій, що надають такі послуги і конкурують між собою, можна зазначити, що в Україні є визначені передумови до формування повноцінного ринку інформаційно-консультаційних та науково-впроваджувальних послуг [7 с. 227-231].

У загальному комплексі функцій, які регіональна система інформаційно-консультаційного обслуговування повинна виконувати у взаємозв'язку для забезпечення її цілісності, виділено такі: інформаційно-довідкова, консультаційна, науково-впроваджувальна, освітня, соціально-економічна нормативно-правова. В основу сучасного підходу до організації дорадництва в Україні покладається спрямованість інформаційно-консультаційного обслуговування на потреби то-

варовиробників, вирішення їх соціально-економічних проблем, забезпечення прибутковості кожного окремого сільськогосподарського підприємства.

Науково-дослідні послуги надаються з метою впровадження фундаментальних та прикладних досліджень, систем оптимізації землеробства та тваринництва, розробки науково-обґрунтованих технологій сільськогосподарського виробництва, створення адаптивних систем землеробства та оптимізаційних сівозмін, здійснення моніторингу ґрунтів та надання інформаційної бази в користування органів державної влади й землекористувачам [4].

Визначили що, стан матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників характеризується досить низькими показниками. Особливої уваги потребує ринок ремонтних робіт сільськогосподарської техніки через низьку спроможність вітчизняних товаровиробників до купівлі нової. Широкий спектр технічних послуг покликаний надавати агротехнічний сервіс, який є складним, багатогранним комплексом робіт і виробничих послуг з відповідальним підходом до реалізації нової і техніки що була в експлуатації, її обслуговування і ремонту; своєчасному забезпеченню споживачів устаткуванням, запасними частинами, вузлами, агрегатами, інструментом, матеріалами, технічною документацією. Він також виконує функції з надання виробничих послуг з прокату, оренди техніки і використання її на умовах лізингу; надання транспортних послуг [8 с. 7-11].

Важливе значення має виконання невідкладних монтажних, пусконаладжувальних, сільськогосподарських, меліоративних, землерийних робіт, навчання обслуговуючого персоналу; здійснення консультацій щодо ремонту і обслуговування сільськогосподарської техніки на договірних засадах. Ринкові відносини диктують необхідність формування і функціонування ринку агротехсервісних послуг. На сучасному етапі організація матеріально-технічних послуг характеризується як структура. Сформована в ринкових умовах, але відзначається нерозвиненість фінансово-кредитного обслуговування. Внаслідок цього найцінніші і дефіцитніші ресурси скуповуються представниками економічно сильних регіонів, оскільки відстаючи не в змозі їх придбати. Друга проблема – це монополізація ринку, що є причиною високих цін на запчастини, відсутності широкої їх номенклатури [16 с. 156-159].

Під час обслуговування ступінь безпосереднього контакту може бути різним: без присутності споживача, із незначним та повним контактом. Невід'ємною частиною послуги стає ветеринарний фахівець, тому важливу роль відіграють професійні навички та індивідуальність постачальника. Ставляться особливі вимоги до системи контролю якості. Інакше кажучи, споживач платить не за абстрактну послугу, а за конкретний процес обслуговування, де головна увага зосереджується на професійних навичках виробника послуги. Замовник ветеринарних послуг може бачити процес "виготовлення" послуги. Якщо йому не сподобається, як поводить себе постачальник, наступного разу він обере інше джерело, а це означатиме для виробника втрату прибутку [12].

Споживачі ветеринарних послуг переважно не є фахівцями з ветеринарної медицини і не можуть належним чином оцінити якість послуги з професійної точки зору. Це ускладнює оцінювання замовником якості наданої послуги. Основоположними критеріями є очевидні результати отриманої ветеринарної послуги, а стосовно продуктивних тварин – ще і корисний економічний ефект, який

отримав їх власник. На основі цього формується емпіричний досвід щодо оцінки послуги.

Ветеринарні послуги надаються шляхом проведення сервісного обслуговування тварин, запліднення худоби, надання всіх необхідних лікарських та профілактичних послуг, в тому числі і платних. Однією із причин зменшення поголів'я всіх видів сільськогосподарських тварин, продуктивної худоби, зниження їх продуктивності, є неповноцінна годівля через незбалансованість кормів за перетравними протеїнами і всіма мікроелементами, недостатність відповідного ветеринарного обслуговування, що спричиняє зменшення обсягів всіх видів тваринницької продукції. Розвиток скотарства має базуватися на основі інтенсифікації, спеціалізації, удосконалення його ведення, поліпшення селекційно-племінної роботи, створення зоо-інженерно-ветеринарної служби, організації агросервісного обслуговування господарств, відновлення поголів'я великої рогатої худоби, поліпшення її породного складу і племінних якостей, поглиблення спеціалізації господарств на виробництві яловичини і молока, свинарстві, вівчарстві, птахівництві, поліпшення системи утримання і годівлі тварин [9 с. 95-100].

Меліоративне обслуговування характеризується високою значимістю для сільськогосподарських товаровиробників. Його структури покликані забезпечувати потреби із технічного обслуговування внутрішньогосподарської меліоративної мережі, споруд, насосних станцій, систем дренажу; послуг, пов'язаних з подачею води з меліоративної мережі та каналів на промислові і комунальні потреби, для поливу городів, садів і богарних земель. Велике значення має лабораторне визначення вологості ґрунтів та видача довідок і рекомендацій щодо водогосподарської обстановки на меліоративних об'єктах. До функцій меліоративної діяльності належить надання консультацій і рекомендацій щодо регулювання водно-повітряного режиму меліорованих земель, робіт та послуг з буріння свердловин на воду, інженерних, гідрогеологічних, еколого-геологічних вишукувань, проектних робіт, складання проектно-кошторисної документації на будівництво, меліоративні служби здійснюють реконструкції невеликих об'єктів зрошувальних і осушувальних систем, протиерозійних споруд, ремонтних, протиповіневих, культурно-технічних, планувальних та інших робіт, інформаційних послуг з питань функціонування водогосподарсько-меліоративного комплексу, використання земель водного фонду, застосування положень Водного кодексу України [17]. Подальший розвиток сільського господарства має базуватися на основі [18 с. 103-105] раціоналізації використання сільськогосподарських угідь, підвищення їх ефективності розробки і розробки науково обгрунтованих ресурсозберігаючих, економічно стійких систем і екологічно високоефективних систем ведення сільського господарства, здійснення комплексу середовищотворюючих, природоохоронних, агрозоотехнічних, ветеринарних, організаційно-господарських, технічних і економічних заходів, спрямованих на підвищення продуктивності та економічної ефективності використання аграрно-ресурсного потенціалу.

Висновки. Ветеринарна послуга може надаватись за умови прямого контакту лікаря і тварини. Через це неможливо користуватись послугами посередників і формувати канали розподілу. Відповідно способи удосконалення організації ринку цих послуг можуть пропонуватись з урахуванням того, що географічний чинник є одним з визначальних для вибору суб'єкта, який може

надати послугу, а часто єдиним у випадку замовлення невідкладних ветеринарних послуг.

Основними напрямками подальшого розвитку тваринництва має бути його автоматизація, комплексна механізація, інтенсифікація, поглиблена спеціалізація, агропромислова кооперація, горизонтальна і вертикальна інтеграція, інноваційне ветеринарне обслуговування, формування спеціалізованих тваринницьких підприємств і комплексів. Соціально-економічний підйом тваринництва стане можливим за умови організації високоефективної системи ветеринарного обслуговування, поліпшення матеріально-технічного постачання господарств, розвитку зооветеринарної служби, розширення мережі плодородсадників, селекційно-племінних станцій.

Однією із найважливіших характеристик для замовників послуг, в тому числі і ветеринарних є їх якість. Основним чинником підвищення якості є зростання рівня конкуренції на ринку цих послуг. Загальною світовою тенденцією розвитку ветеринарних послуг є посилення спеціалізації як окремих фахівців, так і ветеринарних служб по окремих видах послуг. Посиленням ринкових перетворень у сфері ветеринарного обслуговування не усувається потреба у державному контролі за їх якістю, який здійснюється шляхом ліцензування приватної лікарської практики, оперативного державного контролю за дотриманням ветеринарного законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Амбросов В.Я. Забезпечення державної підтримки сільськогосподарського виробництва в умовах членства України у СОТ / В.Я. Амбросов, В.М. Онегіна // Економіка АПК. – 2009. – № 2. С. 15-24.
2. Андреев А. Мнение о толковании ряда терминов / А. Андреев // Логистика. – 2003. – №2. – С. 12–13.
3. Бабич Л.В. Формування ринку ветеринарних послуг: автореф. дис. канд. екон. наук / Л.В. Бабич. – Житомир, 2009. – 16 с.
4. Березівський П. С. Економічна ефективність скотарства та шляхи її підвищення / П. С. Березівський. – Львів : Українські технології, 1998. – 156 с.
5. Биггарт Н. Системы обмена / Н. Биггарт, Р. Делбридж. – М. : ГУ ВШЭ, 2003. – 40 с.
6. Бондаренко А. Ф. Економічні стратегії управління ринком / А. Ф. Бондаренко. – Суми : Слобожанщина, 1998. – 108 с.
7. Бушуєва Л. И. Методы прогнозирования объема продаж / Л. И. Бушуєва // Маркетинг в России и за рубежом. – 2002. – №1. – С. 15–29. – Режим доступу: <http://www.cfin.ru/press/marketing/2002-1/02.shtml>
8. Варнеке Х. Ю. Революция в предпринимательской культуре. Фрактальное предприятие / Х. Ю. Варнеке [Пер. с нем.]. – М. : МАИК Наука / Интерпериодика, 1999. – 280 с.
9. Василенко Л.Ю. Формування спеціалізованих молочнотоварних підприємств оптимальних розмірів / Василенко Л.Ю., Кучер А.В. // Економіка АПК. – 2009. – № 6. – С. 41-49.

10. Внукова Н. Н. Управление развитием рыночной инфраструктуры (методологический и организационный аспекты) : монография / Н. Н. Внукова. – Х. : Форт, 1998. – 132 с.
11. Галисеєва А. Г. Декілька слів про ветеринарний менеджмент та маркетинг / А. Г. Галисеєва // Технологія вирощування та здоров'я тварин. – 2001. – № 2. – С. 12.
12. Кваша С.М. Конкурентоспроможність вітчизняної сільськогосподарської продукції на світовому аграрному ринку/ С.М. Кваша, Н.Є. Голомша // Економіка АПК. – 2006. – № 5. – С. 99–104.
13. Манзій І.Б. Виробництво продукції тваринництва на Черкащині та її роль у забезпеченні продовольчої безпеки регіону / І.Б. Манзій // Економіка АПК. – 2009. – № 6. – С. 50-55.
14. Миронова Н. В. Маркетинг различных типов услуг / Н. В. Миронова // Маркетинг в России и за рубежом. – 2003. – № 4. – С. 108–119. – Режим доступа к журн. : <http://www.s-marketing.ru/node/38>.
15. Ниманд Х. Г. Болезни собак. Практическое руководство для ветеринарных врачей (организация ветеринарной клиники, обследование, диагностика заболеваний, лечение) / Х. Г. Ниманд, П. Ф. Сутер ; [пер. с нем.]. – 8-е изд. – М. : Аквариум, 1998. – 816 с.
16. Одинак Л. В. Удосконалення організації ринку ветеринарних послуг / Одинак Л. В., Поперечний С. І. // Соціально-економічні дослідження в перехідний період : інноваційний розвиток економіки : зб. наук. праць Львівськ. ін-ту регіональних досліджень. – Львів, 2003. – Вип.6, ч.4. – С. 282–289.
17. Павленко О.М. Значення імпорту в збалансуванні ринку м'яса / О.М. Павленко // Економіка АПК. – 2009. – № 6. – С. 56-58.
18. Саблук П. Т. Основи організації сільськогосподарського ринку / П. Т. Саблук, Д. Я. Карич, Ю. С. Коваленко. – К., 1997. – 140 с.

УДК:331.106.42

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВА ТА ЕКОЛОГІЧНА ОХОРОНА ЗЕМЕЛЬ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

Миронов В.В. – к.е.н., доцент,
Ткачук А.І. – к.і.н., доцент,
 ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»

У статті розглядається становлення в Україні економіко-правової та екологічної охорони земель, а також актуальні питання раціонального використання земельних ресурсів півдня України в умовах земельної реформи, метою якої є створення основ рівноправного розвитку форм власності і господарювання на землі, формування багатуокладної економіки.

Ключові слова: раціональне використання земель, земельні ресурси, землекористування, становлення земельних відносин, історія України.

Миронов В.В., Ткачук А.І. Економіко-правовая и экологическая охрана земель в Украине: история становления и современное состояние

В статье рассматривается становление в Украине экономико-правовой и экологической охраны земель, а также актуальные вопросы рационального использования земельных ресурсов юга Украины в условиях земельной реформы, целью которой является создание основ равноправного развития форм собственности и хозяйствования на земле, формирование многоукладной экономики.

Ключевые слова: рациональное использование земель, земельные ресурсы, землепользование, становление земельных отношений, история Украины.

Mironov V.V., Tkachuk A.I. Economic, legal and ecological protection of land in Ukraine: history of formation and present state

The article examines the formation of economic, legal and environmental protection of land in Ukraine, and considers current issues of the rational use of land of southern Ukraine in terms of land reform aimed at creating the foundation for equitable development of forms of ownership and management on land, the formation of a mixed economy.

Keywords: rational use of lands, land resources, land use, development of land relations, history of Ukraine.

Постановка проблеми. Згідно Конституції України земля є основним національним багатством і перебуває під особливою охороною держави [1]. Погіршення якості земель, зниження їх продуктивності та інших біосферних функцій є неприпустимим за будь-яких умов землекористування. Державна політика охорони і раціонального використання земель визначається системою правових, організаційних, екологічних та інших заходів, що мають природоохоронний, ресурсозберезувальний та відтворювальний характер. У контролі якості навколишнього природного середовища особлива роль надається екологічному законодавству, нормуванню використання земель, екологічній експертизі, ґрунтовій ідентифікації та моніторингу земельних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З боку науковців цій проблемі приділена необхідна увага (П. Саблук, В. Месель-Веселяк, М. Зубець, М. Гладій, А. Гетьман, С. Булигін, М. Шульга та інші) [3, С. 21-24, 4, С. 427-439], але досліджень охорони земель, їх ефективного використання ще недостатньо. Вивчення цієї проблеми має теоретичне і практичне значення.

Ці питання найбільш актуальні в умовах земельної реформи, метою якої є створення основ рівноправного розвитку форм власності і господарювання на землі, формування багатуокладної економіки, раціонального використання та охорони земель. Завдання реформи полягає у перерозподілі земель з одночасною передачею їх в першу чергу, у приватну, а при необхідності й у колективну власність. В рішенні цієї проблеми створено відповідну правову базу, розроблено значну кількість законодавчих, нормативних, інструктивно-методичних актів і документів. Визначальний з них є Земельний кодекс України – основний нормативний акт у сфері земельних відносин. Земельний кодекс містить детальний механізм здійснення операцій із земельними ділянками та земельними частками, відповідає вимогам ринкової економіки та цивілізованого суспільства і водночас зберігає соціальну спрямованість. Кінцевою метою земельної реформи є встановлення власності на землю громадян, колективів, громадських організацій, держави і на цій основі створення ефективних сільськогосподарських підприємств різних форм організації виробництва продукції ринкового типу.

Постановка завдання. Дослідити проблему становлення економіко-правової та екологічної охорони земель на території України. Розглянути витoki формування традицій, звичаєвого права, перших правових пам'яток, які регулювали відносини з приводу землі та її захисту.

Виклад основного матеріалу дослідження. З давніх часів почали формуватися відносини з приводу володіння та користування землею серед різних категорій населення. Економічні, правові основи цих відносин мають давню історію. В Україні також існують й давні традиції природоохоронної діяльності.

У VII-VI ст. до н. е. у скіфських племен, які в цей час створили на території українських земель свою державу, приватної власності на землю не існувало. У скіфів-кочівників кожна сім'я мала свою отару, але земля, як і в землеробів, була общинною, племінною власністю. Зі зростанням майнової нерівності, соціальної диференціації у скіфському суспільстві формується приватна власність. У руках заможних опинилися кращі ділянки землі, пасовища, величезні стада худоби, табуни коней, раби. Верховна власність на землю належала царю, який встановлював порядок користування пасовищами і землями.

В Античних містах-державах Північного Причорномор'я земля могла перебувати як у приватній власності, так і в державній або передаватися храмам.

Суттєвою рисою суспільного ладу східних слов'ян VII-VIII ст. була наявність сільської (територіальної) общини - «миру», «верви» як союзу індивідуальних господарств. Існувала колективна власність на землю, яка періодично перерозподілялася між окремими сім'ями. Первісною формою феодалної земельної власності було полюддя, коли землі переходили у феодалну власність, а князь збирав данину (пізніше податі) з підвладних земель.

За часів Київської Русі земля закріплювалася за окремими членами общини, крім виморочних, покинутих ділянок, лісових угідь, пасовищ та сіножатей, які залишаються в общинному користуванні. Вважаючи общинні селянські землі державними, князівська влада починає відчужувати їх на власний розсуд, причому разом з селянами. Відбувається процес «окняжіння» вільних земель. Поряд із общинним землеволодінням виникає князівське, боярське та церковне феодалне землеволодіння, яке з часом набирає все більшої ваги і сприяє руйнуванню общинних земельних відносин.

На цьому етапі відбувалося і формування екологічної нормативно-правової бази. Наприклад, про охорону лісів згадується у зводі законів Ярослава Мудрого, у пам'ятці «О церковних судах й земських ділах», у якій мала місце лісоохоронна стаття. Щоправда, вона була запозичена з Візантійських лісових законів та не відіграла ефективного лісоохоронного значення [5, С.131]. У Руській Правді (XI ст.) встановлювалися перші обмеження промислу диких звірів. Практично захищали не стільки звірів, а, наприклад, володарів бобрових гонів від бракон'єрів. Разом із тим, вже були обмеження, які стосувалися часу та строків полювання на певних звірів задля хутра, заборони виллову окремих видів риби підчас нересту, обмеження по збереженню та використанню об'єктів землеробства, бортництва, броварства тощо. За порушення передбачалися покарання, найчастіше грошові, наприклад, за вбивство журавля й людини нерідко застосовувалися однакові заходи покарання. Були закладені початки формування заповідних територій, мисливських угідь, де лише іноді дозволялося полювання та лови [6].

Регулювання природоохоронного законодавства в подальші періоди ґрунтувалося на звичаєвому праві, традиціях та звичаях, законодавством руських князів та Великого князівства Литовського, гетьманськими універсалами, законодавстві тих держав до складу яких входила Україна.

У подальшому зберігаються і розвиваються положення руського звичаєвого права. Зокрема, закріплювалося право селян на вільну купівлю-продаж землі. Визначалася специфічна форма угоди: при ній мали бути присутніми свідки або старці («діді») села. Наприкінці XVI ст. була проведена земельна реформа, яка мала назву волочної поміри (переміри). Засади здійснення волочної переміру встановлювалися у численних пам'ятках законодавства тих часів, однією із найяскравіших з яких є «Устав на волоки господаря його милості у всьому Великому князівстві Литовському» 1557 р. для кожного з яких встановлювалася норма наділення землею на певних умовах [7, С.59]. Селяни були поділені на розряди («путні бояри», «бортники», «конюхи», «стрільці», «двірні слуги», «осочні», «сільські вїти», «лавники», «тяглі селяни», «осадники», «огородники» тощо), для кожного з яких встановлювалася норма наділення землею на певних умовах (від 1/3 до 2 волок). Передбачалася диференціація повинностей в залежності від якості землі («підлої», «середньої», «доброї») волок, а також нормативи співвідношення між розміром селянської та фільваркової запашки («сім до одного»). Слід, відмітити, що при волочному перемірі були встановлені також агротехнічні нормативи: трипільна система землеробства, що існувала на Русі ще з XI сторіччя, стає обов'язковою. Трипільна система передбачала більш раціональне використання паші. Ця реформа лишила нащадкам низку організаційних новацій: внутрішній землеустрій, поділ ріллі за якістю, поземельний кадастр, межування сіл тощо.

Охорона природи на території Запорозької Січі, насамперед, проявлялася в збереженні і раціональному використанні лісових ресурсів. Користуватися ними у Запорозькій Січі для власних потреб без особливого дозволу мали право тільки козаки та піддані Війська Запорозького, а сторонні особи повинні були обов'язково отримати на це дозвіл Коша або кошового отамана. Для затримання самовільних порубників лісу призначалися спеціальні команди [8, С.104]. Також практикувалася передача окремих лісових ділянок за відповідними «орендами» на охорону козакам – власникам зимівників або слобід, які заохочувалися до розведення дерев, особливо плодкових порід. У Запорозькій Січі рибальські та мисливські угіддя були не менш важливими об'єктами охорони природи.

На підставі наказів Коша, місцева адміністрація мала ретельно стежити за станом лісів, не допускати самовільних порубок лісу, не давати порушникам ніяких поблажок під загрозою втрати чина, тілесних покарань і конфіскації майна.

Спроби в галузі збереження лісів здійснювалися у період знаходження українських земель у складі Російської імперії. Зокрема, за Петра I створено лісне управління і систему його організації та охорони. У наказах спостерігається загальнодержавна зацікавленість у збереженні лісів, насамперед, для потреб кораблебудування. Наприклад, заборонялося на певній території використовувати ліс на дрова, для опалення наказувалося розробляти торфовища. Один з наказів передбачав охорону лісів на берегах річок в 20-50 верстній

смузі. Ці ліси, як водоохоронні і корабельні, були оголошені заповідними. За порушення норм, встановлених цим указом, передбачалася відповідальність у вигляді штрафу, а за порубку дуба і велику порубку інших заповідних дерев – смертна кара. Ліси, які належали заводам, було наказано поділити на 20-30 лісових ділянок, із яких дозволялося вирубати кожного року тільки одну при обов'язковому лісовідновленні.

У збірнику «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. окрема глава присвячена праву власності, у тому числі на землю. У цій же пам'ятці встановлюється правовий режим рік та берегової смуги (розміром в «триаршинний сажень»), яка могла вільно використовуватися для потреб судноплавства та рибальства; регламентують здійснення меліоративних заходів, міститься детальна регламентація сусідських відносин - розміщення на земельній ділянці будівель, споруд, насаджень, огорож тощо. Детальність правового регулювання можна проілюструвати таким прикладом: «Правами ...» передбачено, що тин слід розміщувати рубаними кінцями всередину своєї ділянки.

Різні правові режими були характерними для різних форм землеволодіння: приватного (міщан, селян, дворян) та надільного селянського у двох формах - общинній та подвірній. Дворянство мало право власності не лише на поверхню землі, але і на води та надра.

Цікавою є норма яка дозволяла відпуск поміщиками своїх селян із відчуженнями землі, з обмеженням: ділянки не повинні були подрібнюватися менше 8 десятин. Вважалося, що економічно ефективно господарство на меншому наділі вести неможливо.

Вичерпна характеристика природоохоронних принципів містилася у «Собрание Малоросійских прав» 1807 р., де наводяться чимало ситуацій, щодо рибальства, пошкодженню соколиних гнізд, лов бобрів, знищення бджолиних роїв, дерев, полювання на зайців, вирубування лісів, тощо. У них регламентувалася вартість і покарання відповідних дій, передбачалися вартість і покарання.

Важливим етапом було звільнення селян з кріпосної залежності у 1861 р., яке мало супроводжуватися вирішенням земельного питання, докорінною перебудовою земельних відносин на селі. Проте, земельна реформа, не будучи достатньо економічно та екологічно обґрунтованою, призвела до обезземелення селян, утворення економічно неефективних господарств, що не були здатні забезпечити раціональне використання земель, а також до поширення через смужжя та дальоземелля - явищ, ефективна боротьба з якими розпочалася лише під час аграрної реформи Столипіна. Кожен селянин мав до кількох десятків смуг своєї землі, перемешованих із земельними ділянками інших селян чи поміщика, черезсмужжя земель селян та поміщика досягало 900 чол. на населений пункт

Тогочасна реформа являє приклад, як недалекоглядні, недостатньо продумані реформаторські заходи здатні істотно зменшити позитивні наслідки реформ і навіть звести їх нанівець. Досвід тих часів необхідно пам'ятати зараз, при реформуванні аграрного сектору економіки України, усіма можливими засобами запобігаючи парцеляції земельних угідь, стимулюючи створення економічно міцних господарств, що здатні ефективно використовувати землю у відповідності до екологічних вимог.

З іншого боку, при звільненні селян із кріпосної залежності стало очевидним, що без надання селянам певних прав щодо користування деякими угіддями поміщиків - лісами, водами, луками тощо - селяни не зможуть вести ефективного господарства. Крім того, в силу черезсмужного розташування розмежованих в ході реформи 1861 р. земель селян та поміщиків виникла потреба встановлення сервітутів проходу, прощу до кожної зі смуг, до місць випасання худоби, водойм, лісів тощо.

У кінці XIX – на початку XX ст. стан природних ресурсів почав турбувати науковців й окремих поміщиків України, вони досліджували і висували для практичного розв'язання питання їх охорони. З'явилися різноманітні організації та товариства, приймалися накази та постанови в цій галузі. В цілому, були нагромаджені чималі матеріали з наукових основ охорони природи, що давали змогу розробити широкі природоохоронні заходи. На жаль, у тогочасний період історії ці можливості не були повною мірою використані. Державне законодавство носило здебільшого обмежений характер, не передбачало активних заходів по відновленню підірваних природних ресурсів [9, С.9].

Підчас Першої світової війни природоохоронна діяльність була призупинена, більше того, було чимало випадків протилежної руйнівної діяльності. Зокрема, солдати-більшовики зруйнували зоопарк «Пилявин», вбили чимало звірів, серед яких 35 зубрів та бізонів.

За часів існування Української держави гетьмана П.Скоропадського було створене Міністерство землеробства, при ньому Відділ з охорони пам'яток природи.

Після встановлення радянської влади в Україні, земля та її багатства проголошувалися всенародним надбанням. Це поклало початок формуванню державної функції з охорони навколишнього природного середовища, але вона значний проміжок часу не виявляла себе пріоритетною. Радянський період в Україні ще в 1920-х рр. характеризувався активною нормотворчою діяльністю у галузі охорони природи. Це такі акти, як «Про соціалізацію землі», «Про ліси», «Про охорону лісів»; про заповідник «Чаплі» (Асканія Нова), «Про строки полювання і право на мисливську зброю», «Про полювання», «Про надра землі», «Про охорону пам'яток природи, садів і парків», «Про пам'ятки культури і природи». При Народному комісаріаті освіти був створений український комітет охорони пам'яток природи, а також введена посада головного інспектору охорони природи, якому підпорядковувалися чотири крайові інспекції: у Харкові, Києві, Дніпропетровську та Одесі [9, С.11].

У 1930-х рр. почали регламентувати на державному рівні вимоги, щодо запровадження до 1934 р. у всіх колгоспах сівозмін, окремих агрономічних правил. У другій половині 1940-х рр. передбачалося відновлення та введення правильних сівозмін із застосуванням у них травосіяння (із широким використанням травосумішей бобових, злакових багаторічних трав), використанням вчасно піднятих та добре оброблених парів. Між тим, однотипні сівозміни запроваджувалися у всіх господарствах, без врахування різниці у ґрунтах, забезпеченості кормовими угіддями тощо. Досить детальне агротехнічне нормування, раціоналізація внутрігосподарського землеустрою запроваджувалися постановою Ради Міністрів СРСР та ЦК ВКП (б) від 20.10.1948 «Про план ползахисних лісонасаджень, запровадження травопільних сівозмін, будівниц-

тва ставків і водойм для забезпечення високих і стійких врожаїв у степових і лісостепових районах європейської частини СРСР». До 1950 р. проекти внутрігосподарського землеустрою мали майже всі колгоспи та радгоспи. Проте до 1958 р. сівозміни були освоєні лише в 26 % радгоспів та 19 % колгоспів.

Отже, після закінчення Другої світової війни в радянському законодавстві з'явилася тенденція комплексного підходу до вирішення питань охорони навколишнього середовища. Це відображалось у прийнятті низки актів на державному рівні, щодо вирішення природоохоронних, екологічних проблем. Так, 3 червня 1949 року Рада Міністрів УРСР прийняла постанову «Про охорону природи на території Української РСР», яка регулювала питання охорони землі, флори й фауни. Закон УРСР «Про охорону природи» від 30 червня 1960 року прийнятий Верховною Радою УРСР проголошував усі природні багатства республіки всенародним надбанням, державній охороні й регулюванню підлягали: земля, надра, води, ліси і зелені насадження, типові ландшафти, курортні території, рідкісні природні об'єкти, державні заповідники, тваринний світ, атмосферне повітря.

Разом із тим, у радянський період Україна повністю втратила можливість впливати на формування природоохоронного законодавства, це була прерогатива лише СРСР. Це призводило до ситуацій, коли, наприклад, постановою Ради Міністрів СРСР 1951 р. фактично ліквідували систему заповідників країни: з 130 припинили діяльність 88, загальна площа їх зменшилася більше ніж в 10 разів. Лише на початку 1980-х рр. вдалося досягти довоєнного рівня заповідників.

Суттєвого розвитку законодавство про охорону природи, на думку дослідників, в період існування радянської влади, зазнало з прийняттям постанови Верховної Ради СРСР «Про заходи по подальшому поліпшенню охорони природи і раціональному використанню природних ресурсів» (20 вересня 1972 р.), постанов Уряду СРСР «Про посилення охорони природи і поліпшення використання природних ресурсів» (29 грудня 1972 р.) та «Про додаткові заходи по посиленню охорони природи і поліпшенню використання природних ресурсів» (1 грудня 1978 р.).

На конституційному рівні питання охорони природи широко розкривалися у Конституції СРСР від 7 жовтня 1977 року і у Конституції УРСР від 20 квітня 1978 року. Так, ст. 11 Конституції СРСР та ст. 11 Конституції УРСР регламентували виключну власність держави на землю, її надра, води і ліси. Не менш важливою основою тогочасного законодавства про охорону природи був зміст ст. 18 Конституції Союзу РСР: «В інтересах нинішнього та майбутніх поколінь у СРСР здійснюються необхідні заходи для охорони і науково-обґрунтованого, раціонального використання землі та її надр, водних ресурсів, рослинного й тваринного світу, для збереження в чистоті повітря і води, забезпечення відтворення природних багатств та поліпшення середовища, яке оточує людину».

Раціональне використання й відтворення природних ресурсів в УРСР регулювалися чисельними нормативно-правовими актами. Вони стосувалися земельних, водних ресурсів, надр, лісових ресурсів, атмосферного повітря, фауни. Особлива увага приділялася захисту ґрунтів від вітрової та водної ерозії, роботи щодо будівництва гідротехнічних споруд; раціонального викорис-

тання лісів, їхньої охорони й захисту, відтворення; збереженню водних об'єктів від забруднення, засмічення й вичерпання, щоб не допустити зменшення рибних запасів, погіршення умов водопостачання й інших несприятливих явищ внаслідок зміни фізичних, хімічних, біологічних властивостей вод, зниження їх здатності до природного очищення тощо.

У період «перебудови» також здійснювалися заходи, що стосувалися проблем екологія та природоохоронної діяльності, але якісно вони нічого не змінювали.

Не зважаючи на існування значної кількості загальнодержавних екологічних актів (дослідники вираховували, що з середини 1960-х рр. прийнято більше 70) законодавство СРСР та УРСР не здатне було вирішити природоохоронних викликів. Однією з причин є те, що виникали протиріччя між законами, постановами та розпорядженнями КПРС. У такій правовій системі виникали умови для грабунку природних ресурсів, нищення флори та фауни тощо. На момент розпаду СРСР в Україні була несприятлива екологічна ситуація, діюче законодавство та правова система не здатні були вирішити існуючі проблеми.

Аналіз свідчить, що у період становлення України як незалежної держави, стан використання богарних і зрошуваних земель півдня України значно погіршився і ставить під загрозу можливість їх ефективного землекористування. Типовий приклад Херсонська область. Площа ріллі - 1766 тис. га, ґрунти південні чорноземи з переходом у темно-каштанові й каштанові. За розрахунками спеціалістів, Херсонщина має можливість щороку вирощувати не менше 2-2,5 мільйонів тонн зерна, 400-420 тисяч тонн овочевої продукції, 240-250 тисяч тонн баштанної, 110-120 тисяч тонн насіння соняшнику, до 100 тисяч тонн фруктів і винограду, необхідну кількість кормових культур для тваринництва сільськогосподарських підприємств і приватного сектору. Агро-екологічні показники ґрунтів області мають стійку тенденцію до погіршення родючості внаслідок недосконалості агротехприйомів і порушення науково-обґрунтованих вимог до структури посівних площ. Велике бажання як найбільше одержати валовий збір зернових і насіння соняшнику призвело до мінімальної наявності кормової групи в структурі посівних площ.

Статті 162-165 Земельного кодексу України передбачають нормативні вимоги до охорони земель та відтворення родючості ґрунтів – це, в першу чергу, забезпечення оптимального співвідношення земельних угідь та якісного стану ґрунтів [2, С. 86]. Оптимізація кормових угідь в структурі посівних площ – це запорука поліпшення якості земельних ресурсів сільськогосподарського призначення.

У той же час дисбаланс рослинництва і тваринництва – це не тільки фактор виснаження ґрунтів, а й проблеми забезпечення населення вітчизняними продуктами харчування.

Інтенсивна експлуатація ріллі не забезпечується умовами для відтворення родючості ґрунтів. Значні проблеми з використанням зрошуваних земель. Площа їх використання в південному регіоні практично скоротилася більш ніж вдвічі. Площа засолених та солонцюватих земель значно збільшилася і сягає за мільйон гектарів. Щорічні втрати рослинницької продукції на засолених землях південного степу становлять близько 100 млн. гривень. Гіпсування проводиться на незначних площах, але є чимало рослин-меліорантів,

спроможних поліпшити ґрунти. І в цьому питанні є необхідний досвід тих господарств, де дбайливі керівники піклуються про майбутнє земельних ресурсів. В південній зоні особливо небезпечних масштабів набуло антропогенне спрощення агроландшафтів. Це, в першу чергу, надмірна розораність сільськогосподарських угідь: в Херсонській області – 90,1%, у Миколаївській – 84,6%, Запорізькій – 84,2%, Одеській – 80,2%, тоді як в Україні в цілому – 78,5%. Такого рівня розораності не має жодна країна світу. В даний час мова йде, перш за все, про сполучення площ під рілля, бо остання, якщо стає надмірною, привносить у агроландшафт елементи розбалансованості та є головною причиною виникнення ерозії, інших деградацій і зниження родючості ґрунтів. Рілля – це той вид сільськогосподарських угідь, який викликає дестабілізацію екологічної ситуації в агроландшафті.

Але, як свідчать реалії, заходи з виконання намічених планів в південному регіоні проводяться стихійно, мляво. Екстенсивний метод господарювання призвів до того, що малопродуктивні землі вичерпали свій ресурс. Тільки на Херсонщині таких земель – 218 тис. га. Це не випадково. Втрата такої галузі як скотарство в сільськогосподарських підприємствах ліквідувала наявність органічних добрив.

Господарська та інша діяльність, пов'язана з використанням земельних ресурсів, повинна передбачити науково обґрунтоване формування їх протиерозійного захисту. В цьому важливо ефективно використовувати наявні захисні лісонасадження і забезпечити збереження їх в повному обсязі, так як за останні роки їх інтенсивно вилучають. В той же час агротехнічні роботи та лісозаготівля на схилах повинна здійснюватися екологічнобезпечними та ґрунтозахисними засобами та способами, які зводять до мінімуму руйнування ґрунтового покриву і виникнення інших небезпечних процесів.

Еколого-економічні наслідки ерозії ґрунтів – це прямі збитки від втрати ґрунту, а також побічні збитки від зменшення врожаю сільськогосподарських культур на ерозованих ґрунтах. Збитки від ерозії враховуються під час оцінки фінансово-господарської діяльності землекористувачів та власників земельних ділянок незалежно від їх відомчої підпорядкованості та форм господарювання. Основні причини деградації ґрунтів (погіршення властивостей та родючості ґрунту внаслідок впливу природних та антропогенних факторів) – надмірна розораність, дефіцит органічних і мінеральних добрив, недостатня захищеність ґрунтів агролісомеліоративними заходами і невисока якість технологій використання земель. В південному регіоні, аналогічно і в інших зонах, найбільш розповсюдженими видами деградацій є втрати ґрунтами гумусу (майже на всій площі ріллі), ерозія (до 1/3 ріллі).

Протягом багатьох років (починаючи з 60-х років) діяла державна програма підвищення родючості ґрунтів. На жаль, в останні 10-12 років у зв'язку з кризою в економіці чинність програми призупинена. Але, зараз, коли країна поступово долає негаразди, є всі підстави сподіватись на відновлення програми, спрямованої на захист ґрунтів від деградації. До того ж необхідна стандартизація і нормування у галузі охорони земель та відновлення родючості ґрунтів. При цьому встановлюються такі нормативи: оптимального співвідношення земельних угідь; якісного стану ґрунтів; гранично допустимого забруднення

ґрунтів; показники деградації земель та ґрунтів. Це відносно новий напрямок у землекористуванні.

Висновки та пропозиції. Отже, земельна реформа покликана забезпечити перехід до ефективної системи використання земель, їх охорони. Цим питання особлива увага приділена у статтях 162-165 Земельного кодексу України. Передбачено формування єдиної державної політики в сфері забезпечення родючості земель сільськогосподарського призначення, пріоритет інтересів охорони земель і родючості ґрунтів над економічними інтересами, найповніша реалізація права громадян на екологічнобезпечний стан ґрунтів та всебічний захист їх від руйнування, деградації, забруднення, засолення, підтоплення, заболочування. Стандарти і нормативи землекористування недостатньо. Їх перелік треба значно розширити. Потрібна державна підтримка для їх розробки і, головне, механізм державного контролю і відповідальності виконання цієї роботи. Тоді унікальний ґрунтовий покрив, який має Україна, не тільки буде збережений для прийдешніх поколінь, а й примножить свої позитивні характеристики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Конституція України. – К.: Преса України, 1997. – 80 с.
2. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року. / ЦУЛ – 2015. – 110 с.
3. Саблук П.Т., Месель-Веселяк В.Я. Посібник по реформуванню сільськогосподарських та переробних підприємств. – К., 2000. – С. 21-24.
4. Гетьман А.П., Шульга М.В. Земельний кодекс України (коментар). – Харків, 2012. – С. 427-439.
5. Лазаренко Я. Розвиток лісового законодавства України // Право України. – 2003. – № 2. – С.131-135.
6. Гавриленко О.П. Екогеографія України. – К.: Знання, 2008. – 646 с.
7. Мірошніченко А.М. Земельне право України: навч. пос. - К.: Алерта, 2013. – 512 с.
8. Грозовський І. Охорона природи в Запорозькій Січі // Право України. - 1997. - № 12. - С. 103-105.
9. Рябець К. А. Екологічне право України: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 438 с.
10. Тесля А. А. История законодательства о праве поземельной собственности в России с IX по начало XX века. Учебное пособие. – 2004. 2004/http://civil-law.narod.ru/wissled/

УДК: 338.433: 633.791 (477)

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ РИНКУ ХМЕЛЮ (*HUMULUS LUPULUS L*) В УКРАЇНІ ЗА СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ВИРОЩУВАННЯ ТА ПЕРЕРОБКИ

Никитюк Ю.А. – к.с.-г.н., с.н.с.,

Бойко А.Л. – д.б.н., академік НААН,

Інститут агроекології та природокористування НААН

Проведено аналіз та оцінку ринку хмелепродукції в Україні й у порівнянні зі світовими показниками. Розглянуто та проаналізовано розвиток хмелярства в Україні, а також досліджено еколого-економічні причини його занепаду. Зображено чіткий взаємозв'язок впливу біологічних факторів на продуктивність виробництва хмелю, а саме: залежність врожайності та якості сировини від кількості здорових рослин хмелю. На основі наукових досліджень й аналізу стану хмелярства, запропоновано заходи щодо регулювання та розвитку даної галузі в Україні.

Ключові слова: хміль, ринок, валовий збір, гіркі речовини, α -кислота, *Carlavirus*, *Parvivirus*, віроїд.

Никитюк Ю.А., Бойко А.Л. Экономический анализ рынка хмеля (*Humulus Lupulus L*) в Украине в современных условиях его выращивания

Проведен анализ и оценка рынка хмелепродукции в Украине и в сравнении с мировыми показателями. Рассмотрены и проанализированы развитие хмелеводства в Украине, исследованы эколого-экономические причины его ухудшения. Изображена четкая взаимосвязь влияния биологических факторов на производительность производства хмеля, а именно, зависимость урожайности и качества сырья от количества здоровых растений хмеля. На основе научных исследований и анализа состояния хмелеводства предложены меры по регулированию и развитию данной отрасли в Украине.

Ключевые слова: хмель, рынок, валовой сбор, горькие вещества, α -кислота, *Carlavirus*, *Parvivirus*, вироїд.

Nykytiuk Yu., Boiko A. Economic analysis of the hop (*Humulus Lupulus L*) market in Ukraine under modern conditions of its cultivation

The study makes an analysis and evaluation of the hops market in Ukraine compared with global figures. It considers and analyzes the development of hop growing in Ukraine and investigates environmental and economic reasons for its decline. The study shows a clear correlation of the influence of biological factors on productivity of hops, namely the dependence of yield and quality of raw materials on the number of healthy hop plants. Based on scientific research and analysis of hops production it proposes measures for the regulation and development of the industry in Ukraine.

Keywords: hops, market, gross yield, bitter substance, α -acid, *Carlavirus*, *Parvivirus*, viroid.

Постановка проблеми. Перше місце в Європі за площами під хмелем посідає Чехія, де середня врожайність його становить 1,2 т/га. Дикорослі види хмелю найбільш поширені у південній і середній частинах Європи. На жаль, вирощування хмелю в Україні з кожним роком зменшується, вважається, що ця галузь не приносить значних прибутків. Занепад хмелярства в Україні призвів до того, що його виробники у змозі задовольнити лише 30% потреби української пивоварної та інших галузей промисловості, саме тому переважно більшість сировини хмелю імпортують із закордону. У світовій торгівлі хмелем Україна відноситься до тих країн, які вирощують переважно ароматичні сорти

хмелю, а для задоволення внутрішніх потреб у виготовленні рядового пива закупають закордоном хміль гірких сортів або продукти їх переробки. Великі пивзаводи світового значення у своїх рецептурах для потреб використовують в основному екстракти хмелю, а українські виробники для його реалізації пропонують гранули (Тип 90) [1].

В Україні вирощування хмелю зосереджено в Житомирській, Рівненській, Київській, Вінницькій, Волинській, Львівській і частково Хмельницькій та Чернігівській областях. Провідне місце в структурі хмеленасаджень займає Житомирська область, що становить (75%) від решти областей [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізом стану хмелярства в Україні займалися такі вчені: Єжов І.С., Костриця М.Ю., Ляшенко Н.І., Рейтман Й.Г., Романчук В.І., Мельничук М.Д. та ін. Питання щодо формування та функціонування ринку хмелю, а також його організаційно-економічні аспекти досліджували Басун С.Р., Годований А.О., Головач Г.С., Зіновчук В.В., Куровський І.П., Савченко Ю.І., Стойко О.Я. та ін.

Постановка завдання. Інститут агроекології і природокористування останнім часом відпрацьовує нові позиції співпраці з Інститутом сільського господарства Полісся, відділенням землеробства, меліорації та механізації НААН України, дослідними станціями та їх господарствами на основі виконання спеціалізованих дослідів лікарських рослин, у тому числі і хмелю. При цьому, нами задіяні економічні, екологічні, вірусологічні та фітопатологічні важелі виконання цих важливих завдань. Основна ціль таких планів – отримання якісної сировини з рослин для різних галузей господарювання. При цьому планується розпочати нові економічні взаємозв'язки для забезпечення пивоваріння, фармацію, харчову промисловість продукцією цінної унікальної культури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найбільший розвиток хмелярство в Україні досягло у 80-х роках ХХ ст. Хміль вирощували на 10 тис. га, його валовий збір сягав понад 8 тис. т, а середня врожайність становила 11,5 ц/га. На той час серед світового рейтингу країн-виробників пива Україна посідала п'яте місце після США, ФРН, Китаю та Чехословаччини. Вітчизняним пивоварам для виробництва пива вистачало 20–25% зібраного хмелю, залишки – від 50% і більше – експортували в Росію, Казахстан та країни Європи. Це давало можливість повністю забезпечити внутрішні потреби України не тільки для пивоварної галузі [3].

Однак, розпад спеціалізованих господарств, антиалкогольна кампанія, аварія на ЧАЕС, понаднормове виробництво хмелю на світовому ринку та імпорт хмелепродукції в 1988–1999 рр., призвели до зменшення площ хмеленасаджень в Україні більше ніж на 7 тис. га. Близько 4 тис. га хмелешпалер було повністю зруйновано, а понад 3,4 тис. га хмелеплантацій залишилися без їх використання [3, 4]. Загалом зміну основних показників виробництва хмелю за останні 25 років наведено в таблиці 1.

Відомо, що світова площа під хмелем сягає близько 63 тис. га, а середня врожайність становить 14 ц/га [4, 5]. На жаль, вирощування хмелю в Україні з кожним роком зменшується: вважається, що ця галузь не приносить значних прибутків. Занепад хмелярства в Україні призвів до того, що його виробники спроможні задовольнити лише 30% потреби української пивоварної та інших

суміжних галузей промисловості, тому переважну більшість сировини хмелю імпортують із закордону. Наразі вітчизняний хміль здебільшого купують лише маленькі пивоварні заводи, яким належить 6% пивного ринку. Великі пивні компанії, або так звані «пивні сім'ї»: «Сан ІнБев» (34% ринку пива), «Карлсберг» (28%), – належать іноземним власникам і працюють на сировині лише імпортного виробництва. ПАТ «Оболонь» (32% ринку) використовує у виробництві пива лише 25% вітчизняної хмелесировини, надаючи перевагу новим сортам хмелю ароматичної і гіркої груп. Відсутність налагодженого збуту – чи не найбільша проблема хмелярів протягом останніх років, особливо при збільшенні світових обсягів його вирощування.

Сировина хмелю використовується не тільки в пивоварінні. Унікальність цієї рослини полягає в здатності накопичувати своєрідні біохімічні речовини, які необхідні для різних галузей виробництва. Вважаємо, що на теперішній період необхідно з новими позиціями підійти до стратегічної культури хмелю, адже:

- Хміль – це унікальна рослинна сировина, яка використовується з великими потугами в Україні на даний час;

- У виробничо-науковій літературі хміль всебічно обговорюється з позицій пивоваріння, але відомі фундаментальні праці при використанні хмелю і його продуктів в фармації, харчовій, оборонній, текстильній галузях, а також і в технологічних процесах виготовлення харчів для тварин, людини, створення біостимуляторів та ін.;

- При цьому, слід виділити, що вирощування цієї цінної культури потребує нових науково-виробничих підходів з урахуванням зміни клімату та сучасних світових і вітчизняних біотехнологій.

Таблиця 1 - Динаміка основних показників виробництва хмелю в Україні

Показник	1990	1995	2000	2005	2010	2013	2014	2015	2015 до 1990, у %
Площі під хмелем, тис. га	7,4	5,2	2,0	1,3	1,0	0,6	0,4	0,4	5,4
Площі хмільників з яких зібрано урожай, тис. га	6,5	4,6	1,5	1,1	0,9	0,5	0,4	0,4	6,2
Валове виробництво хмелю, тис. т.	5,5	2,7	0,7	0,6	0,8	0,5	0,3	0,3	5,5
Середня урожайність хмелю, ц/га	8,5	5,8	4,5	5,9	8,2	9,5	7,0	7,7	82,4

У світовій торгівлі хмелем Україна належить до тих країн, які вирощують переважно ароматичні його сорти, а для задоволення внутрішніх потреб у виготовленні «рядового» пива закуповують закордоном хміль гірких сортів або продукти їхньої переробки [6]. Структура світового виробництва хмелю наведена на Рисунку 1.

В Україні вирощують ароматичні та гіркі сорти хмелю. Перші мають чітко виражений аромат, але, на відміну від гірких, містять значно менше α -кислоти – одного із основних компонентів, заради якого хміль і використовують у пивоварінні. У гірких сортах її міститься 6–10, а в ароматичних – 3,5–6%. З гірких сортів хмелю виведено високосмолисті сорти з вмістом α -кислоти

до 14%. Досліджено, що виробництво хмелю набуває рентабельності при досягненні врожайності не менше, як 10–12 ц/га за базисного вмісту α -кислоти 6%. Затрати на введення в дію нового хмільника можна окупити лише через 4–5 років. При цьому, врожайність має бути вища від межі беззбитковості і становити не менше, ніж 14–15 ц/га [7].

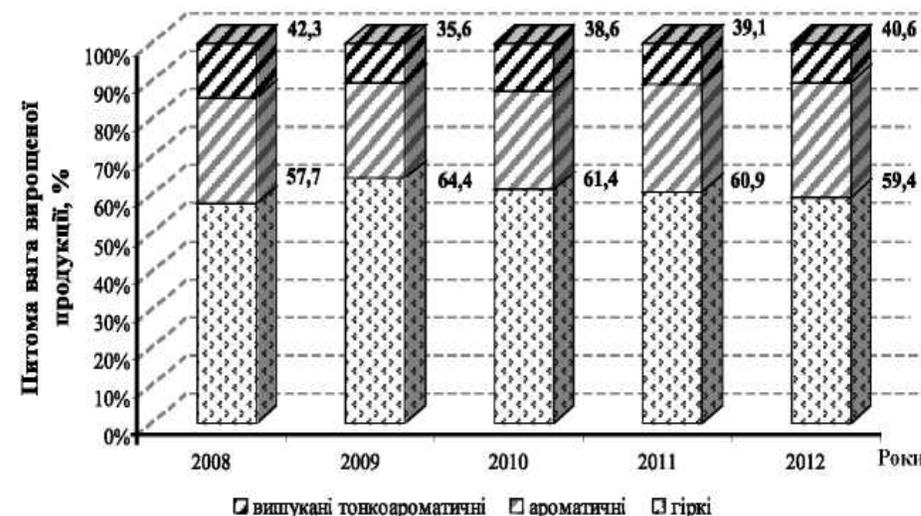

Рисунок 1. Структура світового виробництва хмелю

На жаль, в Україні не практикувалося розведення хмелю на площах, менших ніж 30 га, але, як показує досвід фермерського господарювання в інших країнах, висока ефективність виробництва культури може бути при вирощуванні її на площах біля 5 га (табл. 2). Цей параметр площі контролюється експертами Євросоюзу.

Таблиця 2 - Динаміка чисельності хмелепідприємств в основних країнах-вирбників

Місце країни*	Країни	Кількість підприємств / середня площа насаджень, га					Кількість діючих у 2013 р. хмеле-підприємств у порівнянні до 2009 р., %
		2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	
1	Німеччина	1473 / 12,5	1435 / 12,8	1377 / 13,6	1294 / 13,2	1292 / 13,2	87,7
2	США	74 / 217,0	73 / 174,0	74 / 163,0	76 / 170,0	76 / 172,0	102,7
3	Китай	60 / 100,0	58 / 95,0	53 / 84,0	52 / 77,0	42 / 67,0	0,70
4	Чехія	135 / 39,3	133 / 39,2	123 / 37,7	118 / 37,0	119 / 36,0	88,1
5	Польща	1010 / 2,1	868 / 2,1	689 / 2,3	665 / 2,3	668 / 2,3	66,1
16	Україна	59 / 16,2	57 / 15,6	46 / 13,7	28 / 16,0	20 / 18,9	33,8

За останнє десятиріччя загальна площа під насадженнями хмелю значно зменшилася: якщо в 1990 р. вона становила 7,4, то в 2015 р. – 0,3 тис. га (рис.2).

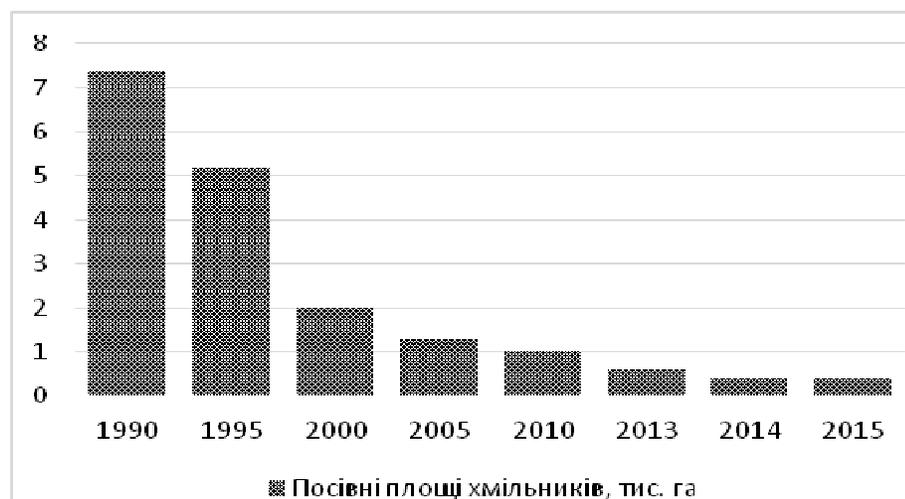

Рисунок 2. Графік зміни площі насаджень хмелю в Україні за 1990-2015 рр.

Така ж тенденція спостерігається і з врожайністю: з 1990 року по 2015 рік вона зменшилась на 11,6%. Найвищу врожайність за категоріями вирощування хмелю приватні господарства населення (Рис. 3).

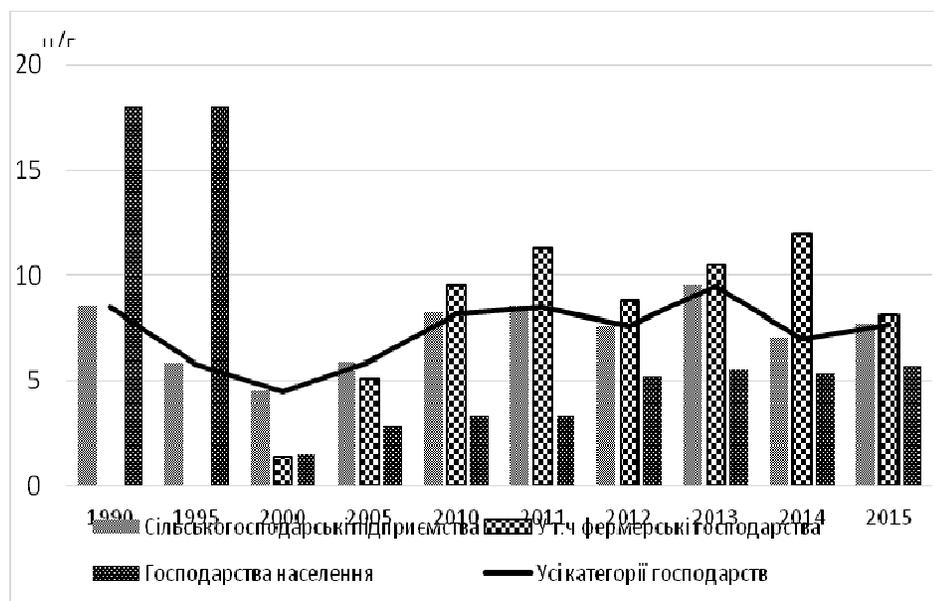

Рисунок 3. Гистограма врожайності хмелю за категоріями господарств

Скорочення площ насаджень більш як на 95%, а також врожайності хмелю негативно вплинуло і на його валовий збір, який знизився на 94,5% порівняно з 1990 р. Значно зросла й збитковість хмелярських господарств. Збільшення збитків протягом 2009–2014 рр. пов'язано зі скороченням середньої ціни реалізації 1 ц хмелю та хмелепродуктів.

Низхідна динаміка обсягів виробництва вітчизняного хмелю свідчить і про зменшення його частки реалізації закордон. Його експорт здійснюється переважно у країни СНД. Останні п'ять років основними споживачами українського хмелю були Росія, Білорусь, Молдова та Узбекистан [8]. Частка цих країн у структурі експорту щороку була значною і становила біля 80%. Динаміку обсягів зовнішньої торгівлі України щодо експорту хмелю і хмелепродуктів у 2008–2013 рр. наведено на рис. 4.

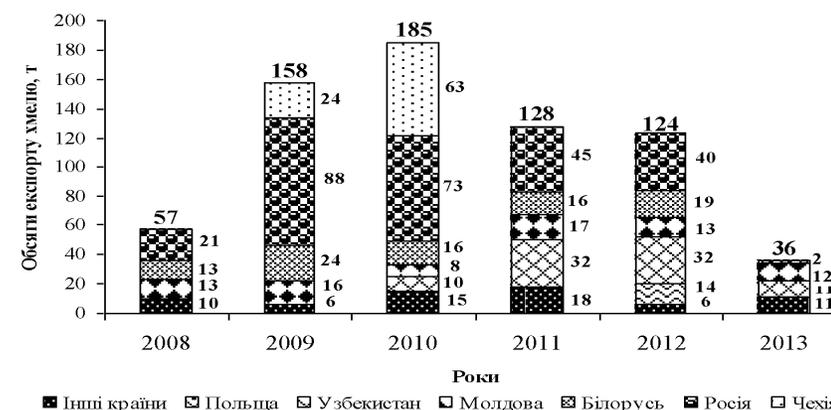

Рисунок 4. Динаміка обсягів зовнішньої торгівлі України щодо експорту хмелю і хмелепродуктів у 2008–2013 рр.

Дані зовнішньої торгівлі свідчать про те, що основні обсяги поставок хмелю протягом останніх років надходять в Україну з Німеччини. У 2008 р., після тривалого періоду дефіциту, його закуплено найбільше – 418 т (55,7% від загального обсягу), в інші роки частка продукції, імпортованої з Німеччини, у загальній структурі імпорту становила від 60 до 80%. Аналіз обсягів зовнішньої торгівлі України щодо імпорту хмелю і хмелепродуктів у 2008–2013 рр. (рис. 5) свідчить про його нестабільні коливання з низхідною динамікою.

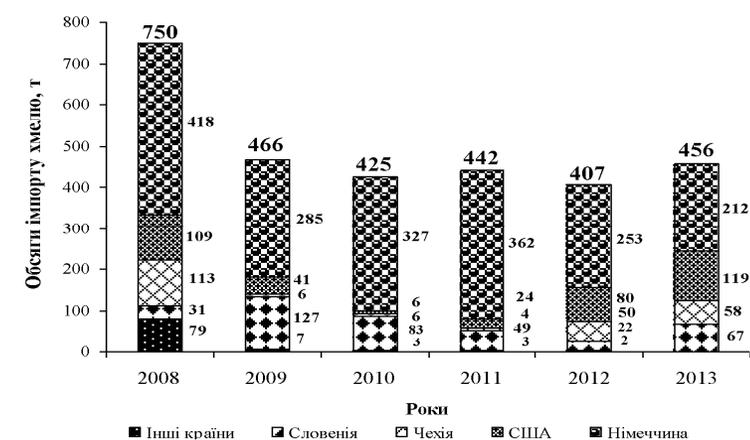

Рисунок 5. Зміна обсягів зовнішньої торгівлі України щодо імпорту хмелю і хмелепродуктів у 2008–2013 рр.

При цьому, в Україні виробництво сировини з хмелю в основному, як відмічено, базується на потребах пивоваріння. На задвірках різних «спалахів» постанов, хмелепродукція з великими потугами виробляється для фармації, харчової промисловості, біотехнологій в АПК та ін. Так, на основі сировини з хмелю виготовляють у США – напій «Рут-бір», Литві – напій «Богю», Франції – цигарки, пшеничні закваски (л-2) для хліба; ще у XII ст. монашка ордену Бенедиктів Гільдегарда (1099-1178) приймала ліки на гомогенатах хмелю, також академік Павлов І. використовував хміль в своїх лікувальних процесах (фітогормони, вітаміни С, В, В₃, В₆, РР). При цьому в Україні виготовляють наступні лікарські препарати з хмелесировини: «Валокардін», «Ховалеттен», «Валолдан», «Уролесан», «Урохолум», «Корвалдін» та ін.

Враховуючи той факт, що найбільшими виробниками хмелю в світі є Німеччина, Чехія, Китай та США, вони й відіграють основну роль у формуванні ціни на хмелепродукцію. Ціна на хміль формується за різними показниками, серед яких можна виділити тип сировини (ароматична чи гірка), вміст α -кислот, особливий сорт та ряд інших чинників. Тому у роки відсутнього дефіциту хмелю його ринкова ціна дещо підвищувалася, і навпаки, у роки, коли спостерігався надлишок товарних запасів, ціна нього знижувалася. Парадокс полягає в тому, що пивоварні компанії купують імпортовану хмелесировину за контрактними цінами, значно вищими від тих, за якими вітчизняні товаровиробники мають можливість реалізувати свою продукцію (рис. 6).

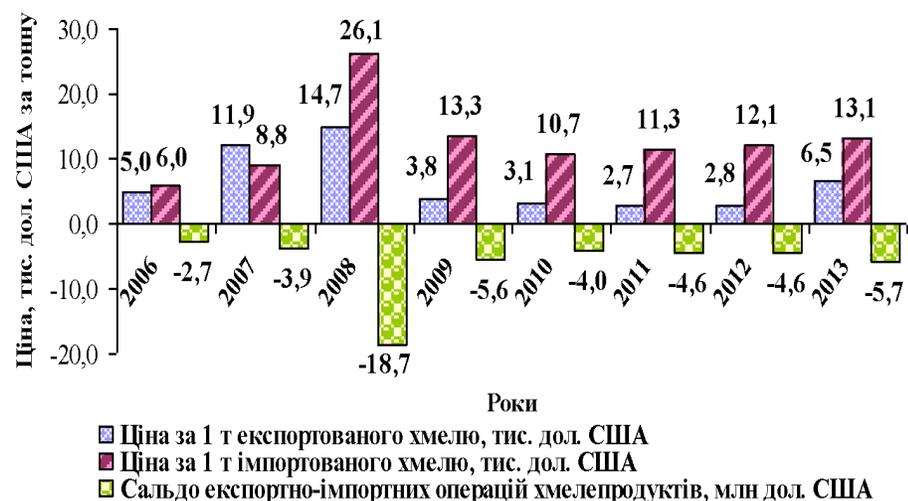

Рисунок 6. Цінова взаємозалежність експортно-імпортних операцій хмелепродуктів, млн. дол. США

Дослідженнями [9] встановлено, що значних економічних збитків при вирощуванні хмелю завдають шкідники: хмельова попелиця, павутинний кліщ, конопляна блішка, трипси, нематоди, великий люцерновий довгоносик, стебловий метелик, хмельовий пильщик та інші, які, окрім завдання основних ушкоджень, часто є розповсюджниками вірусних хвороб.

При вирощуванні хмелю йому завдають шкоди вірусні захворювання, спри-

чинені найбільш поширеними РНК-вмісними вірусами: *Iilarvirus* і *Carlavirus*. Вони передаються через механічне ушкодження або через комах та посадковий матеріал. При ураженні рослин іларвірусом («сферичний» патоген ~32 нм) індукується міжжилкова мозаїка, яка перероджується на некротичну кільцеву плямистість, карликовість і зморшкуватість листя. Карлавірус (ниткуватий патоген ~ 630 нм) у рослинах хмелю спричинює скручування листків, мозаїку, хлороз та деформацію листкової пластинки, окремі сорти цей вірус, за певних умов, часто уражує рослини хмелю латентно. Нами досліджено, що віруси хмелю локалізуються в цитоплазмі клітини. Їх скручення методом електронної мікроскопії спостерігається в ультра тонких зрізах. Відмічено, що, що карлавірус хмелю в період зимового спокою рослин добре зберігається в сплячих бруньках – пагонах кореневища, що необхідно враховувати при відборі посадкового матеріалу.

Як показують наші дослідження, рослини хмелю за певних умов уражуються віроїдом («гола», ковалентно замкнута нуклеїнова кислота), який призводить до повної деструкції рослин, які формуються без жіночого суцвіття (шишок). Цей патоген часто «зароджується» в процесі вирощування рослин із меристем хмелю (in vitro). Останнім часом на рослинах хмелю виявлено рабдовірус (*Rhabdoviridae*), який має форму куле видного циліндра, розмір віріонів 120–350×60–80 нм, містить одноланцюгову (–) РНК. Необхідно підкреслити, що контроль на віруси, віроїди різних сортів, гібридів, клонів, компонентів хмелю – це фактично генетичний підхід до оцінки якості рослин. Крім цього, хміль уражується мікроскопічними грибами і бактеріями, фітоплазмами.

Вірусні захворювання (*Carlavirus*, *Iilarvirus*) та віроїд значно знижують вміст гірких речовин гумулоно, особливо в шишках, а від цього залежить, як відомо, основна якість і цінність хмелю [3, 9]. Таким чином, при сильному ураженні рослин хмелю карлавірусом (бал III) зменшується цінність і якість продукції, внаслідок чого знижується ефективність її реалізації.

При сильному ураженні карлавірусом кількість гірких речовин у хмелю зменшується на 37,4, а кількість α -кислот – на 71,4%, порівняно з контролем. Шкодоциний вплив можна спостерігати і при ураженні рослин іларовірусом. Як і в попередньому випадку, через вірусне захворювання значно зменшується вміст у шишках хмелю гірких речовин та α -кислот. Сильне ураження хмелю іларовірусом знижує ефективність реалізації якісної продукції. Враховуючи показники рентабельності за 2009–2014 рр., можна прослідкувати зменшення рентабельності внаслідок ураження рослини вірусною хворобою з 80% до 20% [3].

Сильне ураження (бал III) іларовірусом зменшує вміст гірких речовин у шишках хмелю на 44,9, а α -кислот – на 61,2% відносно контролю, внаслідок чого зменшується якість продукції, а відповідно – і її реалізація. Проте, слід підкреслити, що нами розроблено нові критерії оцінки сировини якості хмелю, які здатні значно підвищити зацікавленість зарубіжних промисловців до нашої вітчизняної продукції.

Таким чином, вірусні захворювання негативно впливають на врожайність шишок хмелю. При сильному ураженні шишок (бал III) урожай зменшується на 72,4%. На ринку собівартість вирощування 1 ц хмелю становить близько 3,0–3,5 тис. грн, а ціна продажу 1,0–1,2 тис. грн. Виходячи з отриманих показників, при ураженні шишок вірусними хворобами ціна продажу при сильному ураженні зменшується на 12,2 тис. грн, що завдає значних збитків виробникам хмелю.

Як уже зазначалося, значних збитків завдають вірусні хвороби, які зменшують врожай на 11,0–72,4%, що значно впливає на отримання прибутку від продажу хмелю. Якщо в 2014 р. чистий дохід від продажу хмелю і хмелепродуктів становив 12 057,3 тис. грн, то при вирощуванні сортів хмелю більш стійких до вірусних захворювань, чистий дохід становив би 19 424,3 тис. грн. Тому при висаджуванні хмелю доцільно формувати посадковий матеріал з донорних вільних від вірусів рослин, а також підбирати сорти, які стійкі до захворювань.

Висновки. Таким чином, кризові явища в хмелярській галузі стали наслідком самоусунення держави від регулювання економічних процесів, які відбуваються в галузі в умовах поглиблення інтеграційних зв'язків з країнами Європейського Союзу. Необхідно розробити державні та регіональні програми розвитку галузі, заходи виконання яких були б підкріплені державним фінансуванням у межах коштів, що надходять до державного бюджету від збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства. Для стабільного розвитку галузі хмелярства пропонуємо: впровадити на основі сучасних технологій в агроценози стійкі до вірусів сорти, лінії, гібриди хмелю; проводити профілактику хвороб на основі сучасних вітчизняних біопрепаратів; вирощувати посадковий матеріал від безвірусних, здорових рослин-донорів на основі рентабельних технологій. Слід розробити сучасну систему потенційного використання сировини хмелю в Україні для прогресивних галузей: фармацевції, харчової промисловості, системи формування сучасних органічних біопрепаратів на основі компонентів хмелю для АПК та ін., підняти на вищий щабель, завдяки інформаційним засобам, важливість вітчизняних сортів, клонів та гібридів на ринку, які за своїми біохімічними показниками перевищують генофонд цієї культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Експортно-імпорتنі операції на ринку хмелепродукції [Р.І. Рудик, Т.Ю. Приймачук, Т.М. Ратошнюк та ін.] // Економіка АПК. – 2012. – № 8. – С. 103–108.
2. Зіновчук В.В. Тенденції розвитку галузі хмелярства у Житомирській області / В.В. Зіновчук, В.В. Шабликін, Т.М. Ратошнюк // Вісн. ДАУ – 2005. – № 2. – С. 243–252.
3. Бойко А.Л. Економічне обґрунтування оцінки сировини хмелю (*humulus lupulus* L.) За умов ураження його вірусною інфекцією / А.Л. Бойко, Ю.А. Никитюк // Збалансоване природокористування. – 2015. – № 4. – С. 38–43.
4. Головач Г.С. Економічна ефективність виробництва хмелю в Україні Г.С. Головач // Економіка АПК. – 2003. – №6. – С. 83–85.
5. Інноваційний шлях розвитку хмелярства / [Ю.І. Савченко, В.Б. Ковальов, Т.Ю. Приймачук та ін.]; за ред. Ю.І. Савченка. — Житомир: Руга, 2011. — 112 с.
6. Мельничук М.Д. Хміль звичайний (*Humulus lupulus* L.) від клітини до рослини. Нор: From cell to plant. ATLAS / [М.Д. Мельничук, А.Л. Бойко, І.П. Григорюк та ін.]. – К.: НУБіП України, 2014. – 181 с.
7. Бойко А.Л. Вирусы и вирусные заболевания хмеля и розы эфиромасличной / А.Л. Бойко. – К.: Наукова думка, 1976. – 111 с.
8. Рудик Р. Експортно-імпорتنі операції на ринку хмелепродукції/Р. Рудик, Т. Приймачук, Т. Ратошнюк, Т. Сітнікова // Пропозиція, 2012, N № 10. – С.44–47

УДК 332.33

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ У МІСТАХ ЗА ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Новаковська І.О. – к.е.н., доцент, Національний авіаційний університет

Проаналізовано ознаки класифікаційного поділу земель міст та їх цільове призначення і характер використання. Досліджено закордонний досвід у питанні функціонального розподілу земель міст за видами економічної діяльності, зокрема у Північноамериканських, що є стандартним, включає шість груп землекористування. Запропоновано класифікаційний розподіл функцій міського землекористування на дев'ять видів: сільбищний, виробничо-господарський, транспортно-комунікаційний, рекреаційний, природоохоронно-середовищетуворюючий, акваторіальний, відходнозберігаючий, оборонно-правоохоронний, резервно-запасний.

Ключові слова: землекористування, функціональний розподіл земель, сталий розвиток, територіальні зони.

Новаковская И.А. Методологические аспекты формирования землепользования в городах по видам экономической деятельности

Проанализированы признаки классификационного разделения земель городов и их целевое назначение и характер использования. Исследован зарубежный опыт в вопросе функционального распределения земель городов по видам экономической деятельности, в частности в Североамериканских, что является стандартным, включает шесть групп землепользования. Предложено классификационное распределение функций городского землепользования на девять видов: селитебный, производственно-хозяйственный, транспортно-коммуникационный, рекреационный, природоохранно-средообразующий, экваториальный, отходносохраняющий, оборонно-правоохранительный, резервно-запасной.

Ключевые слова: землепользование, функциональное разделение земель, устойчивое развитие, территориальные зоны.

Novakovskaya I.A. Methodological aspects of land use formation in cities according to types of economic activity

The paper analyzes features of a classifying division of city lands and their purpose and nature of use. The author investigated foreign experience as to the functional division of city lands according to types of economic activity, particularly in the North America, which is standard and includes six groups of land use. The author offers a classifying division of urban land use functions into nine types: residential; industrial and economic; transportation and communication; recreation; nature-protective and environment-creating; aquatorium, waste saving; defense and law enforcement; emergency reserve.

Keywords: land use, functional division of land, sustainable development, territorial zones.

Постановка проблеми. Міста, як відомо, зосереджують на своїй території переважну частину населення країни і в них концентрується економічний, фінансовий і трудовий потенціал, чим визначається особлива складність механізму управління містами. На землях міст, які складають лише 2,2% території держави, зосереджено $\frac{3}{4}$ основних виробничих фондів країни та проживає дві третини її населення. Концентрація населення на обмеженій частині території, функціонування виробництв високих класів шкідливості та автомобілізація міст зумовили надмірне навантаження на міські території. Екологічні

проблеми міст, непорядкованість транспортного обслуговування та відпочинку жителів створюють некомфортні умови для життєдіяльності населення.

Якщо раніше місто можна було розглядати як суцільну територію із однією монопольною власністю держави на землю, то зараз, з запровадженням приватної та комунальної форм власності, формування функціонально-планувальної структури міст потребує принципово іншого підходу. Крім того, необхідність перетворення земельно-ресурсного потенціалу міст в умовах ринкової економіки у потужний самодостатній фактор економічного розвитку вимагає наукового обґрунтування процесів удосконалення управління міським землекористуванням.

Створення ефективної системи землекористування може забезпечити комплексне вирішення екологічних, економічних і соціальних проблем міст, які тісно переплетені між собою. Вказане обумовлює необхідність наукового обґрунтування процесів формування землекористування міст за видами економічної діяльності, правами власності на землю та соціально-економічними функціями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам функціонального зонування території та сталого розвитку міських поселень, планування землекористування та зонування земель населених пунктів присвячено значну кількість наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних вчених.

Однак переважна більшість наукових досліджень стосується проблем містобудівного функціонування міських територій. Питання формування землекористування міст як за видами економічної діяльності, так і особливо за правами власності і соціально-економічними функціями у комплексі досі недостатньо досліджені. Проблеми зонування території міст за цільовим призначенням (категоріями земель), а також земельно-господарського устрою вкрай недостатньо висвітлені у наукових публікаціях.

Серед новітніх наукових робіт з вказаного напрямку досліджень варто відзначити публікації В. Борового, О. Зарицького [1, 2], Д. Сацького [7], О.Петраковської, Ю. Тація [5], Л. Руденка [8]. Продовження досліджень проблем формування міського землекористування за його основними функціями є досить актуальним науковим завданням.

Постановка завдання. Розкрити особливості міських земель у системі землекористування, дослідити загальні, базові та екологічні функції землекористування міст і їх вплив на формування та організацію міського простору, розподіл земель, забезпечення сталого розвитку міст в умовах ринкової економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міська земля як просторово-операційний базис термінологічно близька до поняття «території», проте характеризується тривимірністю і ознакою обсягу. Об'єктивні умови міського середовища призводять до того, що міське землекористування має специфічні особливості у порівнянні з землями в широкому сенсі та за їх функціями.

До головних особливостей міських земель відносяться:

- різноманіття цілей використання (поліфункціональність), малий розмір міських землекористувань;
- просторова концентрація об'єктів нерухомості;
- підвищене значення підземного простору, його висока освоєність спорудами і комунікаціями;

- високий ступінь техногенного, антропогенного впливу на землі всіх видів функціонального призначення;
- значний рівень закритості природної поверхні земель більшості видів функціонального призначення;
- жорстка функціональна взаємозалежність стану земельних ділянок один від одного.

Функції земель у місті диктуються функціями самого міста як складного соціально-економічного явища. Поняття міських функцій як різних видів діяльності на міській території сходять до праць Ле Корбюзьє, Н.А. Мілютіна і Н.А. Ладовського, а в даний час розвивається А.П. Роммом [3,6]. На першому рівні міські функції поділяють на макрофункції або групи видів діяльності, на другому - на базові функції. До основних функцій міських земель відносяться: забезпечення розселення людей (їх проживання, праця та відпочинок); розміщення виробничих та інших міських об'єктів; додержання сталого сприятливого стану середовища, що оточує людину; забезпечення переміщення ресурсів усередині міста і між містами.

Структурний перелік міських функцій в узагальненому вигляді, що підготовлений нами на основі згаданих праць, представлено в таблиці 1.

Таблиця 1 - Структура міських функцій

Групи видів діяльності (міські макрофункції)	Міські базові функції	Міські загальні функції
первинні види (житло)	житло	дачні, садові ділянки, житло індивідуальне дешеве; житло малоповерхове; житло середньоповерхове; житло багатоповерхове; житло багатоквартирне елітне; житло котеджне
вторинні види (виробництво)	промисловість	машинобудування; електроенергетика; чорна та кольорова металургія; хімія і інші небезпечні виробництва; будматеріалів, деревообробна; легка, харчова
третинні види (обслуговування і відпочинок)	комунально-складське господарство, підприємства транспорту і зв'язку	складські підприємства; автотранспортні підприємства, міський пасажирський транспорт; залізничні, авіаційні і автобусні вокзали та станції; автозаправні станції; автосервіс; багатоповерхові і підземні гаражі-стоянки; наземні однорівневі гаражі-стоянки; сільськогосподарські підприємства; комунальне господарство, очисні споруди, звалища
	офіси	кредитно-фінансові та правові установи; комерційні фірми; проектні організації; громадські організації; посольства, консульства представництва; установи зв'язку, ТБ і радіомовлення, видавництва
	торгівля, громадське харчування, сфера послуг	торгові центри; магазини, громадське харчування; кіоски, павільйони; ринки, ярмарки; готелі; побутове обслуговування населення; автосалони, виставки-продажу; парки розважальні
	освіта, охорона здоров'я, спорт, культура дозвілля	установи освіти; установи охорони здоров'я; установи фізкультури і спорту; великі спортивні комплекси; видовищні установи; клуби, дозвільні центри; великі бібліотеки, музеї; релігійні організації

В залежності від міських базових функцій побудовані класифікаційні схеми поділу міст на території (сельбишна, виробнича та ландшафтно-рекреаційна), а відповідно до міських загальних функцій формуються функціонально-планувальні та територіальні зони міст.

Землі за межами міст можуть розглядатися як резерв для розширення їх території, а також виконувати захисну, санітарно-гігієнічну та рекреаційну роль. Вказані позаміські території раніше виділялися в приміську та зелену зони міст, що підлягали особливій охороні.

Головними ознаками при класифікації міських земель вважаються цільове призначення і характер використання [4]. За різними видами аналізу стану земель, а також для зручності управління міським землекористуванням їх класифікують відповідно до різноманітних критеріїв. Ряд запропонованих класифікацій міських земель, включаючи мультикритеріальні схеми, базуються на відмінності завдань служб, які здійснюють містобудівну діяльність і державне регулювання землекористування в країні.

Містобудівні класифікації міських земель засновані на поділі території міста відповідно до його функціональної організації; землевпорядні поділяються на категорії, що відповідають основним видам цільового призначення земель; природоохоронні прив'язані до середовищезахисних та середовищеутворюючих властивостей земель.

Для вирішення проблем екологізації міського землекористування та охорони земельного фонду важливим є його розподіл за екологічними функціями (табл.2).

Таблиця 2 - Екологічні (середовищезахисні та середовищеутворюючі) функції міського землекористування

Міські землі	Виконувані функції
Забудовані	Практично відсутні
Забруднені: <i>непроникні</i>	Збереження біопродуктивного потенціалу; захисний бар'єр від забруднення для підземних вод і материнської породи
<i>проникні</i>	Збереження біопродуктивного потенціалу; сорбція забруднюючих речовин; регулювання газового складу атмосфери (функція ослаблена)
Водопокріті	Формування мікроклімату
Ґрунтопокріті з <i>рослинним покривом</i>	Забезпечення зростання рослин і основа біопродуктивності; сорбція забруднюючих речовин; захисний бар'єр від забруднення для водних об'єктів та материнської породи
<i>без рослинного покриву</i>	Збереження біопродуктивного потенціалу; сорбція забруднюючих речовин; захисний бар'єр від забруднень для водних об'єктів і материнської породи; регулювання газової атмосфери
Порушені	Збереження біопродуктивного потенціалу; сорбція забруднюючих речовин; захисний бар'єр від забруднень для водних об'єктів і материнської породи; регулювання газової атмосфери (функції ослаблені)

На думку Д.В. Сацького [7] дуже гострою є проблема використання земельних ресурсів у містах у зв'язку з високою концентрацією виробництв різного рівня шкідливості, пришвидшеними темпами урбанізації, відсутністю чіткого й довгострокового плану освоєння нових територій і впорядкування існуючих. Він виділяє при плануванні міського землекористування дві важливі функції – регулювання й розвиток. Функція регулювання вбачається ним у наданні уповноваженими органами державної влади дозволів на ведення того чи іншого виду діяльності відповідно до плану землекористування. У свою чергу, функція розвитку полягає у визначенні напрямів розвитку міст та інфраструктури, створення сприятливого інвестиційного клімату, збереження і поліпшення стану довкілля тощо. Такий підхід до визначення функцій міського землекористування можна підтримати, але він потребує додаткового класифікаційного розподілу.

Для України давно назріла необхідність зміни парадигми розвитку економіки і перехід на збалансований економічний, соціальний і екологічний розвиток (*Sustainable development* - сталий розвиток). Це викликано змінами відносин до компонентів природи і в цілому до середовища проживання людини. Промислові міста України, в основі яких знаходиться переробка сировини, при насиченні їх автомобілями стають все менше придатними для життя людей. Тому молоді люди, використовуючи Болонський процес навчання, не хочуть жити в таких містах. Та й старше покоління вважає за краще жити на дачних ділянках [8].

Ефективне міське планування передбачає врахування безлічі аспектів, у тому числі просторових, інституційних і фінансових, зокрема:

- забезпечення географічного зв'язку і узгодженості реалізації планів землекористування, основних послуг і об'єктів інфраструктури;
- виявлення, збереження і розвиток об'єктів культурної та природної цінності в процесі міського і територіального планування;
- поєднання планування і проектування з фінансовими механізмами, котрі спиралися б на відповідні правила і нормативи;
- забезпечення готовності нинішніх міст до катаклізмів і змін клімату, передбачаючи таку готовність у нових районах міст і у планах з модернізації, відповідно до Рамкових планів Сендай щодо зниження ризику катастроф.

Функціональний розподіл міського землекористування за видами економічної діяльності в провідних країнах світу базується на двох основних позиціях: для того, щоб міському землекористуванню ефективно функціонувати, всі потреби своїх громадян повинні бути дотримані; для того, щоб здійснити це, муніципальна влада розподіляє міське землекористування на шість функцій використання земель.

Класичним вважається розподіл функцій міського землекористування в країнах Північної Америки [9]:

- житлове землекористування (*Residential Land Use*) – 40%;
- транспортне землекористування (*Transportation Land Use*) – 32%;
- інституціональне землекористування (*Institutional Land Use*) – 10%;
- землекористування відкритих земель (*Open Space Land Use*) – 7%;
- промислове землекористування (*Industrial Land Use*) – 6%;
- комерційне землекористування (*Commercial Land Use*) – 5%.

Інституціональне землекористування включає земельні ділянки, які займають школи, лікарні, державні установи, а землекористування відкритих земель – лісові ділянки або призначені для рекреації – парки, ділянки, що вільні або залишилися у природному стані.

Аналізуючи зарубіжний досвід дуже важливо визначитись, яким чином формувати земельні відносини міського землекористування в період трансформаційної економіки України. Виникає необхідність урахування наступних чинників: поява нових суб'єктів землекористування, у зв'язку з земельною реформою; розмежування державної та комунальної власності на землю; становлення ринків нерухомості, в тому числі і земельного ринку; скорочення бюджетних інвестицій у розвиток міської нерухомості; зростання ролі органів місцевого самоврядування у регулюванні земельних відносин.

З урахуванням цих чинників нами виділено такі основні проблеми міського землекористування в період трансформаційної економіки: ризики вкладень у будівництво для інвестора; сурогатні права користувачів; сурогатні форми взаємовідносин між містом та інвестором; приватизація земельних ділянок під промисловими підприємствами; несформованість земельних ділянок; нероздільність державних і комунальних земель.

Забезпечення сталого розвитку міських територій вимагає застосування методів економічного стимулювання певних видів діяльності. Це потребує створення «спеціальних бюджетів» і фондів розвитку територій, забезпечення пільгової політики кредитування та компенсаційних виплат, удосконалення системи платного користування природними ресурсами, диференційованого оподаткування нерухомості й економічної діяльності.

При цьому слід мати на увазі, що в умовах ринкової економіки поєднуються два протиріччя. З одного боку, створення економічних умов і застосування ринкових механізмів мають забезпечити раціональне використання територій та охорону земель без заходів адміністративного впливу. З іншого - виникає потреба у втручанні держави, спрямованому на забезпечення сталого розвитку і соціальної справедливості. Ринкова економіка передбачає перерозподіл земельних ресурсів за допомогою механізмів, обумовлених функціонуванням відкритого ринку землі та нерухомого майна. Немає сумніву, що в багатьох випадках ринкові механізми є ефективними, але загалом ринкова система, як і будь-яка інша, має певні недоліки. Насамперед, вони пов'язані з додержанням соціальної справедливості та забезпеченості. В умовах ринкової економіки проблемними можна вважати наступні питання землекористування:

- складність забезпечення земельними ресурсами суспільних потреб (об'єкти громадського обслуговування та міського господарства);
- відсутність рівності в розподілі земель, що зумовлена нерівномірністю доходів різних соціальних верств населення;
- монополізм у використанні земель, пов'язаний з обмеженою конкуренцією;
- складність коригування землекористування на умовах приватної власності та, як наслідок, низький рівень відповідальності власників за негативний вплив певних видів землекористування на прилеглі території;
- складність розвитку соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури тощо [5].

На основі викладених наукових позицій нами пропонується наступний класифікаційний розподіл функцій міського землекористування за видами економічної діяльності (табл. 3).

Таблиця 3 - Класифікація функцій міського землекористування за видами економічної діяльності

Вид землекористування	В якій якості використовується земля (в тому числі природні умови та ресурси, пов'язані з даною територією)
сельбищний	як базис для розселення та життєдіяльності
виробничо-господарський	як засіб для розміщення і функціонування виробництва
транспортно-комунікаційний	для пересування і перевезень
рекреаційний	як середовище для оздоровлення та відпочинку
природоохоронно-середовищеутворюючий	збереження земель у природному вигляді або як середовище для життя рослин і тварин
акваторіальний	використання водних об'єктів
відходнозберігаючий	для зберігання або переробки виробничих і побутових відходів
оборонно-правоохоронний	для розміщення об'єктів оборони та правопорядку, військових навчань тощо
резервно-запасний	перебуває в запасі або в якості резерву

Висновки. Функції земель у містах зумовлюються функціями самого міста, яке є складним соціально-економічним утворенням і повинно забезпечити ефективне розселення людей (проживання, праця, відпочинок), розміщення виробничо-господарських і транспортно-комунікаційних об'єктів, додержання якісного сприятливого стану середовища, що оточує людину. Міські макрофункції поділяються на три види: первинні (житло); вторинні (виробництво); третинні (обслуговування і відпочинок). На їх основі формуються базові та загальні міські функції, які є стрижнем організації та функціонування міських поселень.

Головними ознаками класифікаційного поділу земель міст є їх цільове призначення та характер використання. Як містобудівні, так і землепорядні класифікації засновані на поділі території міст за їх функціональною організацією та видами цільового призначення (категоріями земель), а природоохоронні базуються на середовищезахисних і середовищеутворюючих властивостях земель.

Функціональний розподіл земель міст за видами економічної діяльності у зарубіжних країнах, зокрема у Північноамериканських, що є стандартним, включає шість груп землекористування: житлове; транспортне; інституціональне; землекористування відкритих земель; промислове та комерційне. Вказані групи є надзвичайно узагальненими, але не позбавлені сенсу, особливо при формуванні зонінгових типів територіальних зон.

За результатами проведених досліджень нами пропонується класифікаційний розподіл функцій міського землекористування на дев'ять видів: сельбищний, виробничо-господарський, транспортно-комунікаційний, рекреаційний, природоохоронно-середовищеутворюючий, акваторіальний, відходнозберігаючий, оборонно-правоохоронний, резервно-запасний. Вказані види доцільно впровадити при здійсненні земельно-господарського устрою міст, фор-

муванні та зміні цільового призначення земель, розробленні містобудівної та землевпорядної документації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Боровий В. Впровадження концепції зонінгу в малих та середніх населених пунктах – шлях до інвестицій в Україну / В. Боровий, О.Зарицький // Землевпоряд. вісн. – 2015. – №1. – С. 27-31
2. Боровий В. Роль земельно-кадастрової інвентаризації у зонуванні земель населених пунктів / В. Боровий, О. Зарицький // Землевпоряд. вісн. – 2013. – №6. – С. 33-36
3. Корбюзье Ле. Три формы расселения. Афинская Хартия. Пер. с франц. Ж.Розенбаума.- М.: Стройиздат, 1976. – 36 с.
4. Новаковська І.О. Зонування міських територій за цільовим призначенням (на прикладі міста Києва) / І.О.Новаковська, Є.Г.Джикаєв //Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. - 2014.-№3-4. - С. 83-88.
5. Петраковська О.С. Девелопмент нерухомості та сталий розвиток міст/ О.С. Петраковська, Ю.О.Тацій. - К.: Видавничий дім «Кий», 2015. – 504 с.
6. Ромм А.П. Комплексная оценка и функциональное зонирование территории в градостроительном проектировании (методические основы и компьютерные технологии): автореф. дис. на соиск. уч. степ. д-ра архитек./ А.П. Ромм. – М., 2002. - 26 с.
7. Сацький Д.В. Основні засади планування землекористування населених пунктів / Д.В. Сацький // Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. – 2013. – № 1-2. – С. 147–150.
8. Функции городов и их влияние на пространство / под ред. Л.Г. Руденка. - К.: Феникс, 2015. - 292 с.
9. Clark Bruce W. Making Connections: Canada's Geography. Second ed. Don Mills, ON: Pearson Education Canada Inc. 2006. p. 245.

УДК 332.365

FINANCIAL AND ECONOMIC SUPPORT OF STATE LAND RESOURCES MANAGEMENT

Palyanychko N.I. - Ph.D Candidate of Economic Science, Senior Research Fellow The National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Kyiv

The paper deals with relevance of public land resource management to the present stage and the need for financial and economic support. The author gives characterization of Land Resources of Ukraine, highlights existing to date land categories, gives the structure of land fund by categories, as well as the structure of private property by category. The author formulates the main problem of providing public land resource management, and suggests directions for their solution. The author highlights financial and economic tools to ensure the formation of a sustainable use system and restoration of land resources.

Keywords: state regulation, land resources, financial and economic tools, provision.

Паляничко Н.І. Фінансово-економічне забезпечення державного управління земельними ресурсами

У статті розглянута актуальність державного управління земельними ресурсами на сучасному етапі та потреба в фінансово-економічному забезпеченні. Дано характеристику земельних ресурсів України, виділено існуючі на сьогоднішній момент категорії земель, дано структуру земельного фонду за категоріями, а також структуру приватної власності по категоріям. Сформульовано основні проблеми забезпечення державного управління земельними ресурсами і запропоновано напрями щодо їх вирішення. Виділено фінансово-економічні інструменти що забезпечують формування системи збалансованого використання та відтворення земельних ресурсів.

Ключові слова: державне регулювання, земельні ресурси, фінансово-економічні інструменти, забезпечення.

Паляничко Н.И. Финансово-экономическое обеспечение государственного управления земельными ресурсами

В статье рассмотрена актуальность государственного управления земельными ресурсами на современном этапе и потребность в финансово-экономическом обеспечении. Дана характеристика земельных ресурсов Украины, выделены существующие на сегодняшний момент категории земель, дано структуру земельного фонда по категориям, а также структуру частной собственности по категориям. Сформулированы основные проблемы обеспечения государственного управления земельными ресурсами и предложены направления их решения. Выделены финансово-экономические инструменты обеспечивающие формирование системы сбалансированного использования и воспроизводства земельных ресурсов.

Ключевые слова: государственное регулирование, земельные ресурсы, финансово-экономические инструменты, обеспечения.

Formulation of the problem. Public land resource management can occur through the use of various kinds of mechanisms. Variants of their use is usually limited with resource potential, size and financial and economic stability of business entities and areas of agricultural government policy. However, implementation of mechanisms and means of land resource management depends not only on properly selected priorities, but also on financial and economic support.

Analysis of recent research and publications. Theoretical, methodological, methodical aspects and practical developments of agricultural land resource management units in view of the transformation of land relations, restructuring of ownership and property rights of rural residents, various forms of production, implementation of innovation in production and economic business processes covered in the scientific works of scientists agricultural economists.

Theoretical, methodological, methodical aspects and practical developments of land resource management are highlighted in scientific studies of domestic scientists, including: I. Bystryakov, V. Budzyak, H. Hutsulyak, D. Dobriak, O. Dorosh, O. Kovaliv, A. Martyn, P. Rusnak, P. Sabluk, A. Sohnych, M. Stupen, A. Tretyak, O. Shkuratov and others. However, the question of financial and economic support of land resources management taking into account features of national land management, institutional foundations of lease relations require further development.

Purpose of article. Definition of benefits and grounds for provision of public land resource management with financial and economic instruments.

Research results. Modern domestic and foreign research include theoretical principles that contribute to selection of methods and ways to solve management problems in the sphere of land relations. Among the fundamental units in the

formation of public land resource management system should include the following tasks:

- rationing of reliable legal framework for the management of land and establishing of civilized relations and rules of behavior for land market subjects;
- creation of legal, economic and organizational conditions for the successful functioning of all forms of land ownership and management standards therein;
- stimulating the development of land market infrastructure;
- protection of legitimate rights of land owners and other subjects of land relations;
- forming the system of economic incentives for sustainable land use.

The financial and economic support of public land resource management involves the use of financial instruments and economic levers to improve the functioning of land relations system. This will enable to promote the rational use and reproduction of land resource areas of the country. Financial and economic instruments are one of the most important levers to stimulate land users for effective use of land resources. We have grouped financial and economic tools in areas of influence on the subjects of land relations in the system of state management of land resources (Fig. 1).

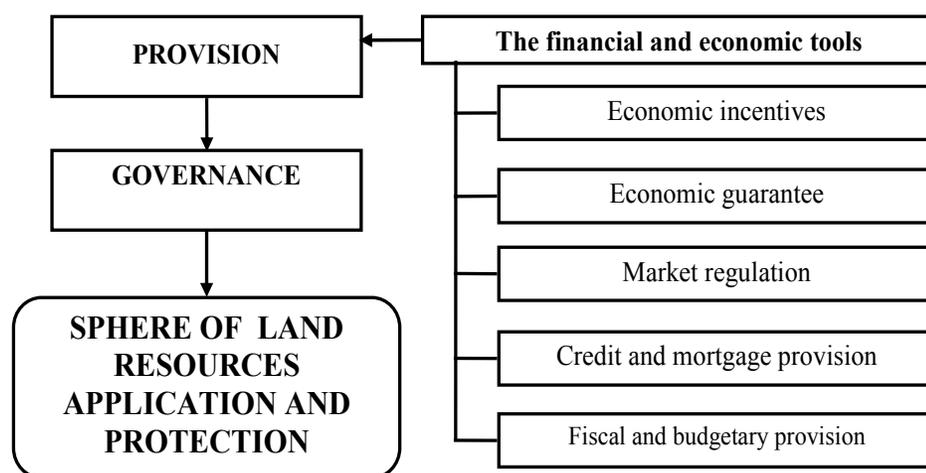

Fig. 1. Structural-logical scheme of financial and economic security of the state Department of Land Resources

Source: adapted by the author at [1].

Tools of economic incentives of land relations is characterized by the system of measures of economic influence aimed at the implementation of the land government policy, ensuring the rights of landowners and land users, establishing socially fair payment for land, economic incentive to rational and efficient land use.

Basic principles of economic incentives for sustainable use and protection of land in Ukraine are enshrined in the LCU and include [2]:

- encouragement for improving the quality of land, increasing soil fertility and production of ecological products;

- providing funds from the state or local government to restore lands affected through no fault of farmers;
- provision of soft loans to farmers engaged in activities aimed at sustainable use and protection of land;
- partial compensation from the budget, reduced income due to temporary preservation of lands affected through no fault of farmers;
- exemption from payment for land plots that are in the process of agricultural development or improvement of their condition during the period provided by works execution project.

It should be noted that implementation on the ground given by legally enforceable measures primarily should be aimed at prevention and avoiding such management on the ground that contradicts the norms and standards for the protection and restoration of land resources. These tools and measures have priority importance over elimination and opposition of ecologically dangerous and irrational land use, which, respectively, are displaced for the second, but equally important plan.

Attracting international funds and investments in the process of improving the system of rational use and reproduction of land resources in Ukraine plays a decisive role in the face of the deteriorating environmental situation in the field of land resource. Foreign funds aimed at improving the land resources are necessary source of incentives for rational land use and reproduction.

In Ukraine international funding for environmental measures has quantified low and not systematic character, therefore instruments of state incentives for rational use and protection of land resources play a crucial role, among which an important place is occupied by: government subsidies, grants and subventions; tax incentives; sovereign wealth funds. Extremely important today is the development and systematic use of precisely these tools, without active and purposeful use of which to achieve ecological balance as in land-, as well as in general in natural-resource area is impossible.

Tools of economic incentives for rational use and reproduction of land resources form the basis for further and ecologically sustainable land use and allow to put all land owners and land users in the same economic conditions.

Economic guarantee instruments are aimed at accumulation and distribution of funds in case of ecological imbalance due to the negative impact of natural and anthropogenic factors.

Environmental funds play an important place in maintaining the ecological balance in land-resource field.

GEF – an independent international financial entity whose activities are implemented through UNDP, the UN Environmental Protection Program and the World Bank. It provides the means to finance the additional costs to the project become environmentally attractive. The Fund is the largest manager of funds intended for the implementation of environmental projects. Each year, it invests in environmental projects about 1 billion. Dollars. USA. Establishing cooperation with international environmental funds is an important step for Ukraine on its way to implementation of sustainable land use and restoration of ecosystems.

Creating a National Environmental Fund is updated every year, but at the

legislative level such effective tool of environmental policy today is not fixed. National Environmental Fund is established to accumulate funds from fees for environmental pollution, special use of natural resources, monetary penalties for violations of environmental laws and providing financial support for the implementation of environmental protection measures.

National Ecological Fund is a specialized state institution which within its authority manages income fund. The Fund is a budget nonprofit institution that belongs to the jurisdiction of the central executive body concerning environmental protection.

Thus, the creation of the National Ecological Fund will make it possible not only to guarantee subjects of land economic activity compensation for damages in case of violation of ecological balance, but also to perform catalytic function of realization by subjects of land relations of environmentally attractive projects. Funding and support for these projects is the basis for further sustainable land use in the country.

The experience of developed countries has shown that the use of the *instrument of environmental insurance* to protect public health and the environment is a very effective tool of environmental policy and guarantees of security of livelihoods.

The interest of the state in the implementation and development of environmental insurance is that the state reserves are no longer the only source of losses related to disasters and technological accidents for damage, caused to the life and health of citizens, property of legal entities and individuals, the environment, etc.. Introducing a system of civil liability insurance of business entities at high risk, the state reduces the pressure on state and local budgets, increases the responsibility of managing subjects at these sites for possible negative consequences of their activities.

Companies are interested in this type of insurance because in case of industrial accidents, businesses that are high risk, unable to master financially its own survival and to pay damages to victims. Environmental insurance makes them perform these tasks.

Citizens-owners, being covered by this insurance, receive safeguards to protect their own property and on condition of the insured event – providing restoration of its rights.

Interest of the population is to ensure relative preservation of living conditions and human health.

Interest of the insurer lies in the ability in such a way to organize insurance of environmental risks, in order to expenditures for prevention of occurrence of insurance events and benefits associated with insurance events do not exceed the premiums for this type of insurance.

Main distinguishing feature of environmental insurance in sphere of land use is that its subject is a risk of civil liability and risk of presentation to landowner or land user property claims concerning indemnification of losses under civil law rules.

Formation and development of land market in Ukraine extremely actualize the use of *market development instruments* of land relations in Ukraine.

In such circumstances, expert monetary evaluation of land and formed on its basis *market price of the land* are particularly important in the system of land

relations, since without actual information about market value of the land, the successful sale and purchase of land, lease of land, registration of land ownership, land donation etc. is impossible. Along with this it are effective tools of financial and economic mechanism for provision of sustainable land use and tenure. For effective legislative and regulatory support and control by the state, the use of these market instruments is to contribute to self-regulating processes of effective development of land management and land resource sphere.

Land sales in Ukraine in recent years are considered as a leading way to sell undeveloped land plots of state and municipal property as well as the rights to them. According to Art. 135 of the Land Code, land auction are conducted by *auction* [2].

Land auction is a way to sell the land in which the buyer becomes a person who has offered the highest price. There are compulsory and voluntary auctions. Compulsory land auctions are carried out by judicial authorities, or the authorities, banks in order to recover debt. Voluntary land auctions are organized for the most profitable sale of land.

The issue on scientific substantiation of the mechanism and procedure of holding land auctions as an effective market instrument is still extremely important and requires extensive research. The adoption of the Law of Ukraine "On Land Auctions" provides a basis for the development of land relations in the direction of transparency and openness of the process of land plots purchase and sale.

Environmental marketing is a set of market-based measures, market-based measures, carried out by manufacturers, consumers, public authorities and the international community aimed at reducing the destructive impact of humanity on the environment [3].

Marketing operating in the environmental plane, is to provide action in land use principle of integrity ("whole is greater than the sum of its parts"), which will bring together not only the objectives of social and economic spheres, but contribute to symbiosis of land resources - society - economy. A positive feature of principle of integrity is its suitability to eliminate dysfunctional of land tenure system because it holistically enhances the profitability of land use and its global competitiveness, simultaneously ensuring conditions of greening agriculture and the production of environmentally friendly and safe agricultural products that naturally will lead to improving the quality of food products that would positively affect the health and life expectancy.

The need for comprehensiveness of application of all mechanisms of land relations development in Ukraine is confirmed by the practice of EU environmental policy, which is based on a priority of flexible economic, particularly market instruments of land relations.

Credit and mortgage instruments solve the challenge of, on the one hand, strengthening and effective use of long-term financial resources aimed at sustainable and efficient land management, on the other - solving a number of social and environmental problems. However, the possibility of using land capital in the mortgage market in Ukraine is still very limited, although today there is already created a specific legal basis for the implementation of credit operations.

Concerning *mortgage of land plots*, particularly agricultural lands, according to the current legislation of Ukraine, the subject of a pledge may be only land plots that are privately owned by citizens of Ukraine [4]. The last greatly reduces the

possibility of mortgage lending of agricultural sector. The possibility of obtaining loans by agricultural producers on bail of land is extremely limiting large-scale land use on the basis of lease. As a result, enterprises formed on a rental basis do not have the subject of mortgage. Theoretically, all holders of certificates for the right to land (share), and the more public acts are entitled to take a mortgage. Even the owners of land parcels (shares), according to p. 15 of the Transitional Provisions of the Land Code to January 1, 2012 have no right to sell or otherwise dispose of their land plots and land parcels (shares), except mine, inheritance and when removing for social needs. But even after the removal of this moratorium requires a certain, and considerable time to stabilize demand and supply in the land market and the formation of real market prices for land. Thus, under current conditions the process of land parcels transfer in the mortgage in long-term and in the short term is unrealistic.

The limited possibilities for development of mortgage of land in agriculture of Ukraine are also associated with other factors, especially low price of agricultural land. One of the prerequisites of the loans mortgage development on favorable conditions for agricultural producers is not only the ability of lenders to lend, and above all borrowers' ability to repay. Loan default leads to loss of pledged land by peasants in the absence of economic or legal mechanisms to prevent this process as it exists in most countries with developed mortgage lending to the agricultural sector.

Formation of the mortgage *lending system*, as the land market generally requires the creation of the state of relevant institutions and mechanisms, and primarily special banking system which is provided with functions of state authorized agent of the credit and stock markets. The banking system in addition to its basic functions, which are to provide with credit resources or other financial instruments buyer or user of land, can become a mechanism that stimulates and creates demand in the market, which is very important, especially in low purchasing power of individuals and legal entities. However, creating such specialized financial structure as Land (Mortgage) Bank of Ukraine in overcoming the crisis is problematic. Low price of land in which at the existing legal and economic conditions only pledge of large volumes of agricultural land can give acceptable by volume loans that while is impossible, will not contribute to solving by the Land Bank its main task - loans to agricultural producers.

At the heart of *fiscal and budgetary instruments* is the principle of payment for the use and ownership of land. The forms of payment for land are land tax, rents and normative price of land.

Land tax is a compulsory payment levied on businesses and individuals for land use only in cash. The size of the land tax depends on the land tax rate, which is set depending on the land categories, taking into account factors for indexation determined by the Law of Ukraine on State Budget of Ukraine for respective year. The rent for use a land plot is set by agreement and may be in cash, natural and labor forms [5].

Payments for land are credited to the special budget accounts of budgets of village and city councils on whose territory the land plots are.

The proceeds from land payments received for special budgetary accounts of local budgets, according to the Law of Ukraine "On Land Payments" should be used

only for the regulation of land relations, land management, state land cadastre, land protection, economic incentives and other expenses related to the rational use of land. However, to date, to perform land-security and work to implement land reform, there are only small part of the funds.

Environmental taxation can contribute to solving environmental challenges in terms of Ukraine's withdrawal from the social and economic crisis, with limited financial and material resources, as well as through taxes paid and benefits and subsidies in the field of environmental taxation, government influences (promotes or opposes) to the participants of public relations and macroeconomics in general [6]. Thus, obtained during taxation funds should be directed in particular to stimulate the environment by consumers, the development and introduction of non-waste technologies, waste disposal, clearing of old landfills etc., and not for patching holes in the budget, as environmental taxes are taxes that are used to protect the environment, therefore, their main objective is to encourage the taxpayer to positive in terms of environment, behavior.

Conclusions. In our opinion, in the future should focus on the issues of formation in Ukraine of a new paradigm of development of land relations. Relevant is the evaluation and selection strategy for management of land resources, regulation of land relations, development of administrative, legal, institutional, financial, economic, social and psychological mechanisms of realization of strategic goals and objectives.

REFERENCES:

1. Ібатуллін Ш. І. Стан та перспективи капіталізації земельних ресурсів регіону в контексті сталого розвитку України: [монографія] / Ш. І. Ібатуллін, М. А. Хвесик, Й. М. Дорош; НАН України, Ін-т економіки природо-користування та сталого розвитку. – Київ : Наук. думка, 2014. - 197 с.
2. Земельний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua>.
3. Зіновчук Н.В. Екологічний маркетинг: навч. посіб. / Н.В. Зіновчук, А.В. Ращенко, Житомир. нац. агроеколог. ун-т. – Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – 188 с.
4. Евтух А. Т. Ипотека - механизм эффективно использования ресурсов / А. Т. Евтух. – Л.: Вольн. обл. типография, 2001. – 316с.
5. Гусятинський Д.М. Екологічне оподаткування як чинник екологозбалансованого розвитку національної економіки / Д.М. Гусятинський // Збірник наукових праць за результатами науково-практичних заходів / НДІ фінансового права. – К.: Алерта, 2013. – С. 24–27.
6. Мартин А. Г. Стан земельних відносин як стримуючий фактор розвитку продуктивних сил України / А. Г. Мартин, Т. О. Євсюков // Матеріали міжнародної наукової конференції, м. Київ, 20 березня 2009 р.: У 3-х частинах / РВПС України НАН України. – К.: РВПС України НАН України, 2009. – Ч. 3 – С. 289–292.
7. Глобальная экологическая перспектива: ГЕО-4. Окружающая среда для развития [Електрон. ресурс]: Программа ООН по окружающей среде, 2007. – 540 с. – Режим доступу: <http://www.unep.org/geo>.

УДК: 330.142.26

ЕФЕКТИВНІСТЬ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ

*Петренко В.С. – к.е.н., старший викладач,
Архіпова Т.А. – магістр, Херсонський державний університет*

В статті розглянуті теоретичні основи управління оборотним капіталом його ефективність та вплив на виробничі процеси підприємства. Узагальнено стратегію і тактику управління оборотним капіталом підприємств.

Ключові слова: управління, оборотний капітал, фінансовий стан, стратегії управління.

Петренко В.С., Архіпова Т.А. Эффективность управления оборотным капиталом

В статье рассмотрены теоретические основы управления оборотным капиталом его эффективность и влияние на производственные процессы предприятия. Обзор стратегии и тактику управления оборотным капиталом предприятий.

Ключевые слова: управление, оборотной капитал, финансовое состояние, стратегии управления.

Petrenko V.S., Archipova T.A. The efficiency of working capital management

The article considers theoretical bases of working capital management efficiency and its impact on production processes. It provides an overview of strategy and tactics of working capital management in companies.

Keywords: management, working capital, financial position, management strategy.

Постановка проблеми. Ефективне фінансове управління має вагомe значення, особливо в умовах економічної нестабільності становлення ринкових відносин. Основою підприємства є його фінансова база, яка в кінцевому рахунку залежить від належного фінансування оборотного капіталу. Оборотний капітал представляє собою життєздатну силу діяльності підприємства, підтримку його безперерйного дієвого функціонування, а управління оборотним капіталом полягає в утриманні рівноваги між прибутковістю і ризиком. Від ефективного управління оборотним капіталом залежить рентабельність, ліквідність та конкурентоспроможність підприємства. Адекватність оборотного капіталу підприємства забезпечує йому здатність до дієвого конкурентоспроможного функціонування та можливість вистояти у кризові часи.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідження теорії та сутності управління оборотним капіталом розглядаються у наукових працях вітчизняних і зарубіжних науковців: І. Балабанової, І. Бланка, О. Василика, І. Зятковського, Н. Измайлової, А. Карбовника, В. Ковальчук, А. Мазаракі, В. Маргасової, М. Мартюшевої, А. Поддєрьогіна, Р. Сайфуліна, Р. Слав'юка, В. Столярова, Є. Стоянової, О. Терещенко, Є. Хелферта, А. Шеремета та інших.

Постановка завдання. Робота спрямована на узагальнення теорії, стратегії та тактики управління оборотним капіталом підприємств та дослідження оцінки його впливу на фінансовий стан підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оборотний капітал є частиною загального капіталу, використовуваного компанією і часто визначається як різниця між короткостроковими зобов'язаннями і короткостроковими активами. З практичної точки зору, це грошові кошти, необхідні для запуску щоденних,

щотижневих та щомісячних операцій бізнесу. В свою чергу управління оборотним капіталом виступає, як процес управління короткостроковими активами і зобов'язань таким чином, що фірма має достатню ліквідність для виконання своїх операцій миттєво. Компоненти і детермінанти оборотного капіталу наведені в таблиці 1, 2.

Таблиця 1 – Складові оборотного капіталу

Оборотний капітал	
Робочий капітал	Сировинний матеріал
	Інвентар в роботі
	Закінчений продукт
Дебіторська заборгованість	Заборгованість клієнтам
Інші оборотні активи	Не погашені платіжні доручення перед постачальниками
	Витрати майбутніх періодів операційний грошовий
Кредиторська заборгованість	Заборгованість постачальникам
	Не погашені платіжні доручення перед клієнтами
Інші короткострокові зобов'язання	Короткострокові борги
	Нараховані витрати
Оборотний капітал = робочий капітал + дебіторська заборгованість – інші оборотні активи – кредиторська заборгованість – інші короткострокові зобов'язання	

Ефективність управління оборотним капіталом може бути виміряна за допомогою різних методів і співвідношень. Фінансові аналітики, як правило, порівнюють робочий цикл капіталу та інших робочих нормативів достатності капіталу по відношенню до галузевих орієнтирів або через колег офісу компанії. Найбільш часто використовувані коефіцієнти і заходи є коефіцієнт поточної ліквідності, дні неоплачених продажів, дні інвентаризації видатні і дні кредиторської заборгованості в зверненні.

Ліквідність, часто низька в малому підприємстві, через масштаб своїх операцій і інвестицій оборотного капіталу є її гальмом. Більшість малих підприємств не в змозі фінансувати робочий цикл з рахунку кредиторської заборгованості, тому вони повинні покладатися на грошові кошти, такі як: отримання дотації держави або, в деяких випадках, грошові ін'єкції від їх власника. Ефективне управління оборотного капіталу дозволяє виробництву працювати ефективно і потенційно вивільнити деяку готівку, яку можна було б використовувати для погашення боргу або інвестувати в прибутковий проект.

Таблиця 2 – Детермінанти оборотного капіталу[4]

Детермінанти оборотного капіталу	
Внутрішні	Зовнішні
Вид діяльності підприємства	Конкурентна сфера
Розмір підприємства	Оновлення технологій
Операційна ефективність	Сезонні коливання
Фірмова виробнича політика	Оподаткування
Фірмова кредитна політика	Зміни рівня цін
Доступність кредиту	
Зростання виробництва	
Прибуток підприємства	
Дивідендна політика	

Оборотний капітал є життєво важливою частиною підприємства і може забезпечити такі переваги для бізнесу:

1. Більш висока віддача на капітал – фірми з більш низьким рівнем оборотного капіталу буде розміщувати більш високу прибутковість на вкладений капітал, так акціонери отримають вигоду від більш високої прибутковості за гривню, вкладену в бізнесі.

2. Поліпшення кредитоспроможності і платоспроможності – можливість задоволення короткострокових зобов'язань є попередньою умовою довгострокової платоспроможності і часто є хорошим показником кредитного ризику контрагента [3]. Адекватне управління оборотного капіталу дозволить підприємству платити вчасно більшість своїх короткострокових зобов'язань, які можуть включати в себе сировину, заробітну плату, а також інші операційні витрати.

3. Більш висока рентабельність – згідно з результатами дослідження, проведеного «Taungana» та «Adjarong Afrifa», управління рахунків кредиторської та дебіторської заборгованості є важливим фактором рентабельності малого бізнесу[4].

4. Більш висока ліквідність – велика кількість готівки може бути пов'язаний оборотного капіталу, тому компанія, що управляє його ефективно може отримати вигоду з додаткової ліквідності і бути менш залежною від зовнішнього фінансування. Це особливо важливо для малих підприємств, оскільки вони, як правило, мають обмежений доступ до зовнішніх джерел фінансування. Крім того, малі підприємства часто оплачують свої рахунки готівкою за рахунок прибутку, а ефективно управління оборотним капіталом дозволить підприємству краще розподіляти свої ресурси і поліпшити управління грошовими коштами.

5. Збільшення вартості підприємства – фірми з більш ефективним управлінням оборотним капіталом будуть генерувати більше вільних грошових потоків, які приведуть до більш високої оцінки і вартості підприємства.

6. Сприятливі умови фінансування – підприємство з хорошими відносинами зі своїми торговими партнерами яке платить вчасно своїм постачальникам, з часом виграють від сприятливих умов фінансування, таких як знижки платежів від своїх постачальників або банків-партнерів.

7. Безперерйне виробництво – підприємство, яке платить своїм постачальникам вчасно, також отримають користь від регулярного потоку сировини, гарантуючи, що виробництво залишається безперервним і клієнти отримують свої товари вчасно.

8. Здатність до регулювання на попит та пропозицію – ефективне управління оборотним капіталом допоможе фірмі пережити кризу або наростити виробництво в разі несподівано великого замовлення[1].

9. Конкурентна перевага – підприємство з ефективним ланцюгом поставок часто матиме можливість продавати свою продукцію з дисконтом в порівнянні з аналогічними фірмами.

Існують три стратегії або підходи або методи фінансування оборотного капіталу - Зрілість Matching (хеджування), консервативна і агресивна.

Хеджування підхід є ідеальним метод фінансування з помірним ризиком і прибутковістю. Інші дві крайні стратегії. Консервативний підхід є досить

консервативним з дуже низьким ризиком і, отже, низька рентабельність. Агресивний підхід є досить агресивним, що мають високий ризик і високу прибутковість.

Ці стратегії відрізняються з - за їх різної компроміс між ризиком і прибутковістю. Іншим чудовим відмінністю є ступінь або частка застосування довгострокових і короткострокових фонду для фінансування оборотного капіталу [2]. Ці три робочі підходи капіталу найкраще пояснюються за допомогою наступного рис.1. По-перше, ми повинні зрозуміти графік правильно. Червоні горизонтальні лінії позначають лінії з 3 стратегій. Проста лінія Консервативна стратегія, нижче цієї лінії з пробілами, є стратегія хеджування і нижче цієї пунктирною лінією є агресивною стратегією. Ці лінії показують ступінь використання довгострокових джерел. Вище лінії, чим більше інвестицій через довгострокове джерело фінансування.

Для рівнянь, ми будемо використовувати такі скорочення:

FA = Основні засоби

PWC = Постійний робочий капітал

TWC = Тимчасовий робочий капітал

Хеджування (Зрілість Matching) Стратегія - це напружена стратегія фінансування оборотного капіталу з помірним ризиком і прибутковістю. В рамках цієї стратегії, кожен з активів фінансуватиметься за рахунок боргового інструменту майже такий же зрілості. Це означає, що якщо актив з терміном погашення через 30 днів, виплата боргу, який фінансується він також буде мати належну дату платежу після майже 30 днів.

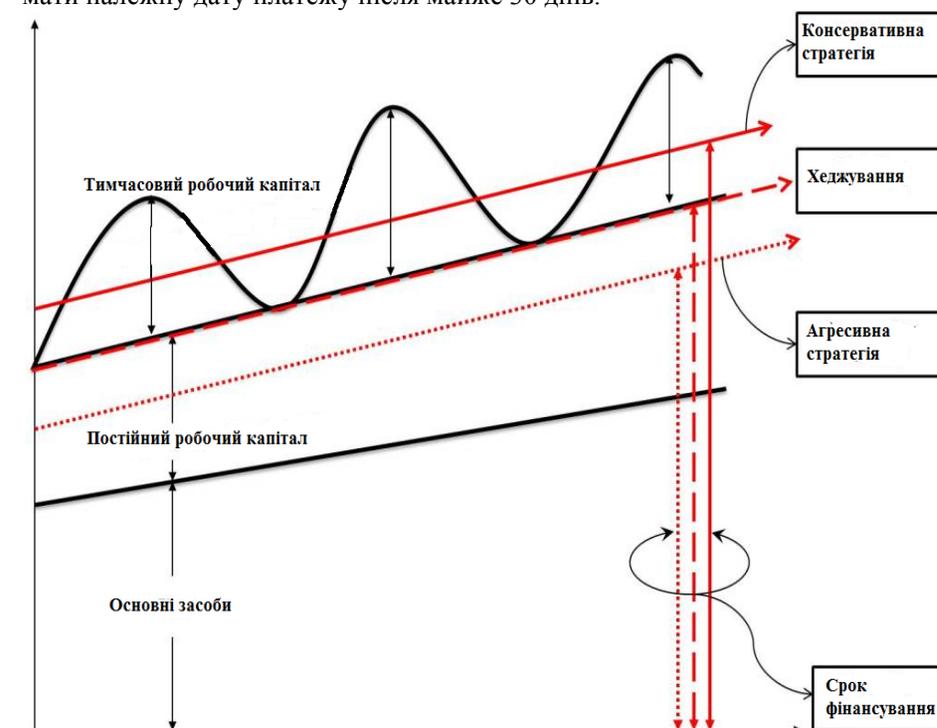

Рисунок 1. Стратегії управління оборотним капіталом

Стратегія хеджування працює за принципом кардинального фінансування, тобто використання довгострокових джерел для фінансування довгострокових активів, а основні засоби та частина постійного оборотного капіталу і тимчасового оборотного капіталу фінансуються за рахунок короткострокових джерел фінансування.

Довгострокові фонди фінансування $FA + PWC$ (1)

Короткострокові фонди фінансування TWC (2)

Консервативна стратегія – впливає з назви, це консервативна стратегія фінансування оборотного капіталу має низькі ризики і низьку рентабельність. В рамках цієї стратегії, крім основних засобів і постійних оборотних коштів, частина тимчасового оборотного капіталу також фінансується за рахунок довгострокових джерел фінансування. Він має найнижчий ризик ліквідності за рахунок більш високих процентних витрат.

Довгострокові фонди фінансування $FA + PWC + \text{Частина } TWC$ (3)

Короткострокові фонди фінансування $\text{Частина } TWC$ (4)

Агресивна стратегія – Ця стратегія є найбільш агресивною стратегією з усіх трьох. Ця стратегія має висока рентабельність з високим ступенем ризику. В рамках цієї стратегії, чим дорожче засоби, тим довгострокові кошти використовуються тільки для фінансування основних засобів і частина постійного оборотного капіталу. Повний тимчасове оборотного капіталу і частина постійного оборотного капіталу також фінансуються за рахунок короткострокових коштів. Це економить витрати на відсотки за вартістю високого ризику.

Довгострокові фонди фінансування $FA + \text{Частина } PWC$ (5)

Короткострокові фонди фінансування PWC , що залишилося $+ TWC$ (6)

Ці три стратегії нанесені на числової осі з одного боку, як "ризик", а з іншого боку, як "рентабельність". Консервативна стратегія знаходиться на стороні більш низької прибутковості і низького ризику. Навпаки, агресивна стратегія на стороні більш високої прибутковості і високого ризику. Стратегія хеджування перебуває де - то між ними. Виконання стратегії хеджування в істинному розумінні практично не можливо. Ставлення керівництва до ризику і інші чинники визначатимуть своє місце на цій числової прямої.

Тому для достатності оборотного капіталу велике значення має швидкість обороту товарних запасів. Швидкість обороту повинна бути настільки високою, наскільки це можливо з економічної точки зору [3]. Прибуток підприємство може отримати тоді, коли кожна гривня оборотного капіталу, яка вкладена в товарні запаси, обертається. Чим більша швидкість обороту, тим менше шансів в підприємства отримати збитки через псування товарних запасів. Постійний рух матеріальних цінностей – в склади, а потім на виробництво і знову з виробництва в якості готової продукції робить контроль над товарними запасами спільним обов'язком багатьох відділів. Оптимізувати структуру оборотних активів можна шляхом прискорення їх оборотності, що є першочерговою задачею підприємств у сучасних умовах і досягається різними шляхами.

Висновки. З наведеного вище можна зробити наступні висновки, що лише оптимальний вибір стратегії та подальше застосування ефективної системи управління оборотними активами дозволить підприємствам покращити своє фінансове становище та отримати заплановані прибутки. Подальше дослідження питань ефективного управління оборотними активами промислових

підприємств має велике значення для покращення їх основних показників фінансово- господарської діяльності, збільшення доходів держави, прискорення соціально-економічного розвитку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Балабанов И.Т. Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом.- М.: Финансы и статистика, 2006.
2. Ковальчук Н. О. Особенности управления оборотными активами на вітчизняних підприємствах [Електроний ресурс] / Н. О. Ковальчук. — Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nvbdfa/2011_1/kovalch.pdf
3. Стоянова Е. С. Управление оборотным капиталом / Е. С. Стоянова, Е. В. Быкова, И. А. Бланк. — М. : Перспектива, 1998. — 197 с.
4. The Relative Importance of Working Capital Management and its Components to SMEs Profitability, By Tauringana and AdjapongAfrifa, Journal of Small Business and Enterprise Development, Vol. 20, No. 3, 2013, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=234184.

УДК 336.226.4

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

Подаків Є.С. – к.е.н., доцент, ДВНЗ «Херсонський ДАУ»

В статті розглянуто наслідки податкового реформування для аграрних підприємств в Україні. Розроблено шляхи удосконалення оподаткування сільськогосподарських підприємств в контексті податкового навантаження на них.

Ключові слова: оподаткування сільськогосподарських підприємств, податок на додану вартість, фіксований сільськогосподарський податок, спрощена система оподаткування, податкове навантаження.

Подаків Е.С. Актуальные проблемы налогообложения сельскохозяйственных товаропроизводителей

В статье рассмотрены последствия налогового реформирования для аграрных предприятий в Украине. Разработаны пути совершенствования налогообложения сельскохозяйственных предприятий в контексте налоговой нагрузки на них.

Ключевые слова: налогообложение сельскохозяйственных предприятий, налог на добавленную стоимость, фиксированный сельскохозяйственный налог, упрощенная система налогообложения, налоговая нагрузка.

Podakov Ye.S. Current problems of taxation of agricultural producers

The paper considers the effects of tax reform for agricultural enterprises in Ukraine. It elaborates ways of improving the taxation of agricultural enterprises in the context of tax burden on them.

Keywords: farm tax, value added tax, fixed agricultural tax, simplified tax system, tax burden.

Постановка проблеми. В 2015 році наша країна обрала рішучий євроінтеграційний курс економіки згідно якого Кабінет Міністрів за вимогами часу

та МВФ зобов'язався проводити реформи в економіці. Так, однією з реформ є податкова, наслідками якої є зменшення кількості податків з 22 до 11, запровадження електронного адміністрування ПДВ, зменшення податкового навантаження на малий бізнес і, навпаки, його збільшення на високорентабельний бізнес, впровадження мораторію на перевірки малого бізнесу до 2017 року.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням удосконалення чинної податкової системи України присвячено чимало наукових праць. Теоретичним, методологічним і практичним питанням становлення податкової системи та податкового регулювання приділено достатньо уваги відомими вітчизняними економістами, серед яких: О. Василик, В. Вишневський, П. Гайдуцький, А. Даниленко, М. Дем'яненко, Д. Дема, Т. Єфименко, Ю. Іванов, А. Крисоватий, П. Лайко, П. Саблук, Л. Худолій, та багатьма іншими. Ними розглядалося широке коло питань пошуку резервів системи фінансових регуляторів за допомогою податкових механізмів в аграрному секторі країни. Однак малодослідженими залишаються окремі проблеми удосконалення чинного механізму функціонування податкової системи з урахуванням негативних наслідків загострення економічної кризи. Крім того, актуальними питання оподаткування аграрного сектору, залучення до нього інвестицій постають в зв'язку з євроінтеграційними процесами в Україні.

Постановка завдання. Основними завданнями даного дослідження є аналіз основних проблем оподаткування сільськогосподарських підприємств, розробка напрямів удосконалення оподаткування агропродовольчого сектора економіки в умовах євроінтеграції України.

Методологічною базою дослідження стали наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених і нормативно-правові акти з питань оподаткування сільськогосподарських підприємств. Методичною базою дослідження стали загальнонаукові економічні методи.

Виклад основного матеріалу дослідження. З 1998 року згідно Наказу Президента України «Про підтримку сільськогосподарських товаровиробників» в нашій країні запропоновано спеціальний режим оподаткування для сільськогосподарських товаровиробників, який передбачає нарахування та сплату фіксованого сільськогосподарського податку та певні пільги відносно нарахування та сплати податку на додану вартість.

Фіксований сільськогосподарський податок було запроваджено відповідно до розпорядження Президента України від 1 грудня 1998 року з метою зупинення спаду, стабілізації і нарощування агропромислового виробництва, забезпечення продовольчої безпеки держави.

Введення цього податку сприяло зменшенню податкового тиску на виробника сільськогосподарської продукції. Разом з тим Закон передбачив суттєве спрощення механізму нарахування та сплати податків, оскільки фіксований сільськогосподарський податок замінив чотири податки та вісім зборів.

Чинний спеціальний режим прямого оподаткування не позбавлений недоліків і механізм його справляння потребує удосконалення.

Запровадження ФСП в Україні, без сумніву, мало низку позитивних моментів:

- зниження податкового навантаження на сільськогосподарських товаровиробників;

- зростання рівня сплати податкових платежів;
- спрощення механізмів нарахування, обліку розрахунків та сплати податків;
- стабілізація бази оподаткування та оптимізація строків сплати;
- створення умов оподаткування, за яких відсутня мотивація до приховування результатів господарювання тощо.

Проте, аналіз наукових праць з проблем оподаткування свідчить, що ФСП з початку його запровадження і до теперішнього часу не виконує притаманну йому функцію, не сприяє стимулюванню розвитку товаровиробників. З огляду на стан галузі в кінці 90-х років такий крок виправдовував себе. Але через часті зміни в законодавстві накопичився цілий ряд недоліків.

Одним із прогалин з часів запровадження ФСП - платники в разі перевищення ними обсягів реалізації покупних товарів, робіт та послуг за рік 25 % від їх валового доходу, лише з наступного року переходять на загальну систему оподаткування. Така норма Податкового кодексу України не лише дозволяє але й стимулює використання цього спецрежиму прямого оподаткування холдингами з метою формування «законних» схем ухилення від сплати значної частини податків. Спрощеною системою користуються не тільки фінансово стійкі господарства, а й ті, що отримують збитки (що є досить поширеною ситуацією в сільському господарстві особливо у формуваннях тваринницького спрямування).

Недосконалою є база грошової оцінки угідь. Основною проблемою існуючого підходу визначення бази оподаткування, а отже і розміру фіксованого сільськогосподарського податку, є недосконалість методики розрахунку вартості сільськогосподарських земель, її розмір залежить від показників, що відображають продуктивність землі, а саме: ґрунтової родючості, технологічних властивостей ґрунту та місця розташування об'єкта оцінки. Як відомо з економічної теорії, величина доходу, одержуваного господарюючим суб'єктом, отже, його здатність до сплати податку залежить від багатьох факторів. Найважливішим із них є забезпеченість необхідними для цього економічними ресурсами: природними, трудовими, капіталом, досягненнями науки й техніки, підприємницькою здатністю. Оскільки все податкове навантаження перекладено на землю, то і порушується принцип справедливості в оподаткуванні.

Окрім вищезазначених вад фіксованому сільськогосподарському податку притаманні й інші погіршеності, зокрема:

- розширення тіншового ринку оренди землі (без належного оформлення договірних відносин та сплати відповідних податків),
- виплата заробітної плати (у конвертах, без сплати належних соціальних внесків);
- стрімке зростання податкового навантаження на економіку через виключення зі складу ФСП внесків в пенсійний фонд та фонди соціального страхування (на сьогодні – сплату ЄСВ на загальних засадах).

З 1 січня 2015 року запроваджено збільшення фіксованого сільськогосподарського податку (ФСП) щонайменше у 5,6 разів. Тобто, якщо раніше ФСП (0,15%) брався від нормативної грошової оцінки одного гектару сільськогосподарських угідь, проведеної за станом на 1 липня 1995 року, то тепер він вра-

ховує щорічний коефіцієнт індексації. Якщо за нормативною оцінкою 1995 року ФСП в середньому складав близько 6 гривень за гектар, тепер він складає близько 31 гривні. В цілому по країні обсяги сплати фіксованого сільськогосподарського податку зростають, а отже і зростають доходи місцевих бюджетів. Поряд з тим зросло і податкове навантаження на аграрні підприємства.

Вважаємо, що діюча практика застосування ФСП не відповідає сучасним інтересам розвитку українського села. ФСП відіграв позитивну роль у перші роки реформування, але з часом перестав виконувати покладену на нього функцію.

Треба зазначити, що фіксований сільськогосподарський податок фактично було трансформовано в єдиний податок. Так сільськогосподарські виробники, в яких доля сільськогосподарського товаровиробництва за попередній рік дорівнює або перевищує 75% відносяться до 4 групи платників Єдиного податку.

Для платників єдиного податку 4-ї групи розмір ставок податку з одного гектара сільськогосподарських угідь та / або земель водного фонду залежить від категорії (типу) земель, їх розташування та становить (у відсотках бази оподаткування):

1. для ріллі, сіножатей і пасовищ (крім ріллі, сіножатей і пасовищ, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях, а також ріллі, сіножатей і пасовищ, що перебувають у власності сільськогосподарських товаровиробників, які спеціалізуються на виробництві (виращуванні) та переробці продукції рослинництва на закритому ґрунті, або надані їм у користування, у тому числі на умовах оренди) — 0,81;
2. для ріллі, сіножатей і пасовищ, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях, — 0,49;
3. для багаторічних насаджень (крім багаторічних насаджень, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях) — 0,49;
4. для багаторічних насаджень, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях, — 0,16;
5. для земель водного фонду — 2,43;
6. для ріллі, сіножатей і пасовищ, що перебувають у власності сільськогосподарських товаровиробників, які спеціалізуються на виробництві (виращуванні) та переробці продукції рослинництва на закритому ґрунті, або надані їм у користування, у тому числі на умовах оренди, — 5,4.

Отже, виходячи з наведених міркувань, функції єдиного прямого податку на даному етапі може взяти на себе земельний податок, який має той самий об'єкт оподаткування, що й нинішня спрощена. Саме цей податок, на нашу думку, і варто залишити як єдиний прямиий податок. Це має стосуватися тих сільськогосподарських підприємств, які відповідатимуть встановленим критеріям (зокрема, критерію 75 %).

Виходячи з статистичних даних за останні роки динаміка обсягів експортної валютної виручки в абсолютних показниках, що подана на рис. 2, засвідчує трансформації в структурі експорту України.

Так питома вага чорних й кольорових металів та виробів з них скоротилася з 45,0 % у 2006 р. до одного з найнижчих значень 29,6 % у 2014 р. Натомість продовольчі товари та сировина для їх виробництва зросли з 13,0 % у 2006 р. до найвищих 28,8 % у 2013 р. та 33,0 % у 2014 р. Україна втрачає обся-

ги експорту в частині продукції хімічної промисловості; машин, устаткування, транспортних засобів та приладів. Виявлена тенденція з огляду на воєнні геополітичні обставини у стосунках з РФ буде посилюватися. Відтак державна підтримка сільськогосподарської галузі через податкові стимули набуває особливої актуальності та значущості.

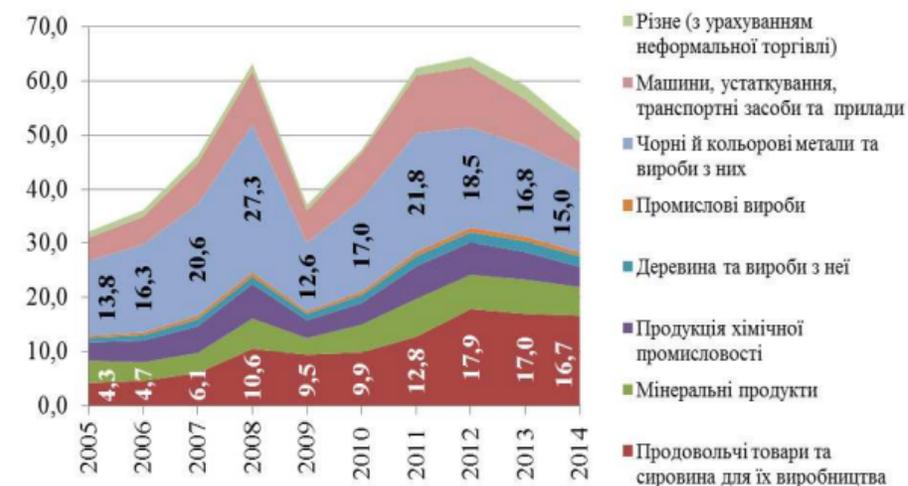

Рис. 2. Динаміка товарної структури експорту України в 2005-2014 рр., млрд дол. США¹⁵

Аналіз міжнародного досвіду свідчить, що сільське господарство у країнах ЄС отримує значну підтримку із бюджету через субсидії. Водночас з огляду на корупційну складову при їх розподілі в Україні механізм підтримки через видатки бюджету не став високоефективним. Відтак більш ефективним став механізм підтримки через податкові пільги: спецрежим ПДВ та фіксований сільськогосподарський податок. Останній з 01.01.2015 р. податковою реформою трансформовано в 4-ту групу платників єдиного податку, а його ставки збільшено як мінімум - втричі. Меморандумом України з МВФ передбачено поширення дії загального режиму оподаткування ПДВ на весь сільськогосподарський сектор із січня 2016 р. у відповідності до міжнародної практики. Реалізація означеного у Меморандумі заходу призвела до зростання податкового навантаження на аграрний сектор, знизить його рентабельність, може суттєво позначитися на його інвестиційній привабливості. Відтак прогнозовано знизяться обсяги продукції та валютної виручки як основної експортної галузі національної економіки. Посівна кампанія наприкінці 2014 – початку 2016 рр. здійснювалася в умовах високої вартості кредитних ресурсів, здороження імпортованих посівних та паливно-мастильних матеріалів. В результаті, наприклад, комерційні виробники овочів в Україні у 2015-2017 р. можуть зібрати найменший урожай за останні 5-7 років через скорочення виробничих площ, викликаного зростанням витрат на посівну кампанію і догляд за плантаціями. Відтак критично важливим постає обачне реформування механізмів податкового регулювання та спроб збереження спеціального режиму оподат-

кування ПДВ у сфері сільського господарства. Необхідно відзначити, що Коаліційною угодою учасників коаліції депутатських фракцій Верховної Ради України VIII скликання було передбачено збереження до 01.01.2018 р. чинної системи оподаткування сільськогосподарських товаровиробників, визначеної Податковим кодексом України, і відшкодування ПДВ при експорті сільськогосподарської продукції.

Діючий уряд продовжує політику так званої «податкової реформи» запропонованої урядом Яценюка, яка є нищівною для сільського господарства країни. Якщо до 2015 року включно на спец рахунки аграрних господарств поверталось 100% ПДВ, то з 2016 року податкова система, попри категоричні протести аграріїв, змінилася. Відповідно до Закону України від 24.12.2015 року № 909-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році» з 1 січня 2016 року до 1 січня 2017 року обсяг зарахування коштів на спеціальні рахунки сільськогосподарських товаровиробників ускладнився – став диференційованим, залежно від виду діяльності: за операціями при постачанні зернових і технічних культур – 15%, продукції тваринництва – 80%, інших с/г товарів і послуг – 50%. Такий факт ускладнив адміністрування цього виду податків та створив додаткові умови для корупції.

В 2017 році Мінекономрозвитку розглядає 4 варіанти пільгового режиму ПДВ для аграріїв. Перший варіант – повне скасування пільгового ПДВ. Головний плюс від цього рішення – збільшення наповнення державного бюджету. Згідно з підрахунками Мінекономрозвитку надходження в бюджет зростуть на 10,6 млрд. грн. в порівнянні з 2016 роком. Разом з тим, у відомості підраховали, що через скасування ПДВ ВВП знизиться на 0,76%. Виробництво в сільському господарстві впаде на 6,2%, в тому числі на 3,4% в рослинництві та на 12,6% в тваринництві.

Другий варіант – повне відшкодування ПДВ аграріям. У компанії буде більше залишатися оборотних коштів, собівартість продукції знизиться, підвищиться інвестиційна привабливість галузі. Натомість постраждає держбюджет – за підрахунками міністерства, він недоотримає 10,7 млрд. грн. Передбачається, що збереження пільгового ПДВ призведе до зростання ВВП на рівні 0,46%. Виробництво сільськогосподарської продукції зросте на 3,7%, з яких 5,1% в рослинництві і 0,7% в тваринництві.

Третій варіант – часткове відшкодування ПДВ аграріям, при якому зберігається ПДВ для окремих категорій виробників с/г продукції, зокрема для тваринників, виробників овочів і фруктів, а також для виробників цукрових буряків. При цьому сценарій зростання надходжень до бюджету очікується на рівні 5,7 млрд. грн. Зростання виробництва сільськогосподарської продукції очікується на рівні 0,6% (0,5 в рослинництві і 0,7% в тваринництві).

Четвертий варіант – зниження ставки ПДВ на продукти харчування і сировину для їх виробництва до 7%. Паралельно скасовується спец режим з ПДВ. В цьому випадку державний бюджет може отримати додатково 5,6 млрд. грн. Серед плюсів такого підходу – зниження цін на продукти харчування тваринного походження і зростання коштів, які залишаються у виробників. Серед ризиків – в першу чергу зростання імпорту продуктів харчування та сировини для їх виробництва. Згідно з підрахунками Мінекономрозвитку, цей

сценарій призведе до падіння сільськогосподарського виробництва на рівні 6%, в тому числі 3,4% в рослинництві і 11,9% в тваринництві.

Висновки. З проведених аналізу та досліджень можна дійти висновку, що жоден з наведених сценаріїв має певні ризики і недоліки як для сільськогосподарських товаровиробників, так і для наповнення державного бюджету України. Якщо ситуацію терміново не змінити, це призведе не лише до значних втрат в галузі та зменшення конкурентоздатності її продукції на світовому ринку через штучно збільшену собівартість, а і до прямих збитків Державному бюджету через падіння рентабельності галузі та збільшення частки тінізації ринку аграрної продукції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гетманцев Д.О., Форсюк В.Л., Бойко Н.В. Непряме оподаткування. Правова сутність та адміністрування: наук.-практ. посіб. / Д.О. Гетманцев, В.Л. Форсюк, Н.В. Бойко. – К.: Юрид. компанія «Jurimex», Юрінком Інтер, 2013. – С. 302-322.
2. Taxation trends in the European Union. Data for the EU Member States, Iceland and Norway / Publications Office of the European Union. – Luxembourg, June 2014. – P. 26-27. – Mode of access: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5786841/KS-DU-14-001-EN.PDF>
3. Consumption Tax Trends 2014: VAT/GST and excise rates, trends and policy issues / OECD Publishing. – Paris, Dec. 2014. – P. 60. – Mode of access: http://www.oecd-ilibrary.org/taxation/consumption-tax-trends-2014_ctt-2014-en
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їх державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р., ратифікація від 16.09.2014 р. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011
5. Інфографіка: фінансова децентралізація / Міністерство фінансів України. – 18.02.2015. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=409155&cat_id=397854
6. Ukraine: Request for Extended Arrangement Under the Extended Fund Facility and Cancellation of Stand-By Arrangement-Staff Report; Press Release; and Statement by the Executive Director for Ukraine // IMF, Country Report No. 15/69 – March 12, 2015. – 173 p. – Mode of access: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sr/2015/cr1569.pdf>
7. Mitra R., Poghosyan T. New Fiscal Multipliers in Ukraine // IMF, Country Report No. 15/71 – March 27, 2015. – 173 p. – Mode of access: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2015/wp1571.pdf>
8. Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» від 12.01.2015 р. № 5/2015 /Адміністрація Президента України. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>
9. Мінсоцполітики завершує роботу над законопроектом про впровадження накопичувальної пенсійної системи / Прес-служба Міністерства соціальної політики. – 27.02.2015. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247977932&cat_id=244277212
10. Германова О. Компроміс дорівнює угоді / О. Германова // Вісник Міністерства доходів і зборів України. – № 36. – 2014. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/7501>

11. Майже 2,6 тис. платників податків звернулися до ДФС із заявами щодо податкового компромісу / Державна фіскальна служба України. – 03.04.2015. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/mediasentrv/novini/191668.html>
12. Статистика зовнішнього сектору / Національний банк України. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=44464
13. Ukraine: Request for Extended Arrangement Under the Extended Fund Facility and Cancellation of Stand-By Arrangement-Staff Report; Press Release; and Statement by the Executive Director for Ukraine // IMF, Country Report No. 15/69 – March 12, 2015. – 173 p. – Mode of access: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2015/cr1569.pdf>
14. Урожай овочів в Україні цього року може стати найменшим за останні 5-7 років / Уніан. – 06.04.2015. – Режим доступу: <http://economics.unian.ua/agro/1064293-urojay-ovochiv-v-ukrajini-tsogo-roku-moje-statinaymenshim-za-ostanni-5-7-rokiv.html>
15. Коаліційна Угода, укладена учасниками коаліції депутатських фракцій Верховної Ради України VIII скликання / Всеукраїнська асоціація фахівців оцінки. – Режим доступу: http://www.afo.com.ua/doc/Coalition_Agreement_2014.pdf

УДК 330.2.

РИЗИКИ І ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ЗАОЩАДЖЕНЬ В ІНВЕСТИЦІЇ

Радванська Н.В. - к.е.н., доцент, Новокаховський політехнічний інститут

Досліджено роль заощаджень інституційних одиниць національної економіки у забезпеченні інвестиційного процесу. Встановлено, що потужність і могутність цього джерела розвитку визначається тими ризиками і проблемами, які можуть виникнути на різних етапах трансформації заощаджень в інвестиції. Як основні проблеми виділено: обсяг заощаджень в економічній системі та їх структура за учасниками; наскільки повно вони трансформуються в інвестиційний попит; як інвестиційний попит розподіляється на реальні та фінансові інвестиції; в яких пропорціях інвестиційні кошти спрямовуються в сучасні різновиди капіталу.

Ключові слова: заощадження, інвестиції, нагромадження капіталу, економічний розвиток, сектори економіки.

Радванская Н.В. Риски и проблемы трансформации национальных сбережений в инвестиции

Исследована роль сбережений институциональных единиц национальной экономики в обеспечении инвестиционного процесса. Установлено, что мощность этого источника развития определяется теми рисками и проблемами, которые могут возникать на различных этапах трансформации сбережений в инвестиции. В качестве основных проблем выделено: объем сбережений в экономической системе и их структура по участникам; насколько полно они трансформируются в инвестиционный спрос; как инвестиционный спрос распределяется на реальные и финансовые инвестиции; в каких пропорциях инвестиционные средства направляются в современные разновидности капитала.

Ключевые слова: сбережения, инвестиции, накопление капитала, экономическое развитие, сектора экономики.

Radvanska N. V. Risks and problems of the transformation of national savings into investments

The role of savings of institutional units of the national economy in ensuring the investment process is investigated. It is determined that strength and power of this source of development is determined by the risks and problems that may arise at different stages of transformation of savings into investments. The main problems are: the volume of savings in the economic system and their structure by participants; the completeness of their transformation into investment demand; the way of distribution of the investment demand into real and financial investments; proportions in which investments are turned into the modern types of capital.

Key words: savings, investments, capital accumulation, economic development, sectors of economy.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку України важливо, щоб економічні перетворення сприяли прогресивному економічному розвитку та були взаємозв'язаними з відповідною соціальною політикою, головна мета якої – реалізації можливостей людини. Управління економічним зростанням в межах прогресивного розвитку неможливе без забезпечення розширеного суспільного відтворення, основою безперервності якого є заощадження і інвестиції в усі різновиди капіталу – людський, природний і фізичний капітал.

Це актуалізує проблему теоретичного осмислення місця та ролі системи заощаджень в економічній системі країни, виявлення механізму її розвитку, додаткової аргументації державного регулювання чинників, які визначають цей розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженнях вітчизняних вчених проблемам заощадження і інвестування приділяється значна увага, що зумовлено актуальністю проблеми. В умовах пошуку нових джерел стійкого економічного зростання саме в системі «заощадження-інвестиції» міститься значний потенціал позитивного розвитку. Значний вклад в розробку теоретичних аспектів проблеми внесли такі українські вчені, як О.Барановський, Є.Влізло, Н.Дучинська, М.Зверяков, В. Карковська, Р. Кучуков, І. Тивончук, Ю. Филоненко та ін. Водночас коло проблем, що стосуються заощаджень і їх місця у забезпеченні інвестиційного процесу як підґрунтя процесу розвитку, набагато ширше; подальшого дослідження і вирішення потребують наступні питання: обсяг заощаджень в національній економіці і їх відповідність потребам інвестування і нагромадження капіталу; повнота трансформації заощаджень у інвестиції; розподіл інвестиційних витрат на відновлення і розширення капіталу; структура інвестицій в традиційні та новітні технологічні уклади, в реальній і фінансовий сектори економіки і ін.

Постановка завдання. З огляду на те, що заощадження ініціюють соціально-економічний розвиток через зв'язок з інвестиціями і нагромадженням сучасних різновидів капіталу, обґрунтувати необхідність запровадження механізмів ефективного управління потенціалом заощаджень і їх конвертації в інвестиції з метою реалізації концепції сталого людського розвитку економічних систем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Акумуляуючись відповідними інституційними одиницями, заощадження складають фінансову основу інвестиційного процесу, який має тимчасову тривалість і передбачає ланцю-

жок метаморфоз: ресурси – вкладення – приріст капітальної вартості – корисний ефект [1]. Безперервність цього процесу забезпечується інноваційною діяльністю, а потужність і могутність цього джерела розвитку визначається тими ризиками і проблемами, які можуть виникнути на різних етапах цієї трансформації (розривами у ланцюжку метаморфоз). Зазначені ризики і проблеми можуть бути згруповані наступним чином.

1. Який обсяг заощаджень в економічній системі та яка їх структура за учасниками (суб'єктами).

Обсяги заощаджень в економічній системі формуються як сумарна величина, що узагальнює результати заощаджувальної поведінки приватного сектору (домогосподарств і бізнесу), державного сектору і іноземного сектору.

Для чисельної характеристики загального обсягу заощаджень використовують показники валових заощаджень, а для дослідження загальної здатності суб'єктів до заощаджень – поняття «потенціал заощаджень» [2, с.227-236;], визначаючи його як невикористану величину наявних заощаджень секторів національної економіки та заощадження іноземних суб'єктів у національній економіці, яка формується на основі розподілу валового національного доходу [2, с.229]. На нашу думку, таке розуміння неточно відображає потенціал заощаджень; потенціал – це реалізовані і нереалізовані можливості, сукупність наявних ресурсів, можливостей, засобів і коштів [3, с.30]а «невикористана частина заощаджень» – це реальні кошти, реалізована здатність до заощаджень, яка, втім, не знайшла продуктивного застосування і випадає з економічного кругообігу. Тобто це поняття відображає, на нашу думку, не стільки невикористану величину наявних заощаджень, як вважають Тивончук І.О., Карковська В.Я., скільки ступінь реалізації цих можливостей [2, с.228-229]. Потенціал заощаджень і валові заощадження співвідносяться як категорії можливості і дійсності.

Потенціал заощаджень секторів економіки визначається у першу чергу об'єктивними чинниками, до яких відносять соціально-економічні (доходи, доходи фінансового ринку, інфляція, податки, споживання і його особливості, соціально-економічна ситуація в країні), політичні, [2, с.228-229], та суб'єктивні (психологічними). Останні, хоча не є предметом дослідження економічної науки, відіграють важливу роль в заощаджувальних процесах, адже рішення щодо заощаджень приймаються окремими індивідами під дією культурних, історичних, національних традицій, а також певних рис людського характеру.

Обсяги заощаджень всередині кожного сектора формуються під впливом чисельних чинників, що мають складну соціально-економічну природу, а також є чутливими як до дії ринкового механізму, так і до цілеспрямованої державної політики. Для виміру обсягів заощаджень використовують показники валових заощаджень, чистих заощаджень, заощаджень секторів економіки, норми заощаджень.

2. Наскільки повно вони трансформуються в інвестиційний попит; яка частина заощаджень залишається невикористаною, втраченою для розвитку.

Для економічного розвитку є важливим не тільки загальний обсяг заощаджень. Якщо неспожита частина доходу економічних суб'єктів спрямовується в неорганізовані форми заощаджень, або приймає спотворені форми – заощадження заради заощадження, то це означає прямі втрати для національ-

ної економіки. За неофіційними даними, на руках у населення України знаходяться суми заощаджень до 70 млрд. дол. Тобто це величина, співставна із обсягами іноземних інвестицій в країну за всі роки незалежності.

Окрім того, на процеси трансформації заощаджень в інвестиції впливає рівновага на фінансовому ринку, причому не тільки в період стагнації і кризи, але і в сприятливому стані економічної кон'юнктури. На неминучість диспропорцій між попитом і пропозицією грошових коштів при довгостроковому стабільному стані економіки, яка виявляється в суперечності між зростаючими вкладками населення в комерційних банках, з одного боку, і обмеженими кінцевими можливостями для розміщення кредитів (стан, що визначається як кредитна криза), вказує О.Барановський [4, с.40].

3. Як інвестиційний попит розподіляється на реальні (капіталовкладення) та фінансові інвестиції.

Джерелом розвитку економічних систем є реальні інвестиції. У той же час сукупна ціна акцій та облігацій, які обертаються на фондових ринках, в багатьох випадках в десятки і сотні разів перевищує реальну вартість капіталу. Показовими в цьому плані є такі пропорції: якщо світовий ВВП, створений у 2000р., оцінювався в 31 трлн.дол., то загальний обсяг ринку вторинних цінних паперів наблизився до 100 трлн.дол., а сумарний оборот фінансових трансакцій досяг 500 трлн.дол. В середньому на кожен долар в реальному секторі економіки, припадає, за даними експертів, до 50 дол. в фінансовій сфері [5, с.86-88]. Як зазначають дослідники, «фінансові операції стають первинними, а виробництво, реальна економіка – вторинною. Така метаморфоза відбулась під впливом НТР. Швидкість обігу капіталу досягла мільярда дол. за хвилину, або півтора трлн. за добу. Спекулятивні фінансові операції приносять прибуток навіть більший, ніж інноваційні технології» [6, с.52]. Експерти констатують що майже 90% загального обороту фінансів у світі означає просто зміну власника грошей, вкладення виключно із метою наживи на самій операції. Проте мова іде, звичайно, не тільки про фінансові спекуляції: величезна кількість фінансових інструментів нині використовується, щоб фіксувати купівлі і продажі, супроводжувати різноманітні угоди, здійснювати інвестиції, страхувати ризики, забезпечувати майбутнє для суб'єктів бізнесу і їх капіталів. Використання цих інструментів набуває такого поширення, що, на думку багатьох вчених, в процесі свого руху і метаморфоз вони значною мірою живуть своїм життям, відмінним від економічних відносин щодо виробництва та споживання економічних благ.

Фінансові інвестиції в передкризовий період стали полем офіційного розповсюдження спекулятивних операцій, які приносять значні прибутки. «Нині тільки в хеджові фонди вкладено більше 1,3 трлн.дол.,... – надлишковий капітал вкладається в ставки, котрі ніколи не будуть реалізовані. Нові інвестори бачать, що інші за кілька років подвоїли вклади, і прагнуть до такого ж результату. Проте подвоєння має свої межі». Фінансові накопичення в країнах «великої вісімки» зростають набагато швидше продуктивності праці [7, с.4].

4. В якій кількості і в яких пропорціях інвестиційні кошти спрямовуються в сучасні різновиди капіталу (фізичний, людський, природний).

Інвестиційно-заощаджувальна діяльність суб'єктів економічної системи має своїм результатом національне багатство; в той же час вона виступає передумовою подальшого його збереження і нагромадження. Для забезпечення ефективної інвестиційної діяльності в країні необхідно приймати до уваги

структурну неоднорідність національного багатства (єдність фізичного, природного і людського капіталу). З метою зростання і розвитку трансформовані в інвестиції заощадження можуть спрямовуватися у вказані основні різновиди [8, с.306]. Обсяги і напрямки заощаджувально-інвестиційних потоків різняться залежно від рівня розвитку країн та цілей державної економічної політики. Так, для країн, що розвиваються, і перехідних економік актуальним є економічне зростання і відповідно інвестування у фізичний капітал та його нагромадження. Для передових країн світу ціллю є економічний розвиток, який досягається шляхом інвестування у всі елементи національного багатства.

Для всіх країн особливе місце займає проблема пріоритетності інвестицій у основні різновиди капіталу. Вчені, предмет наукових досліджень складає людський капітал, проголошують на пріоритетності інвестицій у людський капітал відносно інвестицій у фізичний капітал. Дослідники фізичного капіталу, навпаки, активно доводять доцільність інвестицій у фізичний капітал. Інвестиції у природний капітал взагалі часто залишаються поза полем наукових інтересів з огляду на проблемність їх здійснення і низьку економічну віддачу.

Водночас огляд наукової літератури останніх років дозволяє констатувати появу низки досліджень, у яких наголошується на необхідності інвестування в усі різновиди складових національного багатства як необхідної передумови його збереження і нагромадження. При цьому питання про повноцінне і усестороннє залучення до цих процесів заощаджень усіх суб'єктів економіки (домогосподарств, приватного бізнесу і держави) значною мірою залишаються недостатньо дослідженими, хоча заощадження кожного суб'єкта мають власні функції і вносять особливий внесок у розвиток різновидів капіталу. Процеси інвестування всіх суб'єктів в усі різновиди капіталу тісно взаємопов'язані, можуть доповнювати і певною мірою замінювати один одного.

Так, заощаджувально-інвестиційні функції домогосподарств традиційно вивчаються переважно у руслі акумулювання коштів і можливостей їх трансформації в інвестиційний ресурс бізнесу. Проте варто зауважити, що в концепції людського розвитку заощадження домогосподарств знаходяться у сфері особливого інтересу у зв'язку із здатністю бути залученими до процесів формування людського капіталу і людського розвитку. Заощадження можуть безпосередньо перетворюватись в інвестиції у випадку їх використання домогосподарствами на освіту, збереження і примноження здоров'я, культурний розвиток, виховання дітей. У такому випадку суб'єкт заощаджень і інвестицій єдиний, небезпека неспівпадіння інтересів різних суб'єктів (як у кейнсіанській теорії) зникає. Крім корпорацій і держави у формуванні людського капіталу, активним учасником цього процесу стають домогосподарства, а у регуляторних інституціях з'являється ефективний інструмент впливу на формування людського капіталу шляхом створення стимулів і мотивацій, що спонукають домашні господарства до заощаджень і їх інвестування в людський капітал.

5. В розвиток яких галузей і технологічних укладів спрямовується додатковий капітал.

Важливим аспектом дослідження ролі заощаджень та інвестицій в економічному розвитку є не тільки (і не стільки) їх кількісний аспект – абсолютні показники обсягу заощаджень та інвестицій, їх динаміка – а й якісні. Тобто мова іде про те, що для економічного зростання надзвичайно важливе значен-

ня має структура та ефективність інвестицій: куди, в які галузі суспільного виробництва спрямовуються інвестиції та наскільки вони дійсно необхідні для суспільства, яку віддачу дають з огляду на кінцевий результат – покращення суспільного добробуту. Зверяков М. з цього приводу зазначає, що «Вітчизняний капітал майже за два десятиліття свого існування не багато зробив для створення нових галузей. Можна назвати тільки мобільний телефонний зв'язок і великі роздрібні торговельні мережі. Та й ці нові сектори економіки створено головним чином за допомогою іноземного капіталу, який заінтересований у проходженні своїх товарів на українському ринку» [9, с.13].

Дослідження і конкретизація виділених проблем може бути здійснена за допомогою класифікації заощаджень за різними ознаками. Так, для дослідження обсягів і структури заощаджень має значення їх загальна величина, а також частка в ній кожного інституціонального сектора з огляду на функції, які вони виконують в економічній системі. Про ступінь трансформації заощаджень у інвестиції і їх в подальший вплив на розвиток може свідчити виділення організованих і неорганізованих заощаджень (неорганізовані заощадження – це не просто вилучення з особистого споживання, а вилучення з загальних планових річних витрат на виробництво ВВП» [10, с.170]) Інформацію щодо спрямування заощаджень на нагромадження і відновлення капіталу несуть валові та чисті заощадження. Залежно від періоду часу, протягом якого здійснюються заощадження, розрізняють коротко- та довгострокові заощадження. Першочергове значення для розвитку мають довгострокові заощадження як фінансова база здійснення інвестицій в елементи основного капіталу, у той час як короткострокові носять в основному спекулятивний характер.

Висновки і перспективи подальших досліджень. З проведеного дослідження можна зробити наступні висновки. Основні ризики інвестиційного процесу пов'язані з наступними проблемами: обсяг заощаджень в національній економіці і їх відповідність потребам інвестування; повнота трансформації заощаджень у інвестиції; розподіл інвестиційних витрат на відновлення і розширення капіталу; обсяги інвестицій у основні різновиди капіталу з огляду на процеси розширеного відтворення основних елементів національного багатства; структура інвестицій в традиційні та новітні технологічні уклади, в реальний і фінансовий сектори економіки та ін. Це перешкоджає формуванню системних висновків і пропозицій щодо використання заощаджень як потенціалу економічного розвитку і потребує подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Влізло Є. М. Тенденції розвитку інвестиційних процесів [Електронний ресурс] / Є. М. Влізло // Теорія та практика державного управління. – Вип. 1 (32). – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2011-1/doc/2/11.pdf>.
2. Тивончук І. О. Потенціал заощаджень як основне джерело трансформації заощаджень в інвестиції / І. О. Тивончук, В. Я. Карковська // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.10. – С. 227-236.
3. Филоненко Ю.В. Потребительский и сберегательно-инвестиционный потенциал домашних хозяйств: индикаторы, динамика и реализация в посткризисной экономике. Диссерт. на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.01 – экономическая теория. – Ростов-на Дону, 2005. – 30с.

4. 4. Барановський О. Банківські кризи: сутність виникнення та особливості прояву / О. Барановський // Економіка України. – 2010. – № 2. – С. 34-48.
5. Мовсесян А. Некоторые тенденции мировой экономики / А. Мовсесян, С. Огневцев // Экономист. – 2000. – № 7. – С. 86-88.
6. Кучуков Р., Савка А. Экономическая транснационализация: особенности, противоречия / Р. Кучуков, А. Савка // Экономист. – 2005. – № 12. – С. 52-58.
7. 7. Денисов А. Эксперты вспоминают о Великой депрессии / А. Денисов // Газета 2000. – 2007. – 16 февр. – С. А4.
8. Дучинська Н. І. Діалектика інвестицій і нагромадження капіталу / Н. І. Дучинська // Вісник Донецького ун-ту. – Сер. В.: «Економіка і право». – Вип. 1. – 2007. – С. 301-309.
9. Зверяков М. Ліберальна ідея і модернізація економіки України / М. Зверяков // Економіка України. – 2010. – № 7. – С. 11-21.
10. Райхлин Э. Основы экономической теории. Макроэкономическая теория валового внутреннего продукта (кейнсианский подход) / Э. Райхлин. – М.: Наука, 1997. – 365 с..

УДК 338.467.6/796.85

ВХОЖДЕНИЕ В РЫНОК БИЗНЕСА ВОСТОЧНЫХ ЕДИНОБОРСТВ: ПРОБЛЕМЫ МАРКЕТИНГА, МЕНЕДЖМЕНТА И ДВИЖЕНИЯ НОВШЕСТВА

Саенко В.Г. – к. физ. восп., доцент,
Харьковская государственная академия физической культуры

В статье освещаются особенности восточных единоборств и продвижения их на рынок в форме оздоровительных физических и духовных методик, готовых к потреблению профессионально подготовленным специалистом, что занимается плодотворной деятельностью. Такие методики согласуются с общественными и этическими нормами обмена деятельностью в среде сервисного обслуживания населения, и в случае их применения производительный работник получает не только больше степеней свободы для развития физических свойств и реализации индивидуальности, но и активизирует волевые и когнитивные качества личности на рабочем месте. Искомая полезность формирует ситуативные условия бизнеса в сфере физической культуры и спорта, позволяет вырабатывать собственный продукт посредством усложнения его качества, выступает источником генерации физических систем, предназначение которых сводится к удовлетворению избранного ряда потребностей личности в развитии быстроты, силы, выносливости, гибкости, ловкости и готовности к противостоянию. Семейство восточных единоборств представляется как новшество сервисной деятельности.

Ключевые слова: маркетинг, менеджмент, организация, услуга, новшество, восточные единоборства, сервисная деятельность.

Саенко В.Г. Вхождение в рынок бизнесу восточного единоборства: проблемы маркетингу, менеджменту та руху нововведення

У статті висвітлюються особливості східних единоборств і просування їх на ринок у формі оздоровчих фізичних і духовних методик, готових до споживання професійно підготовленим фахівцем, що займається плідною діяльністю. Такі методики узгоджуються з громадськими та етичними нормами обміну діяльністю в середовищі сервисного обслу-

говування населення, і в разі їх застосування продуктивний працівник отримує не тільки більше ступенів свободи для розвитку фізичних якостей і реалізації індивідуальності, але і активізує волеві і когнітивні якості особистості на робочому місці. Шукана корисність формує ситуативні умови бізнесу в сфері фізичної культури і спорту, дозволяє виробляти власний продукт за допомогою ускладнення його якості, виступає джерелом генерації фізичних систем, призначення яких зводиться до задоволення обраного ряду потреб особистості в розвитку швидкості, сили, витривалості, гнучкості, спритності і готовності до протистояння. Семейство східних единоборств представляється як нововведення сервисної діяльності.

Ключові слова: маркетинг, менеджмент, організація, послуга, нововведення, східні единоборства, сервисна діяльність.

Saenko V.G. The entry of Oriental martial arts into the business market: marketing problems, management and innovation promotion

The article highlights the features of martial arts and their promotion on the market in the form of improving physical and spiritual techniques, ready to be consumed by a professionally trained specialist who deals with productive activities. Such techniques are consistent with social and ethical standards in the public service environment, service exchange activities, and in the event of their application a productive employee gets not only more freedom for the development and implementation of the physical potential of the individual, but also activates the cognitive and volitional qualities of personality in the workplace. The desired usefulness generates situational business conditions in the sphere of physical culture and sports, allows developing one's own product by perfecting its quality, is the source of generation of physical systems, the purpose of which is to meet the chosen number of needs of the individual in the development of speed, strength, endurance, flexibility, agility and readiness to confrontation. The family of martial arts is presented as an innovative service activity.

Keywords: marketing, management, organization, service, innovation, martial arts, service activities.

Постановка проблеми. Восточные единоборства выходят на рынок Украины по сравнению с другими системами физического развития человека с отличительными свойствами и характеристиками, что, как правило, неизвестны потребителю. По этой причине данная услуга остается без внимания и востребованной в небольших масштабах. Для продвижения таких видов и систем физического развития человека, каких множество, на рынок, для организации на них надлежащего спроса требуется включить надлежащие средства научной и методической поддержки, которыми обладают маркетинг как наука и менеджмент как функция или хозяйственный механизм управления организацией. Есть и другие составные его классификации, например, в исследовании [1, 4, 7, 15] названы позиции политики, социального процесса, менеджмента спроса и др., но в данном случае требуется представлять населению одну позицию – продукт восточных единоборств и продвигать его на рынок, влияя на образ его восприятия. Данное требует соединения научных положений менеджмента и маркетинга а) в части признания государствами и их властями полезности восточных единоборств как услуги, т.е. продвижения их на макроуровне, и б) в части организационного воплощения его на микроуровне с позиции конечного результата. Расчет работы строится на мнении двух теоретиков – Друкера П.Ф. [4], который подтверждает природу того, что маркетинг окидывает взглядом всю сферу экономики, включает в себя и матрицу производства и моменты сервиса, т.е. динамично вывел его на макроуровневый срез, уклады- вающийся в систему коммуникационного взаимодействия по Котлеру Ф. [7], который воспринял маркетинг как управленческий процесс, связанный с соз-

данием и обменом ценностями. То есть, аналитиками эволюционно усилен был микроуровневый срез маркетинга, укладывающийся в систему коммуникационных концепций. В работе требуется решить два вопроса – 1) получить политико-идеологическое одобрение власти на производство услуги в государстве и 2) организовать продвижение восточных единоборств на рынок. Первый вопрос решается посредством организации общественного производства услуги на сомокупных принципах бизнеса и предпринимательства и согласованного взаимодействия с органами власти и местного самоуправления, а второй – на основе соотношения спроса и предложения населения.

Анализ последних исследований и публикаций. Особенности применения менеджмента и маркетинга в физкультурно-оздоровительной и спортивной сфере освещаются как в отечественных [3, 6, 8, 11], так и иностранных источниках [14, 18, 18, 20]. Однако восточные единоборства открывают перед потребителем преимущества в физическом развитии и оздоровлении человека. Отдельные положения организации бизнеса в физкультурно-оздоровительной и спортивной сфере нами были раскрыты в предыдущих работах [2, 9, 10, 19]. Наиболее действенным рекламным моментом продвижения услуги восточных единоборств на рынок выступает описание биографических вех вхождения и этапности в освоении того или иного единоборства.

Выделение нерешенных ранее частей общей проблемы. В имеющихся публикациях отображаются некоторые управленческо-экономические процессы в отдельных видах единоборств, однако в среде вхождения в рынок бизнеса восточных единоборств остаются проблемы относительно маркетинга, менеджмента и движения новшества. Это требует исследования и создания новейших теоретико-методических разработок, которые окажут позитивное влияние на социально-экономические процессы, которые являются фрактальными.

Постановка задания. Целью исследования является обоснование методологических положений и методических моментов продвижения восточных единоборств на рынок Украины на принципе диалектики как формы конкретизации продукта услуги, его свойств и привлекательных сторон.

Изложение основного материала исследования. В сочетании менеджмента и маркетинга в силу вступают диалектические положения, позволяющие формировать адекватное рыночное мышление местного населения. Маркетингу, при этом, отводится функция вооружения менеджера инструментарием, который обеспечивает осознание собственных возможностей среды потребителей, среды конкурентов и позиционирует на рынке услуги восточных единоборств. В намеченном плане можно воспринять разработки разных лет, что представлены в источниках [5, 11, 13], взятых для примера. Это означает, что маркетинг движется синхронно с менеджментом, ибо, в соответствии с рекомендацией ряда авторов он выступает и элементом процесса управления, и в тоже время позволяет достичь такого результата, что не под силу менеджменту – соединить воедино позиции а) идентифицировать услугу, б) привлечь внимание того сектора рынка, что нуждается в ней, чтобы в) выделиться в сегмент удовлетворения потребностей на основе рекламной и разъяснительной работы привлекательных позиций. Поэтому задача менеджмента извлечь наиболее эффективные способы маркетинга по представлению новой услуги потребителю и воспользоваться ими.

Чтобы избежать в дальнейшем многих пояснений, здесь скажем, что маркетинг в работе воспринимается как системный подход к организации прибыльного для компании и любой другой организации удовлетворения потребностей людей разных возрастов. Нацеленность на насыщение потребностей клиентов в развитии их физической способности на основе восточных единоборств в его наиболее открытых вариантах дает возможность переносить новый прибыльный бизнес с Азиатско-Тихоокеанского региона [16] на территории большинства государств Европы в конкретную среду. Остальные вопросы, такие как выяснение целей, образ фирмы, стратегия и контроль действий и результатов включаются позже, если регистрируется движение бизнеса.

Перед маркетингом также как и перед менеджментом, уже с первых минут движения услуги возникает множество вопросов по описанию качества услуги по той причине, что существуют скрытые качества этой услуги, которые тормозят ее восприятие. Основной причиной возникновения этого торможения выступает то положение, что свойства услуги имплицитные, т.е. содержащиеся внутри чего-то большего, часто подразумеваемые, ибо внешне не проявляющиеся, скрытые, не явные и не выраженные прямо. Это означает, что ожидается проявление опасности в том, что критично настроенный потенциальный клиент не сможет воспринять услугу надлежащим образом. Он требует детального ознакомления с содержанием и результатом. То есть, требуется вести поиск не только прямых, но и косвенных его характеристик. Таким методом поиска выступает модельная форма графического отображения восточного единоборства киокушин каратэ. На рис. 1 представлены срезы поэтапного включения единоборца в режим тренировки физических свойств по критерию наполнения тренировочного процесса упражнениями от белого до коричневого пояса.

Интересными для потенциального потребителя являются два момента:

- 1) наличие цветного пояса для воспитанника и условия его присвоения и получения единоборцем;
- 2) нагрузки на единоборца в тренировочном процессе, что двигаются от пояса к поясу по спирали, прогрессивно возрастая.

По оценке маркетинга цветной пояс здесь – это прямая, а спираль развития – это косвенная характеристика. Воспринимается первая характеристика, как наиболее привлекательная, а вторая – остается на втором плане, изначально она не замечается, но интересна также из-за зрительной недоступности. И все же, такой подход к существу восточных единоборств отражает только внешнюю реальность продвижения человека, но это не позволяет автоматически отразить и представить потребителю все варианты услуги физического развития и духовного воспитания личности по содержанию единоборства. Перед потребителем оно в таком виде не может открыть функции 1) оздоровительного, 2) прикладного, 3) спортивного, 4) традиционного, 5) эзотерического и 6) религиозного, как это уже сложилось исторически на Востоке. То есть, все его шесть целевых позиций остаются закрытыми от потребителя, хотя именно эти позиции восточных единоборств – это и есть те целевые самостоятельные целостности разветвленной услуги, имеющие методическое содержание и собственного потребителя. По этой причине они и должны в работе представляться по отдельным секторам качества и по отдельным секторам потребителей как отдельно вычлененные целостности. Содержание этих целостностей следующее.

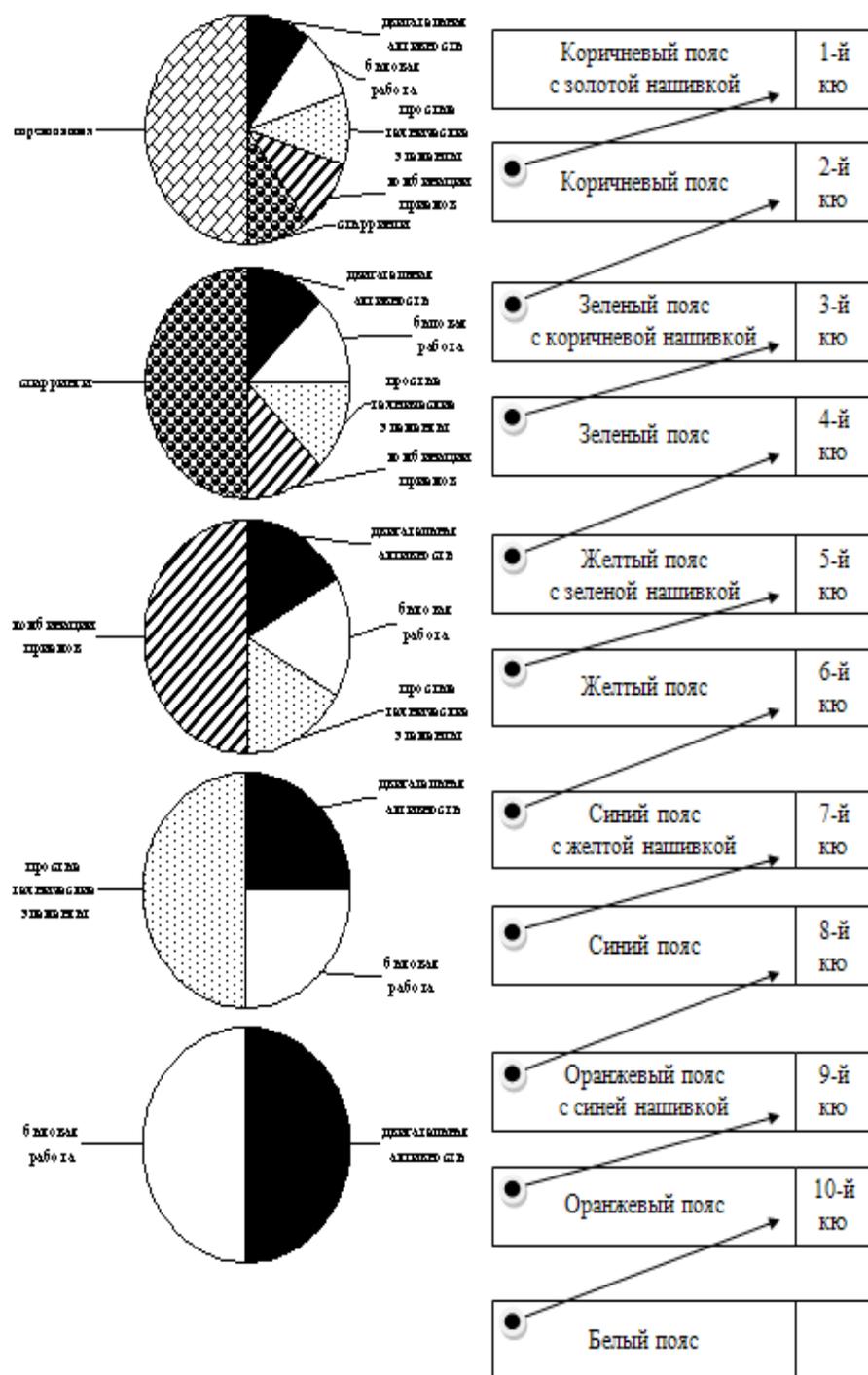

Рисунок 1. Структурное содержание включения единоборца в тренировку (разработано автором)

1. Оздоровительная. Направлена на формирование здоровья человека, сохранение и его укрепление, а поэтому предназначение ее профилактическое или даже лечебное. Чаще всего – упражнения взяты из единоборства, но формируют они один из видов фитнеса. Например, каратэробика, что является смешанным средством физического развития человека на основе сочетания каратэ и аэробики, или китайское тайджицюань.

2. Прикладная. Направлена на решение боевых целей, чаще всего – это армейские виды боевого искусства нападения или защиты. Прикладными в разное время считались почти все древние виды кэмпо. Иначе они не сохранились бы для потомков, так как носители их не смогли бы выжить, а следовательно, и научить ближних и оставить за собой последователей. Из японских видов «будзюцу», такими остаются те виды единоборств, которые в названии завершаются концовкой «дзюцу». Означает этот термин «искусство» или «техника». Например, существует дзюдзюцу, кендзюцу, ниндзюцу и т.д.

3. Спортивная. Объединяет множество тех единоборств, где ставится цель добыть победу и медаль, завоевать более высокое соревновательное место, славу или осуществить любое другое спортивное достижение, например – установить рекорд. Отдельные виды спорта включают и спортивные и оздоровительные нагрузки, что зависит от поставленной цели. Так, китайское ушу воспринимается как в спортивном варианте, так и целебной гимнастикой.

4. Традиционная. Связана с наиболее полным воплощением боевого искусства как системы оздоровления и подготовки духовного и физического развития человека. В этом варианте сочетается прикладной аспект совершенствования человека, который не только не поддерживает, но даже и отрицает спортивные мотивы его движения. В систему становления личности изначально заложена определенная традиция. Например, традиционные стили ушу получили название «цзинью», что означает «чисто боевое искусство». Но и все же, наиболее важным аспектом традиционного направления выступает именно боевое искусство.

5. Эзотерическая. Воспринимается как наиболее сложная для восприятия среда множества мистических средств физического развития и активизации сакральных сил человека, а системы остаются мало распространенными по той причине, что большинство вариантов скрыто от посторонних и поэтому недоступно для практики. Среда за целями боевого искусства не владеет ни боевыми, ни спортивными свойствами, а поэтому признается оздоровительной. Следовательно, требуется уточнить, что это восточное направление физического развития и утверждения личности по задачам духовной традиции и эзотерики ближе к оздоровительному. Важнейшим аспектом взаимного развития становится работа с биологическими энергиями, и естественным является то, что астральные аспекты выводят единоборца в астральное состояние в каратэ. Например, массовая система тайджицюань многими ее поклонниками воспринимается как сугубо оздоровительное кэмпо. Но в действительности она является эзотерической системной практикой, согласно которой реализуются проявления даосских принципов связи «инь» и «ян» в весьма узком кругу адептов. В их варианте наполнения, восприятия и освоения ее нередко называют «тайцзи-цигун». Кроме того, надо отметить следующее: из стилей айкидо эзотерическим считается «Ки-Айкидо», что создано мастером Коити Тохэй. В

этом айкидо обращает на себя внимание то обстоятельство, что восприятие его как боевого искусства, отходит на второй план, а главным фактором обращения к нему выступает умение управлять личной энергетикой «Ки». К этим системам относится и система «цигун». Надо сказать здесь и о следующем: есть тантра – это особое направление совершенства человека, когда в основу действия ставится эзотерическое, то есть мистическое, развитие свойств личности, что занимается боевым искусством. В группу тантрического боевого искусства относятся, к примеру, астральное каратэ Гуру Вар Авери, и, опять же, айкидо, что было достигнуто в высшем своем развитии мастером Морихэем Уэсибой.

6. Религиозная. Распространяется исключительно в религиозной среде адептов, и, преимущественно, в буддийских и даосских монастырях. В них вносятся совершенно отличные качества, которыми пользуется только круг посвященных. Для примера скажем, что таким есть ушу, использовавшееся как основная система совершенствования в легендарном монастыре Шаолинь. При этом в основу совершенствования должны быть положены мантры и молитвы. Примером может служить Шоринджи-кэмпо, что создано в наше время и последователями которого считаются, опять же, буддийские монахи; славяно-горницкая борьба имеет религиозную направленность и формирует российское кэмпо. Есть и другие примеры.

То есть, внешне не трудно описать и оценить сегменты услуг бизнеса восточных единоборств для понимания его потребителями по направлениям оздоровления, духовного и физического развития человека. В соответствии с этим, избираются под потребителя средства тренировки, а наиболее требовательные слои населения, например, духовные лица или предпочитающие посещать закрытые от посторонних наблюдателей клубы по интересам в узком кругу, могут включиться в систему с учетом собственных физических возможностей. То есть, появляется надежда, что общие перспективы могут получить собственные очертания в схемах маркетинга и дальнейшее успешное развитие сотрудниками менеджмента. Это следует воспринимать как отправное положение, с которого начинается движение в Европу восточных единоборств. Но этот момент еще не обеспечивает массовое движение и успех.

Торможение движения восточных единоборств связано также с отражением исторической достоверности того, что европейские государства сформировали собственные образовательные системы. Эти системы оцениваются как открытые и эффективные по большинству учитываемых показателей, в том числе и по критерию эффективности физического развития, но в действительности остаются консервативными в плане включения в них новых систем физического развития. Этим утверждением и будем руководствоваться далее, оценивая общую образовательную систему по ее качеству, которая является открытой для граждан и приспособленной уже давно к их выбору. Но и этот момент, в котором поддерживается параметр консервативности как положительная характеристика высокой стойкости образовательной системы, отклоняет вхождение в размеренный ритм иных, даже весьма эффективных элементов, тоже не является окончательным тормозом.

Следующий момент связан с тем, что сферой физической культуры, физической подготовки и спорта занимается отлаженная государственная струк-

тура власти, ее система образования, органы самоуправления, предприятия, организации и среда культурного отдыха и проведения досуга. То есть, организационная среда оздоровительно-физической подготовки человека, как и на других территориях, функционирует укрупнено за тремя основами, а именно:

1. Государственная основа. Создается учебные заведения, армия, специальные подразделения войск, разрешена сеть школ и спортивно-оздоровительных секций.

2. Общинно-религиозная основа. Получают социально-территориальную поддержку клубы по интересам, общины, объединения, охранные образования, территориальные громады.

3. Народная основа. Свободно регистрируется семьи, территориальные культурные общества, кружки, образования, секции и школы по интересам.

Такая организационная среда выдвигает к специалистам физических систем воспитания стандартные требования, а именно профильные знания, навыки и умения от исполнителя тренировочного процесса, документальное подтверждение статуса. В плане общего ознакомления обращается внимание на следующее положение – в восточных единоборствах существо физического неразрывно связано с существом духовного, что не ново окружению и объединяет педагогическую европейскую среду. Но это же условие определяет и методическую схему тренировки, в основу которой ложатся и физический и духовный элементы, которые остаются вне поля контроля из-за их слабой выраженности в методических и учебных документах. Их связь, как совокупность методического единства, слабо просматривается и вносит в менеджмент субъектно-объектных отношений особенности, которые ожидают уточнения. Связано это с преобладанием субъективного свойства в методических положениях. Они вмещаются, как правило, в самом персонификаторе отношений, а именно: а) в воспитателе, б) в учителе, в) в наставнике, г) в тренере, д) в менеджере. Это разные за знаниями и структурами обязанностей специалисты, но объединяет их то единое, за которым следует искать, хотя и без государственных сертификатов, но опытных специалистов и им доверяться и входить с ними в доверительные отношения до тех пор, пока не подтвердится договоренный результат. Из перечисленных интерес представляют три позиции, а именно: тренеры, учителя и менеджеры. Данное обосновывается следующим образом.

1. Положение тренера-воспитателя или тренера-инструктора. Потребителя интересуют основы поведения такого специалиста в быту, в обществе, в контакте с самим потребителем, устои культуры, общения и профессиональной ориентации, образованность, семейное положение и т.п., обладает ли этот специалист педагогическим даром по передаче ожидаемого от него искусства. Не подтверждая квалификацию документально, а, только предьявляя пояса и сертификаты частных мастеров-сэнсэев и спортивных организаций, приходится входить с ними в контакт. На начальном этапе посредством бесед и игр тренером-воспитателем ведется духовная подготовка окружения к переходу на собственные средства жизнеобеспечения, а посредством приобщения к физической культуре, включения в мероприятия оздоровления, досуга, игр и спорта создается интерес к физическому развитию личности, а поэтому хотелось бы знать уровень подготовки и в этом направлении. На последующих этапах данное направление действий требует обращения к образованности тренера-инструктора и его умениям активизации знаний и навыков по схемам менедж-

мента. Несмотря на то, что сферы воспитателя и организатора взаимодействия отличаются друг от друга по содержанию и структуре, но по большинству деталей и сторон они дополняют друг друга, и становятся полезными. Следует уточнить, кроме того, следующее: если специалист переходит в спортивную систему производства услуг с промышленного предприятия, то как эти системы структурно отличаются по целям, действиям и предметному наполнению от тех, что функционируют в системе управления хозяйствующими предприятиями и организациями. Об этом свидетельствует и собственно объект воздействия – в экономиках различных типов [12], перерабатывая сырье, гарантированно производятся товары и услуги для удовлетворения личных и общественных потребностей на условиях обмена и реализации, в то же время как в данном случае труд затрачивается без гарантии того, что субъект, с которым проводится процедура взаимодействия, со временем осознает и превратится в общественно полезного производителя или в эффект. То есть здесь взаимодействуют фрактальные участники, к которым выдвигается на начальной стадии потребления услуги множество вопросов и требований.

2. Положение учителя или наставника. В отдельных государствах оба специалиста воспринимаются как однородные по функциям образования, ибо здесь взаимодействуют фрактальные субъекты обучения. Задача, что выдвигается перед учителем, сводится к наделению ученика такими знаниями, навыками и умениями, чтобы он превратился в производительную силу общества в установленное время его зрелости и на созданном государством рабочем месте, а перед наставником – передать и закрепить переданное. Требуется потребителю услуги знать, на что можно рассчитывать от таких специалистов в области физической культуры.

3. Положение менеджера. Задача менеджера в образовании, физической культуре, спортивно-оздоровительных процессах и мероприятиях досуга под интерес потребителя – разработать эффективную программу развития обозначенного ряда физических качеств, оздоровления или получения удовольствия. Методическим подходом к решению задачи является то, что любая культура физического предназначения, в том числе и восточные единоборства, как организационный порядок, возникла в определенный момент из хаоса, и на новом витке развития отношений, восстановления, реструктуризации и распространения ее, такой порядок вытесняется хаосом и замещается снова порядком более высокого уровня. Данное применить на практике менеджеру возможно под контролем тренера-воспитателя или тренера-инструктора. Для данного исследования причинами перехода порядка организованной системы «Восточные единоборства» к хаосу рассогласованной и невосприимчивой, а затем превращения ее из хаоса в порядок, который делает ее восприимчивой средой, выступают:

1) ментальность народа, перенимающего систему физического развития на первых порах с недоверием, что требует отведения некоторого времени на адаптацию и признание ее полезности и эффективности;

2) образовательная система, которая оказывается готовой к восприятию и воспроизводству в начале движения исключительно формальных сторон новой системы, но беспомощной к восприятию скрытых моментов психологического и сакрального взаимодействия, что делает ее воспроизводимой и восприимчивой фрагментарно и только в некоторых ее формах, частях и элементах;

3) собственно система менеджмента восточных единоборств, которая должна решать задачи:

а) организационную. Осуществляется поиск профессионально обученных наставников и тренеров, владеющих авторитетом, системой и знаниями. Эффективность психолого-педагогической их деятельности зависит от структуры знаний, навыков и умений, критичности отношения к делу и к участникам тренировочного процесса.

б) учебно-методическую. Предлагается системно научно- и методически обоснованный тренировочный процесс, включающий в себя эффективный механизм педагогического и функционального воздействия на воспитанника, а для этого обоснованно избирать технические элементы и методики их освоения.

в) сущностную. Аккумулируется знание о глубинном и прагматическом содержании восточных единоборств.

Напомним здесь о том, что многие рекламные и разъясняющие положения восточных единоборств не могут быть донесены до сознания потребителя, ибо требуется переходить от теории к практике. Остается надежда на то, что ментальность народов Европы сохраняет, с одной стороны, мощные защитные реакции к новому не только в физкультурном движении, но и во многих сферах государственного и политического устройства, социального и хозяйственного обеспечения, общественного и экономического регулирования процессов, проникновения внешнего в среду, а с другой – эта ментальность не является непреодолимой и остается достаточно восприимчивой и гибкой к некоему новому. Отдельные несогласованности, которые выявляются, требуется дополнительно пояснять и преодолевать, включая методами менеджмента и педагогический такт собеседника. Для убедительности может быть применена демонстрационная схема тренировки и показательных моментов единоборцев, для чего требуется разрабатывать и создавать а) демонстрационные ролики, б) рисунки, изображения и блок-схемы, в) бизнес-планы и бизнес-программы, г) бизнес-процессы.

Данное распределение позволяет разрабатывать и красочно доводить до сведения потребителя информацию:

1) в форме демонстрационных роликов существо физической культуры и спортивно-оздоровительной гимнастики, рассчитанных на контингенты ученической и студенческой молодежи, неработающего населения и жителей любого иного возраста;

2) в форме рисунков, изображений и блок-схем методике и программы развития молодежи в учебных заведениях военного, спортивного, медицинского и юридического профилей обучения, где эти системы весьма актуальные и востребованные;

3) в форме бизнес-планов и бизнес-программ представлять преимущества систем рукопашного противостояния и сопротивления без применения оружия, элементы и приемы повышения и совершенствования личных духовных и физических качеств, необходимых как военнослужащим в армейских формированиях, так и слушателям специальных кафедр профессиональной подготовки военных кадров;

4) в форме бизнес-процессов способы и формы узкоспециализированной профильной подготовки человека к выполнению специальных заданий, требующих от него включения запредельных или граничных мыслительных и физических возмож-

ностей и людского ресурса в областях космонавтики, испытания новых летательных аппаратов и выполнения особых государственных поручений.

Продвигая на рынок восточные единоборства, требуется в рекламные проспекты включать информацию о следующем: наравне с физическими способностями, единоборец развивает в себе наблюдательность и такие свойства организма и центральной нервной системы, что приспособлены к сохранению, мобилизации и применению редких знаний и уникальных умений в нестандартных средах и экстремальных ситуациях.

Выводы. Методологической основой вхождения восточных единоборств на рынок Украины выступает системный подход, основанный на менеджменте и маркетинге разработки рекламной и разъяснительной программы. Исходными моментами такой программы выступают:

а) внешние признаки проявления восточных единоборств, главными среди которых связываются с совершенствованием и развитием общих черт физического здоровья, таких как выносливость, гибкость, красота тела, ловкость и сила, с выполнением нормативных требований и спортивным достижением признания и успехов, зрительскими удовольствиями и времяпрепровождением;

б) скрытые моменты связываются с моментом улучшения таких характеристик как бесстрашие, стойкость, умение постоять за себя.

Перспективы дальнейших исследований в данном направлении.

Планируется осуществить поиск способа модельного отображения системы восточных единоборств. Ориентиром выступает сходство двух моделей, которые позволяют описать существо исследования. Первая модель – это организационно-функциональная модель, которая строится на позициях науки о менеджменте и положениях моделирования, а вторая – это феноменологическая модель, которая основана на условностях проявления вероятности, фиксации неопределенности и предположениях о фрактальности восточных единоборств и комплиментарности взаимодействия.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Бритченко И. Г. Макромаркетинг (поведение, реклама, администрирование) / И. Г. Бритченко, М. И. Белявцев, А. А. Садеков. – Д. : ДонГУЭТ, ДонНУ, 2002, – 427 с.
2. Бритченко И. Г. Организационные основы взаимодействия спортивного бизнеса: постановка и последовательное движение к инновационному управлению в Украине / И. Г. Бритченко, В. Г. Саенко // e-Journal VFU; Секция «Администрация, управление и экономика». – Варна : ВСУ "Черноризец Храбър", 2016. – № 9. – С. 1 – 32.
3. Гринин В. Г. Основы менеджмента и маркетинга / В. Г. Гринин, В. Г. Саенко, А. В. Толчева. – Луганск : Изд-во ЛНПУ имени Тараса Шевченко, 2004. – 304 с.
4. Друкер П. Ф. Эффективное управление. Экономические задачи и оптимальные решения / П. Ф. Друкер. – пер. с англ. М. Котельниковой. – М. : ФАИР-ПРЕСС, 1998. – 288 с.
5. Ермошенко М. М. Маркетинговый менеджмент : навч. посібник / М. М. Ермошенко. – К. : НАУ, 2001. – 204 с.

6. Кириленко О. Социологический анализ спортивной активности населения Украины / О. Кириленко // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2007. – № 3. – С. 169-187.
7. Котлер Ф. Маркетинг менеджмент / Ф. Котлер. – СПб. : ПитерКом, 1998. – 896 с.
8. Саенко В. Г. Ступени образования спортивных менеджеров в организациях восточных единоборств / В. Г. Саенко // Физическое воспитание, спорт, физическая реабилитация и рекреация: проблемы и перспективы развития [Электронный ресурс] : материалы VI Междунар. электрон. науч.-практ. конф. – Красноярск : Сиб. гос. аэрокосмич. ун-т, 2016. – С. 203 – 206.
9. Саенко В. Г. Услуга по развитию физической способности человека в среде спортивного бизнеса [Электронный ресурс] / В. Г. Саенко // Эффективная экономика. – 2016. – № 7. – Режим доступа : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5079>.
10. Саенко В. Г. Финансирование программ по физической культуре и спорту / В. Г. Саенко // Современные здоровьесберегающие технологии. – Орехово-Зуево : ГГТУ, 2016. – № 3. – С. 141-151.
11. Степанова О. Н. Маркетинг и маркетинговые коммуникации в деятельности физкультурно-спортивных организаций : учеб. пособ. в 2-х ч. / О. Н. Степанова. – М. : Прометей, Московский педагогический государственный университет, 2013. – Ч. 2. – 268 с.
12. Толчева А. В. Переходной экономикой формируется новый тип экономического мышления / А. В. Толчева, Т. А. Горягина // Соц.-эконом. проблемы перетворения громадянського суспільства : сучасне і майбутнє. – Луганськ : Вид-во ЛНДІ соціально-трудових відносин, 2004. – С. 82-86.
13. Шубін А. А. Маркетинг менеджмент : новые решения / А. А. Шубін, І. Г. Брітченко, Р. К. Перепелиця, Г. І. Брітченко. – Донецк : ДонДУЭТ, 2007. – 326 с.
14. Hoye R. Sport management: principles and applications / R. Hoye, A. C. Smith, M. Nicholson & B. Stewart. – Routledge, 2015. – 230 p.
15. Kotler P. Principles of marketing / P. Kotler, G. Armstrong. – Pearson education, 2010. – 630 p.
16. Lee Y. H. The Sports Business in The Pacific Rim: Economics and Policy / Y. H. Lee, R. Fort. – Springer, 2014. – Vol. 10. – 384 p.
17. Mintzberg H. Il lavoro manageriale in pratica. Quello che i manager fanno e quello che possono fare meglio / H. Mintzberg. – FrancoAngeli, 2014. – 170 p.
18. Nite C. An Examination of Sport Management Doctoral Programme Research Requirements / C. Nite, J. N. Singer // Educate~, 2013. – 13(2). – pp. 24-35.
19. Saienko V. G. Marketing and management in the field of sports business / V. G. Saienko // Proceedings of academic science – 2016 : XI International scientific-practical conference. – United Kingdom : Science and Education Ltd, 2016. – pp. 29-35.
20. Thieme L. Zur Konstitution des Sportmanagements als Betriebswirtschaftslehre des Sports / L. Thieme // Entwicklung eines Forschungsprogramms, 2011. – Vol. 1. – 434 p.

УДК: 351.334

ДЕРЖАВНІ ВАЖЕЛІ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ОБСЛУГОВУЮЧОЇ КООПЕРАЦІЇ

Скрипник С.В. к.е.н., доцент,
Репілевська О.Ю. аспірант,
ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»

У статті акцентована увага на необхідності узгодження інтересів виробників сільськогосподарської продукції через механізм сільськогосподарської обслуговуючої кооперації. Розглянуто місце сільськогосподарської обслуговуючої кооперації у аграрному секторі економіки України шляхом застосування важелів державного регулювання.

Ключові слова: сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, сільськогосподарське виробництво, розвиток, державна фінансова підтримка, державне регулювання, державний вплив, агросервісні послуги.

Скрипник С.В., Репілевская О.Ю. – Государственные рычаги влияния на развитие сельскохозяйственной обслуживающей кооперации

В статье акцентировано внимание на необходимости согласования интересов производителей сельскохозяйственной продукции через механизм сельскохозяйственной обслуживающей кооперации в аграрном секторе экономики Украины путем применения рычагов государственного регулирования.

Ключевые слова: сельскохозяйственные обслуживающие кооперативы, сельскохозяйственное производство, развитие, государственная финансовая поддержка, государственное регулирование, государственное влияние, агросервисные услуги.

Skrypnyk S.V., Repilevska O.Y. – State levers of influence on the development of agricultural service cooperatives

The article focused on the need to harmonize the interests of agricultural producers through the mechanism of agricultural service cooperatives. It considers the place of agricultural service cooperatives in the agricultural sector of Ukraine's economy through the application of state regulation.

Keywords: agricultural service cooperatives, agricultural production, development, state financial support, regulation, public influence, agricultural services.

Постановка проблеми. В економіці України особлива роль належить сільськогосподарському виробництву, рівень розвитку якого визначає продовольчу безпеку, економічне зростання та місце держави на світовому ринку сільськогосподарської продукції. Забезпечити ефективність, конкурентоспроможність сільськогосподарського виробництва й стабільність соціальної сфери у сільській місцевості можливо за допомогою державного регулювання у аграрній сфері. Водночас у цій сфері особливу увагу приділяють функціонуванню сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (СОК), які на сьогодні є практично єдиною перспективою для підвищення прибутковості малих форм господарювання на селі.

Діяльність сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів спрямована на розвиток сервісних послуг в умовах, коли держава поступово відходить від функцій заготівлі, збуту та переробки сільськогосподарської продукції, забезпечення виробників матеріально-технічними засобами, падіння обсягів виробництва технічних і технологічних послуг, створення та підтримки виробничої інфраструктури тощо. Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи потребують особливого підходу з боку держави, що виражається у

створенні відповідної системи фінансових заходів, спрямованих на підтримку їх діяльності, й усуненні протиріч у законодавчій базі. Тож створення державою стабільних умов господарювання для СОК є умовою їх ефективного функціонування. А тому поширення на селі ефективно діючих СОК необхідне як для сільськогосподарських товаровиробників, так і для держави загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Діяльність сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів стала предметом вивчення багатьох вчених. Різні аспекти проблем їх функціонування, розвитку та державного регулювання досліджували вчені-економісти Бабаєв В.Ю., Бабенко С.Г., Гриценко М.П., Зіновчук В.В., Коновалов І.В., Малік М.Й., Пантелеймоненко А.О., Саблук П.Т. та інші. Незважаючи на значну кількість наукових публікацій, ряд аспектів цієї актуальної проблеми в сучасних економічних умовах залишаються ще недостатньо вивченими, зокрема потребують подальшого вивчення питання застосування важелів та інструментів державного регулювання у діяльності СОК.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення ролі державного впливу в процесі активізації зазначених процесів та ефективного розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів у аграрному секторі економіки України. Вказане вирішують завдання, що полягають у загальненні законодавчого забезпечення ефективного розвитку та практики надання державної фінансової підтримки сільськогосподарським обслуговуючим кооперативам й розробці пропозицій з її вдосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Потреба у підвищенні ефективності державного регулювання сільськогосподарського виробництва України визначається низкою невирішених питань, серед яких нераціональне використання земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств, низький рівень їх матеріально-технічного забезпечення, недостатній розвиток інфраструктури ринку сільськогосподарської продукції, наявність диспропорцій між високою вартістю сільськогосподарської продукції та доходами населення і ін. Забезпечення стійких перспектив продовольчої безпеки та підвищення доходів сільськогосподарських товаровиробників залежить від інфраструктурних умов. Відсутність ефективних, доступних для товаровиробника каналів реалізації сільськогосподарської продукції виступає обмежувальним фактором щодо перерозподілу вартостей у механізмі ціноутворення. Тому, необхідним є узгодження інтересів виробників сільськогосподарської продукції через механізм сільськогосподарської обслуговуючої кооперації, що є важливою складовою сталого розвитку сільських територій України.

Сьогодні сільське господарство – чи не єдина галузь в Україні, яка демонструє стабільне зростання всупереч складній політико-економічній ситуації. Україна увійшла в десятку головних експортерів сільськогосподарської продукції в країні Євросоюзу і займає восьме місце. У 2015 році ЄС імпортував української с.-г. продукції на суму в 3,5 мільярда євро. Хоча за поточний рік цей показник зменшився майже на 15 відсотків. Найбільш розвинені країни Європи в галузі сільського господарства представлені у таблиці 1.

Незважаючи на певні успіхи, аграрна галузь України все одно потребує систематичних реформ, насамперед – у переході на стандарти ЄС. З цією метою Міністерство аграрної політики та продовольства активно працює над розробкою Комплексної стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 рр. В рамках цієї стратегії визначено три ключових пріоритети реформування: наближення законодавства до стандартів ЄС та дерегуляція; підвищення конкурентоспроможності сільського господарства; а також розвиток сільських територій та захист навколишнього середовища.

Таблиця 1 - Найбільш розвинені країни Європи в галузі сільського господарства за ТОП 10*

Країна	Частка сільського господарства у ВВП країни	Основні характеристики сільського господарства
1. Румунія	6,4%	Основні сільськогосподарські культури: озима пшениця і кукурудза на зерно, кожна з них займає близько однієї третини загальної площі оброблюваних земель. Третина, зайнята під іншими озимими злаковими культурами - соняшником, рапсом, соєю, цукровими буряками, картоплею.
2. Болгарія	6,7%	Основні сільськогосподарські культури: вирощування пшениці, кукурудзи, винограду, садових культур, овочів, цукрових буряків, тютюну, олійної троянди, рису. Близько 60% посівних площ займають зернові - пшениця, кукурудза і ячмінь. Чисельність зайнятих в сільському господарстві становить близько 7%.
3. Боснія і Герцеговина	8,45%	Основні сільськогосподарські культури: кукурудза, цукрові буряки, пшениця, тютюн, фрукти та овочі. У передгір'ях Динар вирощують сливи та горіхи; на півдні - виноград, тютюн, оливки, мигдаль, інжир. Герцеговина є центром виноробства. У тваринництві переважає розведення овець і кіз.
4. Білорусь	9,2%	АПК є однією з основних комплексують галузей економіки країни. Однак частка сільського господарства у ВВП країни не характеризується стабільністю. Проблемними галузями стали виробництво зернових і зернобобових, картоплі, цукрових буряків та льноволокна. Тваринництво, навпаки, демонструвало тенденцію зростання обсягу виробленої продукції.
5. Сербія	9,66%	Сільськогосподарські землі займають приблизно до 70% загальної площі земель. Уряд Сербії має намір збільшити прибуток від експорту до 6 млрд доларів до 2015 р. Довгострокова мета полягає в тому, щоб ставши членом ЄС, валютний дохід, реалізований за рахунок експорту продуктів харчування, досяг 10 млрд доларів. Частка сільського населення становить 44%, а чисельність зайнятих в сільському господарстві жителів досягає 22%.
6. Чорногорія	10,1%	М'ясне виробництво домінує над вирощуванням сільгоспкультур, воно займає значну частину (більш 60%) сільського господарства. Серед вирощуваних культур значну частину становлять картопля, тютюн, виноград, цитрусові, оливки і інжир. Вирощувані в цій країні продукти офіційно визнані одними з найбільш екологічно чистих і корисних на території всієї Європи.
7. Македонія	10,2%	Провідними галузями в сільському господарстві Республіки Македонії є: овочівництво, плодівництво, вівчарство. Тут вирощують пшеницю, кукурудзу і рис. Багато уваги приділяють технічним культурам - тютюну, соняшнику, бавовнику. Останні відрізняються високою якістю і йдуть на експорт. Широко поширені виноградарство і виноробство. У сільському господарстві зайнято близько 20% економічно активного населення, однак зайнятість населення в сільськогосподарському виробництві носить сезонний характер.
8. Україна	10,43%	У минулому році частка сільського господарства в структурі ВВП вперше у вітчизняній історії досягла 10%. Таким чином, агросектор став ключовою наповнюють бюджет статтею. Сільські жителі становлять близько 31% населення країни.
9. Молдова	13,8%	Сільське господарство є базовою частиною національної економіки, його частка у ВВП становить майже 15%, а разом з переробною промисловістю сільськогосподарської сировини - близько 30% обсягу ВВП і приблизно половина від загального обсягу експорту.
10. Албанія	21,83%	Сільське господарство є провідною галуззю економіки Албанії, продукція якого щорічно забезпечує близько 20% ВВП. Оскільки економіка країни кілька десятиліть була орієнтована виключно на внутрішні потреби, сільгосппродукція майже не експортувалася. Основні сільськогосподарські культури в Албанії - кукурудза і пшениця. Великих успіхів країна досягла у вирощуванні волокнистих культур, в основному це тютюн і бавовна.

*згруповано авторами за даними [1]

Досвід розвинутих країн свідчить, що кооперація – це саме та організаційно-правова форма, яка здатна найбільш швидко і ефективно реагує на зміни стану та динаміку зовнішнього середовища, найбільш швидко адаптуватися до зміни умов функціонування.

Специфічними особливостями функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів є матеріальна участь членів кооперативів, демократичне управління, контроль та спрямованість не на отримання прибутку, а на надання послуг співзасновникам. Їх діяльність пов'язана з вирішенням питань постачання та ремонту техніки, надання різних видів послуг, виконання робіт за вигідними для своїх засновників цінами, а саме за собівартістю, що дозволяє найбільш дієво підтримувати сільгоспвиробників. Ці кооперативи забезпечують взаємовигідні економічні відносини між сільськогосподарськими товаровиробниками та підприємствами - постачальниками, відстоюючи інтереси насамперед своїх членів, і одночасно забезпечують майнову, матеріальну та соціальну рівність його учасників. Крім того, вони беруть участь у вирішенні багатьох дуже важливих проблем суспільства: забезпеченні зайнятості, створення додаткових робочих місць, вирішення освітніх питань тощо. Тому саме розвиток кооперації з метою виробництва сільськогосподарської продукції та надання послуг з обслуговування сільського населення залишається нині основним завданням органів державного управління і органів місцевого самоврядування.

Кооперативний рух серед дрібних та середніх товаровиробників – один із дієвих європейських інструментів сталого сільського розвитку. В Україні досить тривалий час приділяється увага розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації, про що свідчить ряд прийнятих урядом нормативно-законодавчих актів (рис.1).

Законодавство з кооперації містить досить широке коло нормативних актів з регулювання таких відносин. Закон України «Про кооперацію» є «рамковим» законом, що визначає правові, організаційні, економічні та соціальні основи функціонування кооперації в Україні. Ним же визначено, що законодавство про кооперацію базується на нормах Конституції України, Цивільного, Господарського, Податкового, Земельного кодексів України, цього Закону, інших нормативно-правових актів з питань кооперації. Слід відзначити, що Конституція України прямо не стосується сільськогосподарської кооперації, однак містить норми, що впливають на кооперативні відносини у сільському господарстві. Те ж саме стосується Господарського і Цивільного кодексів, які регулюють договірні відносини сільськогосподарських кооперативів з іншими суб'єктами господарювання. В свою чергу, дія Податкового кодексу України спрямована на закріплення переліку податків і зборів, порядку їх адміністрування, правового статусу кооперативів як платників податків і зборів, компетенцію контролюючих органів та повноваження їх посадових осіб, регулювання відповідальності за порушення податкового законодавства. В системі законодавства України є чинним і Закон Союзу Радянських Соціалістичних Республік «Про кооперацію СРСР».

Особливості функціонування сільськогосподарської кооперації визначаються Законом України «Про сільськогосподарську кооперацію». На підтримку розвитку сільськогосподарської кооперації були прийняті різні нормативно-правові акти: постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, накази, розпорядження, рекомендації та інші правові акти Міністерства аграрної політики та продовольства України, центральних місцевих органів вико-

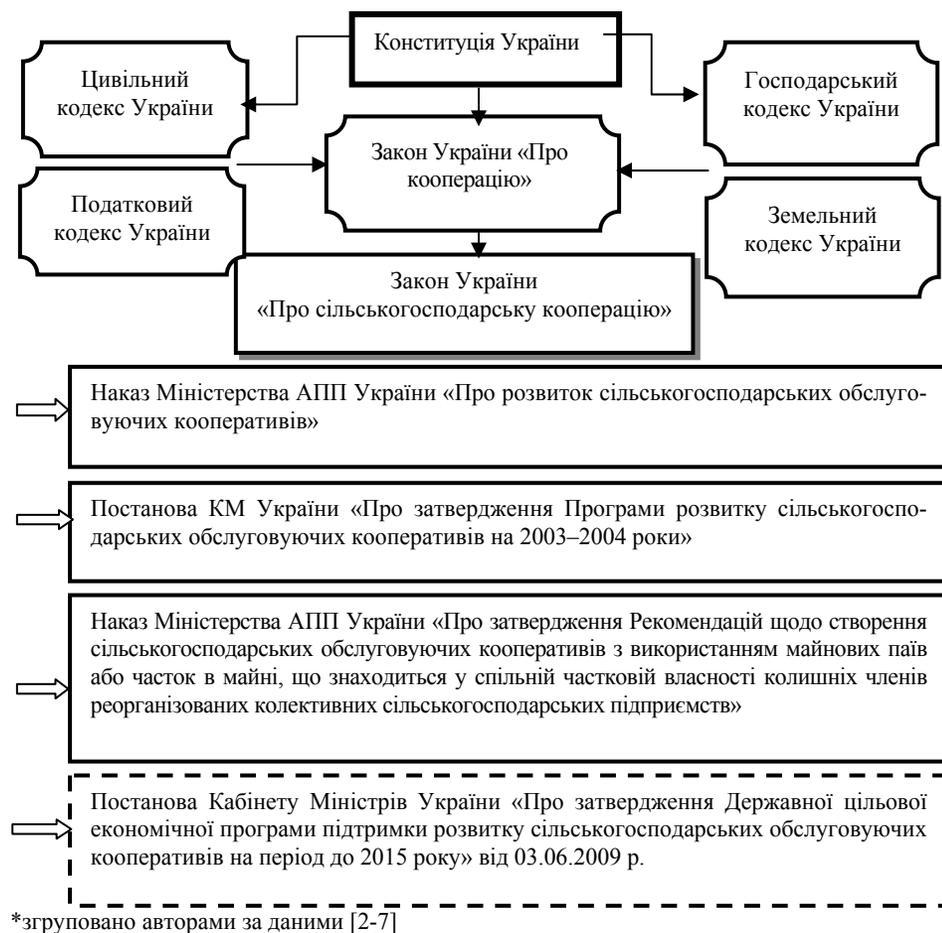
навної влади та органів місцевого самоврядування.

Виділяють три основні групи законодавчих актів, що регулюють кооперативні відносини у сільському господарстві:

- загальне законодавство, що поширюється на всіх суб'єктів господарювання;
- галузеве законодавство: земельне, аграрне, цивільне та ін.;
- спеціальне законодавство (кооперативне, зокрема аграрно-кооперативне).

Особливе значення для сільськогосподарської кооперації має галузеве законодавство, насамперед земельне та аграрне. Важливе значення у цьому плані має Земельний кодекс України.

Систему спеціального (кооперативного), зокрема аграрно-кооперативного, законодавства України на сьогодні складають Закони України «Про кооперацію», «Про сільськогосподарську кооперацію». Також значно вплинули на розвиток сільськогосподарської кооперації Укази Президента України з питань реформування аграрного сектора економіки, які створили стартові умови подальшої зміни земельних відносин на селі.

Крім того, існують різноманітні міжнародні і місцеві програми з розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та заходи на їх підтри-

мку, що закріплені у відповідних правових актах. Важливим моментом цього напрямку є те, що такі програми повинні бути не лише задекларовані, але й працювали.

Отже, не зважаючи на наявність правового підґрунтя для створення та функціонування сільськогосподарської обслуговуючої кооперації, не можна стверджувати, що складний процес правового регулювання у даній сфері завершений.

Висновки. У системі державного регулювання розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів важливу роль мають ті важелі за допомогою яких здійснюється вплив на цих суб'єктів господарювання. Використовуючи сукупність важелів впливу держава або стимулює, або стримує їх розвиток. Результативність державного регулювання підвищиться, якщо ці важелі будуть застосовуватися системно, виходячи з довгострокових цілей і поточних завдань соціально-економічного розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, і мати оптимальне їх поєднання. На нашу думку, важелями державного впливу на розвиток сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів є розроблені і прийняті нормативно-правові акти, що стосуються функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (закони, кодекси, нормативи, методичні інструменти), оподаткування, створення привабливого інвестиційного клімату тощо. Вони, як правило, спрямовані на підвищення ефективності аграрного виробництва чи забезпечення соціальної захищеності сільського населення й розвиток соціально-виробничої інфраструктури сільських територій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Україна на 8 місці у рейтингу найрозвинутіших аграрних країн [Електронний ресурс] / ІЦ УАК за матеріалами agronews . – Режим доступу : <https://agropolit.com/news/172-ukrayina-na-8-mistsi-u-reytingu-nayrozvinu-tishih-agrarnih-krayin>
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (у редакції Закону від 30.09.2016 р.) / Верховна рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435- IV (у редакції Закону від 02.11.2016 р.) / Верховна рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
4. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435- IV (у редакції Закону від 01.08.2016 р.) / Верховна рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
5. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755- VI (у редакції Закону від 01.08.2016 р.) / Верховна рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
6. Про кооперацію: Закон України від 10.07.2003 р. № 1087-IV (у редакції від 06.11.2014 р.) / Верховна рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1087-15>

7. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17.07.1997 р. № 469/97-ВР (у редакції Закону від 19.01.2013 р. № 5495-VI) / Верховна рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/469/97-%D0%B2%D1%80>
8. Ініціатива «Рідне село». Практичні кроки. Господарства населення та сільськогосподарська кооперація. Матеріали для обговорення. Міністерство аграрної політики та продовольства України, 2012. — 32 с.

УДК: 657. 375.7:334.758.6

ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДАННЯ КОНСОЛІДОВАНОЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ПРАКТИКА УКРАЇНИ

Собченко А.М. – к.е.н., доцент,
ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»

Розглянуто процедури складання консолідованої фінансової звітності за міжнародними та національними стандартами фінансової звітності. Наведено складові консолідованої фінансової звітності, які використовують вітчизняні суб'єкти господарювання. Висвітлені методичні рекомендації заповнення форм консолідованої фінансової звітності за національними стандартами. Наведено переваги складання фінансової звітності за міжнародними стандартами.

Ключові слова: консолідована фінансова звітність, міжнародні стандарти, материнське підприємство, дочірня компанія, внутрішньогрупові операції, об'єкт інвестування, контроль.

Собченко А.М. Особенности составления консолидированной финансовой отчетности: международный опыт и практика Украины

Рассмотрены процедуры составления консолидированной финансовой отчетности по международным и национальным стандартам финансовой отчетности. Приведены составляющие консолидированной финансовой отчетности, используют отечественные субъекты хозяйствования. Освещены методические рекомендации заполнения форм консолидированной финансовой отчетности по национальным стандартам. Приведены преимущества составления финансовой отчетности по международным стандартам.

Ключевые слова: консолидированная финансовая отчетность, международные стандарты, материнское предприятие, дочерняя компания, внутригрупповые операции, объект инвестирования, контроль.

Sobchenko A.M. Features of consolidated financial statements: international experience and practice of Ukraine

The article considers the procedures for the preparation of consolidated financial statements by the international and national financial reporting standards. It shows the components of consolidated financial statements used by domestic entities. The study highlights the guidelines for filling out forms of consolidated financial statements according to the national standards and proves the advantages of preparing financial statements according to the international standards.

Keywords: consolidated financial statements, international standards, parent enterprise, subsidiary, intergroup operations, investment object, control.

Постановка проблеми. В умовах постійного загострення конкуренції інформація про бізнес має дедалі важливіше значення, бо дозволяє як впливати

на рух капіталів усередині групи підприємств, так і залучити додаткові фінансові ресурси від інших суб'єктів. Тому зростання значення інформації як фактора економічного розвитку повинно мати регламентований (правовий) характер. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) сприяють високому рівню ведення бухгалтерського обліку, складання та зіставлення фінансової звітності суб'єктів господарювання в усьому світі.

У зв'язку з обранням Україною курсу її інтеграції в європейський економічний простір постає питання відповідності системи ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності за національними та міжнародними стандартами. Питання впровадження міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності є необхідною умовою для вступу в європейський простір. Тому виникає необхідність дослідження особливостей складання консолідованої фінансової звітності за міжнародним досвідом та його впровадження в практику України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання з методики складання консолідованої фінансової звітності зробили вітчизняні вчені, серед яких слід виділити: Я.В. Голубка, В.М. Костюченко, Я.Д. Крупка, Л.І. Лисенко, Н.М. Пирець, Н.М. Проскуріна, Л.В. Руденко та ін. Проте, в умова інтеграції України в європейський економічний простір доцільно узагальнити перспективи впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в здійсненні порівняльного аналізу складання консолідованої фінансової звітності за міжнародним досвідом та його впровадження в практику України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Складання консолідованої фінансової звітності за міжнародними стандартами регламентується: міжнародним стандартом бухгалтерського обліку (МСБО) 1 «Подання фінансової звітності» та міжнародним стандартом фінансової звітності (МСФЗ) 10 «Консолідована фінансова звітність». Тоді як особливості складання консолідованої фінансової звітності за національними стандартами регламентуються: національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку (НП(С)БО) 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» та НП(С)БО 2 «Консолідована фінансова звітність».

Консолідовані фінансові звіти (згідно з МСФЗ 10) – це фінансова звітність групи, в якій активи, зобов'язання, капітал, дохід, витрати і потоки грошових коштів материнського підприємства та його дочірніх підприємств представлені як активи, зобов'язання, капітал, дохід, витрати і потоки грошових коштів єдиного суб'єкта економічної діяльності.

Консолідована фінансова звітність (НП(С)БО 1) – звітність, яка відображає фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів юридичної особи та її дочірніх підприємств як єдиної економічної одиниці.

Наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 «Про затвердження НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» затверджено норми щодо фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності юридичних осіб усіх форм власності (крім банків і бюджетних установ), а також форми фінансової звітності, які застосовуються починаючи зі звітності за I квартал 2013 року

Складання консолідованої фінансової звітності за МСФЗ 10 (МСФЗ 10) «Консолідована фінансова звітність» [2] вимагає дотримання процедур консолідації:

а) об'єднує подібні статті активів, зобов'язань, капіталу, доходу, витрат та грошових потоків материнського підприємства з аналогічними статтями його дочірніх підприємств;

б) згортає (виключає) балансову вартість інвестицій материнського підприємства в кожному дочірньому підприємстві та частки материнського підприємства в капіталі кожного дочірнього підприємства (МСФЗ 3 пояснює порядок обліку будь-якого відповідного гудвілу);

в) виключає повністю внутрішньогрупові активи та зобов'язання, капітал, дохід, витрати та грошові потоки, пов'язані з операціями між суб'єктами господарювання групи (прибутки або збитки, що виникають внаслідок внутрішньогрупових операцій, що визнані в складі активів, таких як запаси та основні засоби, виключаються повністю). Внутрішньогрупові збитки можуть вказувати на знецінення, яке повинно бути визнане у консолідованій фінансовій звітності. МСБО 12 «Податки на прибуток» (МСБО 12) розглядає тимчасові різниці, що виникають внаслідок виключення прибутків або збитків відвнутрішньогрупових операцій.

Найбільш значущими видами діяльності для складання консолідованої фінансової звітності суб'єктами господарювання згідно НП(С)БО 2 «Консолідована фінансова звітність» [4] є:

- 1) придбання та продаж товарів, надання послуг, виконання робіт;
- 2) управління фінансовими активами;
- 3) відбір постачальника активів та їх асортименту, придбання або продаж активів;
- 4) дослідження та розробка нових продуктів, матеріалів, приладів, продукції, процесів, систем або послуг;
- 5) визначення структури фінансування господарської діяльності або окремих проектів та/або залучення кредитів (позик), емісії інструментів власного капіталу, боргових цінних паперів.

Крім того, п. 2 Порядку № 419 [5] визначено, що фінансова звітність і консолідована фінансова звітність складаються за МСФЗ публічними акціонерними товариствами, банками, страховиками починаючи з 01.01.2012 р., а також підприємствами, які провадять господарську діяльність за такими видами:

- грошове (крім банків) та фінансове посередництво — з 01.01.2013 р.;
- недержавне пенсійне забезпечення — з 01.01.2013 р.;
- допоміжні послуги у сфері фінансового посередництва та страхування — з 01.01.2014 р.

В Україні застосовуються як МСФЗ 10 так і НП(С)БО 2. В Україні застосування МСФЗ набирає все більших обертів і актуальності у зв'язку зі змінами в законодавстві про бухгалтерський облік. Трансформація звітності на МСФЗ досить трудомістка, оскільки звітність за міжнародними стандартами суттєво відрізняється від звітності за національними стандартами. Знання основ МСФЗ для вітчизняних суб'єктів господарювання виступає ефективним інструментом підвищення прозорості та зрозумілості інформації, яка розкри-

ває діяльність суб'єктів господарювання, створює достовірну базу для доходів і витрат, оцінює активи і зобов'язання, яка надає можливість об'єктивно розкривати і відображати наявні фінансові ризики у суб'єктів звітування, а також порівнювати результати діяльності з метою забезпечення адекватного оцінювання потенціалу та прийняття відповідних управлінських рішень. Слід зазначити, на сьогодні підвищується попит на лекторів, тренерів та спеціалістів з теоретичними знаннями та практикою застосування МСФЗ. Для України, яка прямує до вступу в Європейський економічний простір впровадження МСФЗ є необхідною умовою.

Впровадження МСФЗ в Україні передбачене Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Міжнародні стандарти застосовуються для складання фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності в обов'язковому порядку публічними акціонерними товариствами, банками, страховиками, а також підприємствами, які провадять господарську діяльність за видами, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України [1].

Необхідність складання консолідованої фінансової звітності перш за все визначається потребами її користувачів. До яких відносять: акціонерів материнського підприємства і дочірніх підприємств, зовнішніх інвесторів, кредиторів, управлінський персонал групи, керівництво і спостережну раду материнського підприємства, державні органи управління, аналітиків і консультантів, громадськість тощо. Для зовнішніх користувачів консолідована фінансова звітність функціонує як додаткова інформація, яка усуває обмеженість окремих фінансових звітів. Відповідно, під час розробки організації та методики складання консолідованої фінансової звітності необхідно враховувати всі її особливості. В Україні принципи складання консолідованої фінансової звітності розкрито в НП(С)БО 2, який визначає порядок складання звітності та загальні вимоги до розкриття інформації щодо неї. Складання консолідованих звітів в Україні є обов'язковим для господарських суб'єктів, що мають дочірні підприємства. Терміни, що використовуються НП(С)БО 2 «Консолідована фінансова звітність» відрізняються від термінів, які наведені в МСБО 27 «Консолідована та окрема фінансова звітність» (табл. 1).

Як свідчать дані табл. 1, терміни, які зазначені в національному стандарті суттєво відрізняються від міжнародного стандарту бухгалтерського обліку. Згідно з МСФЗ 10 [2], консолідовані фінансові звіти – це фінансова звітність групи, в якій активи, зобов'язання, капітал, дохід, витрати і потоки грошових коштів материнського підприємства та його дочірніх підприємств представлені як активи, зобов'язання, капітал, дохід, витрати і потоки грошових коштів єдиного суб'єкта економічної діяльності.

Законом передбачено обов'язок підприємств, що мають дочірні підприємства, також складати та подавати консолідовану фінансову звітність; міститься норма про складання такої звітності, складеної за міжнародними стандартами. Порядком подання фінансової звітності [5] зазначено, що підприємства, що мають дочірні підприємства, крім фінансових звітів про власні господарські операції подають консолідовану фінансову звітність власникам (засновникам) у визначені ними терміни, але не пізніше 45 днів після закінчення звітного кварталу та не пізніше 15 квітня наступного за звітним року. Підприємства, які складають консолідовану фінансову звітність за міжнародними

стандартами фінансової звітності, надсилають листом відповідну інформацію органам державної статистики у передбачені для подання такої звітності строки. Форми консолідованої фінансової звітності передбачено у НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [6], які складені на основі МСБО та МСФЗ наведені на рис. 1.

Таблиця 1 - Терміни, які використовує НП(С)БО 2 та МСБО 27 при консолідації звітності*

НП(С)БО 2	МСБО 27
владні повноваження - повноваження, обсяг яких надає можливість підприємству-інвестору, як правило, одноосібно управляти найбільш значущими видами діяльності, які суттєво впливають на формування фінансового результату підприємства, яке є об'єктом інвестицій, зокрема через формування уповноваженого органу управління, визначення фінансової, інвестиційної і комерційної політики, та контроль за їх реалізацією	Окрема фінансова звітність – звітність, що подається материнським підприємством, інвестором в асоційоване підприємство або контролюючим учасником спільно контролюваного суб'єкта господарювання, в яких інвестиції обліковуються на основі частки прямої участі, а не на основі відображених у звітності результатів та чистих активів об'єктів інвестування
внутрішньогрупові операції - операції між материнським та дочірніми підприємствами або між дочірніми підприємствами однієї групи	Консолідована фінансова звітність – фінансова звітність групи, подана як фінансова звітність одного економічного суб'єкта господарювання
внутрішньогрупове сальдо – сальдо дебіторської заборгованості та зобов'язань на дату балансу, яке утворилося внаслідок внутрішньогрупових операцій	Контроль – повноваження управляти фінансовими та операційними політиками іншого суб'єкта господарювання з метою одержання вигід від його діяльності
група – материнське (холдингове) підприємство та його дочірні підприємства	Група – материнське підприємство та всі його дочірні підприємства
неконтрольована частка – частина чистого прибутку (збитку), сукупного доходу та чистих активів дочірнього підприємства, яка не належить материнському підприємству (прямо або через інші дочірні підприємства)	Неконтрольована частка – власний капітал у дочірньому підприємстві, який не відноситься, прямо чи опосередковано, до материнського підприємства
нереалізовані прибутки та збитки від внутрішньогрупових операцій - прибутки та збитки, які виникають внаслідок внутрішньогрупових операцій (продажу товарів, продукції, виконання робіт, послуг тощо) і включаються до балансової вартості активів підприємства	Материнське підприємство – суб'єкт господарювання, який має одне або кілька дочірніх підприємств
права захисту інтересів інвесторів - повноваження, обмежений обсяг яких дає підприємству-інвестору лише можливість захистити свої права та інтереси стосовно підприємства, яке є об'єктом інвестицій, без надання можливості управляти найбільш значущими видами діяльності	Дочірнє підприємство – суб'єкт господарювання, зокрема некорпоративний суб'єкт господарювання, наприклад партнерство, що його контролює інший суб'єкт господарювання (відомий як материнське підприємство)

* згруповано автором за даними [3, 4]

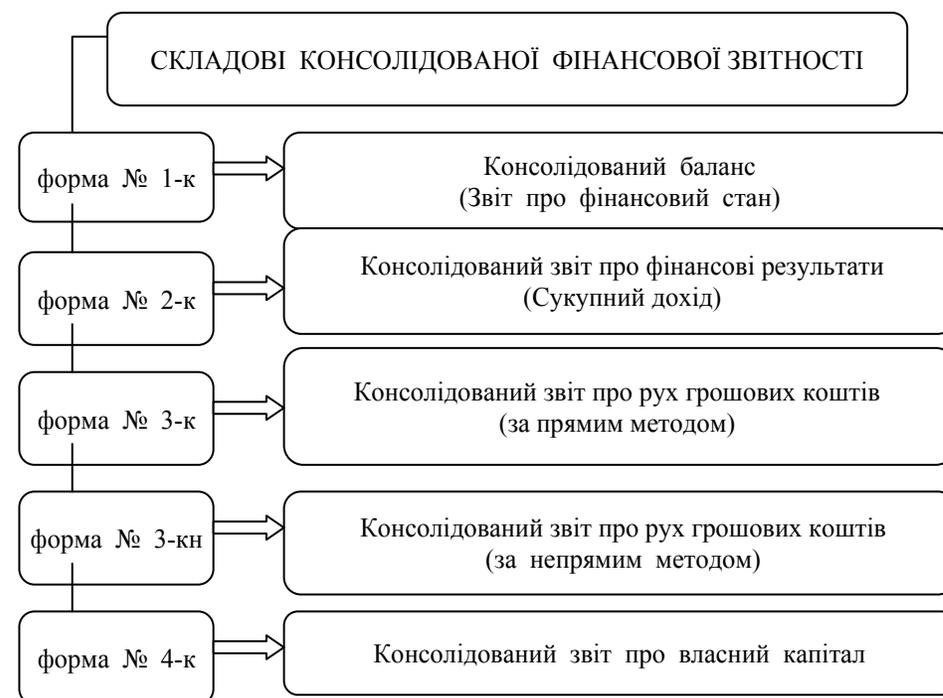

Рисунок 1. Складові консолідованої фінансової звітності

Щодо заповнення форм консолідованої фінансової звітності Методичними рекомендаціями [7] зазначено:

1) у консолідованому звіті про фінансові результати відображається чистий фінансовий результат та сукупний дохід, що належить власникам материнської компанії та неконтрольованої частки;

2) при складанні консолідованої фінансової звітності підприємства можуть обрати спосіб складання звіту про рух грошових коштів за прямим або непрямим методом із застосуванням відповідної форми звіту. У додатковій статті «Витрачання на виплати неконтрольованим часткам в дочірніх підприємствах» в консолідованому звіті про рух грошових коштів відображаються виплати грошових коштів неконтрольованим часткам в дочірніх підприємствах;

3) у консолідованому звіті про власний капітал наводиться інформація про зміни у власному капіталі в розрізі неконтрольованої частки.

Консолідовану фінансову звітність подає материнське підприємство. Материнське підприємство не подає консолідовану фінансову звітність за наявності всіх таких умов:

1) якщо воно є дочірнім підприємством іншого підприємства (повністю або частково належить іншому підприємству);

2) власники неконтрольованої частки поінформовані про це і не заперечують;

3) якщо воно не є емітентом цінних паперів;

4) якщо його материнське підприємство складає консолідовану фінансову звітність, яка є загальнодоступною.

Проте слід зазначити про певні відмінності, які наведені у Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», НП(С)БО 2 «Консолідована фінансова звітність» та М(С)БО 27 «Консолідована та окрема фінансова звітність». Так, згідно ст.7 п. 2.3 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», зведену фінансову звітність подають:

- міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, до сфери управління яких належать підприємства, засновані на державній власності, та органи, які здійснюють управління майном підприємств, заснованих на комунальній власності;

- зазначені органи також окремо складають зведену фінансову звітність щодо господарських товариств, акції (частки, паї) яких перебувають відповідно у державній та комунальній власності;

- об'єднання підприємств, крім власної звітності складають і подають зведену фінансову звітність щодо усіх підприємств, які входять до їх складу, якщо це передбачено установчими документами об'єднань підприємств відповідно до законодавства.

НП(С)БО 2 «Консолідована фінансова звітність» (п. 2) визначає, що цей стандарт застосовується:

- групою юридичних осіб (група підприємств), яка складається з материнського (холдингового) підприємства та дочірніх підприємств;

- (крім групи підприємств, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності, або групи підприємств, у якій материнське (холдингове) підприємство складає фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності).

Дещо по-іншому трактує М(С)БО 27 «Консолідована та окрема фінансова звітність»:

- слід застосовувати для складання та подання консолідованої фінансової звітності групи суб'єктів господарювання, яка контролюється материнським підприємством;

- не поширюється на методи обліку об'єднання бізнесу та їхній вплив на консолідацію, у тому числі на гудвіл, який виникає в результаті об'єднання бізнесу;

- також слід застосовувати для обліку інвестицій у дочірні, спільно контрольовані та асоційовані підприємства, якщо суб'єкт господарювання вирішує (або повинен відповідно до місцевих нормативних вимог) подавати окрему фінансову звітність.

Можливими ризиками на шляху застосування МСФЗ для вітчизняних суб'єктів господарювання можуть бути: незацікавленість менеджменту і власників; непрозорість бізнесу; недостатня пропозиція на ринку висококваліфікованих спеціалістів-практиків бухгалтерів; слабкі конкурентні позиції вітчизняного сегменту аудиторських фірм; низький рівень базової професійної освіти.

МСБО в Україні застосовують підприємства, чії інвестори зацікавлені в їх складанні, а також компанії, що бажають одержати кредит у банках, які вимагають звітність за МСБО, або вийти на міжнародні фондові ринки. Отже, переваги складання фінансової звітності за міжнародними стандартами дійсно є, і вони незаперечні для більшості користувачів фінансової звітності. МСБО можна розцінювати як інструмент глобалізації економіки й світових господарсь-

ських зв'язків. Принципи, закладені в порядок формування звітності згідно з МСБО, роблять її адекватнішою й здатною відобразити справжній майновий і діловий стан організації. У зв'язку із цим цінність МСБО важлива не тільки для іноземних, але й для національних інвесторів.

На сьогоднішній день МСБО використовуються [8]: як основа національних вимог до бухгалтерського обліку в багатьох країнах світу; як міжнародний базовий підхід для тих країн, які розробляють свої власні вимоги; фондовими біржами і регулюючими органами, які вимагають або дозволяють іноземним емітентам надавати фінансові звіти відповідно до МСБО; наднаціональними органами, такими як Європейська комісія; Світовим банком, який вимагає від позичальників надання фінансової звітності відповідно до МСБО; великою кількістю підприємств.

Як свідчить практика європейських країн [8], ухвалення і дотримання МСБО забезпечує: зменшення ризику для кредиторів і інвесторів; зниження витрат кожної країни на розробку власних стандартів; поглиблення міжнародної кооперації у сфері бухгалтерського обліку; однозначне розуміння фінансової звітності і зростання довіри до її показників у всьому світі.

Таким чином, незважаючи на те, що МСБО та МСФЗ служили основою для створення національних П(С)БО на даний час існують розбіжності між національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку та МСБО і МСФЗ. В процесі дослідження основних складових, що розкривають зміст консолідованої фінансової звітності нами визначені як спільні риси так і відмінності за національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Міжнародна практика свідчить, що звітність, сформована відповідно до МСБО і МСФЗ, відрізняється високою інформативністю для користувача. Використання МСФЗ дає змогу підприємствам, зокрема українським, які мають інтереси на міжнародному ринку, надати потенційним та наявним інвесторам, кредиторам та іншим зацікавленим сторонам прозору інформацію про свою діяльність, особливо це стосується інформації щодо фінансових результатів.

Висновки. Консолідована фінансова звітність – це звітність, яка відображає фінансовий стан і результати діяльності юридичної особи та її дочірніх підприємств як єдиної економічної одиниці. Безсумнівно, така консолідована звітність містить важливу інформацію для прийняття фінансових і управлінських рішень. В Україні спостерігається процес гармонізації вітчизняних нормативних актів із міжнародними. Консолідована фінансова звітність має розрахунковий характер та формується на основі індивідуальних фінансових звітів підприємств, тому говорити про існування та застосування консолідованого обліку недоцільно. Консолідована фінансова звітність, яка складається за всією сукупністю показників контрольованих компаній, повинна відображати майновий фінансовий стан і результати господарської діяльності усіх компаній, які належать до сфери консолідації як єдиного економічного цілого, а також здійснення порівняльного аналізу всіх методик складання консолідованої фінансової звітності та виявленні доцільності їх застосування в Україні. Переваги складання фінансової звітності за міжнародними стандартами дійсно є, і вони незаперечні для більшості користувачів фінансової звітності. МСФЗ можна розцінювати як інструмент глобалізації економіки і світових господарсь-

ких зв'язків. Принципи, закладені в порядок формування звітності згідно з МСФЗ, роблять її адекватнішою і здатною відобразити істинний майновий стан організації. У зв'язку з цим цінність МСФЗ суттєва не тільки для іноземних, але й для національних інвесторів. Це ще раз підтверджує необхідність і корисність процесу впровадження МСФЗ для всіх секторів економіки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України № 996-XIV від 16 липня 1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
2. Міжнародний стандарт фінансової звітності 10 «Консолідована фінансова звітність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_065
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 27 «Консолідована та окрема фінансова звітність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_045
4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Консолідована фінансова звітність»: Наказ Міністерства фінансів України від 27.06.2013 р. № 628 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1223-13>
5. Порядок подання фінансової звітності, затверджено постановою Кабінету міністрів України № 419 від 28.02.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/419-2000-%D0%BF>
6. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
7. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності: Наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013 р. № 433 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://goo.gl/gtdvod>.
8. Лукін В.О. Звітність підприємства: [Опорний конспект лекцій] / В.О. Лукін. – Харків: ХІБС УБС НБУ, 2014. – 164 с.

УДК: 336.027:338.43

ФІНАНСОВИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Танклевська Н.С. д.е.н, професор,
ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»

Досліджено особливості здійснення загальнодержавного контролю державними органами законодавчої і виконавчої влади і спеціальними державними органами контролю. Розглянуто методи фінансового регулювання та їх вплив на розвиток сільського господарства.

ва. Наведено модель фінансової політики сталого розвитку сільського господарства країни.

Ключові слова: сільське господарство, розвиток, контроль, фінансова політика, фінансовий інструментарій, ресурси, ефективність.

Танклевская Н.С. – Финансовый инструментальный влияния на регулирование развития сельского хозяйства

Исследованы особенности осуществления общегосударственного контроля государственными органами законодательной и исполнительной власти и специальными государственными органами контроля. Рассмотрены методы финансового регулирования и их влияние на развитие сельского хозяйства страны. Приведена модель финансовой политики устойчивого развития сельского хозяйства страны.

Ключевые слова: сельское хозяйство, развитие, контроль, финансовая политика, финансовый инструментальный, ресурсы, эффективность.

Tanklevska N.S. – Financial instruments of influencing the regulation of the development of agriculture

The article examines the features of national control by state legislative and executive bodies and special state control bodies. It considers the methods of financial regulation and its impact on the development of agriculture. The study presents a model of financial policy for sustainable development of agriculture in the country.

Keywords: agriculture, development, monitoring, financial policy, financial tools, resources, efficiency.

Постановка проблеми. Вплив на розвиток сільського господарства здійснюється через фінансовий інструментарій, який ґрунтується на відповідних структурних елементах фінансового механізму. Поєднання елементів фінансового механізму становить його «конструкцію», яка приводиться в дію встановленням кількісних параметрів кожного елемента, тобто визначення ставок і норм вилучення коштів, обсягу фондів, рівня видатків та ін. Призначення фінансового механізму в кінцевому результаті зводиться до фінансового забезпечення та фінансового регулювання економічних і соціальних процесів у державі.

На підставі систематизації різних підходів до визначення структури фінансового механізму, враховуючи специфіку функціонування аграрних підприємств, у фінансовому механізмі сталого розвитку аграрних підприємств можна виділити сім головних елементів: підсистеми фінансової політики, фінансові методи, фінансові важелі, правове, нормативне та інформаційне забезпечення, фінансову політику, що видно із запропонованої нами структури фінансового механізму. При цьому, фінансовий механізм діє ефективно, якщо функціонують усі його складові частини. Однак надати їм дії держава може фінансовою політикою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у теорію і практику фінансових відносин і фінансової діяльності в аграрному секторі економіки були висвітлені такими відомими українськими вченими, як В. Алексійчук, В. Амбросов, В. Андрійчук, О. Гудзинський, О. Гудзь, М. Дем'яненко, М. Коденська, П. Лайко, Ю. Лузан, І. Лукінов, Ю. Лупенко, М. Малік, О. Могильний, О. Непочащенко, Б. Пасхавер, Г. Підлісецький, П. Саблук, В. Синчак, В. Ситник, П. Стецюк, Л. Худолій, А. Чупіс та ін. Вони збагатили економічну науку фундаментальними ідеями, які стали фактором нових світоглядних орієнтацій. Під впливом їхніх досліджень суттєво змінилися уявлення про систему фінансування, ціноутворення, страхування, опода-

ткування сільськогосподарських підприємств, що ознаменувало новий етапний поворот у їх вивченні.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у визначенні впливу фінансових інструментів на розвиток сільського господарства України в контексті забезпечення його сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. В аграрній економічній практиці давно використовують фінансове прогнозування як один з фінансових методів, який дозволяє передбачати розвиток економічних процесів на перспективу. Процес прогнозування як наукового передбачення, окрім знання економічних законів, ще потребує наукової орієнтації та інтуїції. З огляду на це, фінансове прогнозування є набагато складнішим фінансовим методом, ніж фінансове планування. Якщо фінансове прогнозування - це стратегія розвитку фінансів держави на певну перспективу, то фінансове планування – тактичні шляхи досягнення цієї перспективи. Від достовірно складених фінансових прогнозів залежатиме не тільки якість виконання поточних фінансових планів, а й тривалість їхнього оперативного виконання.

Як відзначає О. Кириленко, фінансове планування – це діяльність зі складання планів формування, розподілу й використання фінансових ресурсів на рівні окремих суб'єктів господарювання, їх об'єднань, галузевих структур, територіально-адміністративних одиниць, країни в цілому. У фінансових планах вказуються основні пропорції розподілу створеної вартості через задоволення власних виробничих потреб, спрямування частини коштів на сплату податків і обов'язкових зборів, стимулювання працюючих, інвестування тимчасово вільних коштів та ін. [2].

На думку І. Петровської, головними принципами фінансового планування слід вважати: наукова обґрунтованість планів, що припускає збалансованість усіх фінансових, матеріальних і трудових ресурсів; предметно-цільовий принцип, який передбачає визначення конкретного призначення фінансування, забезпечує цільову спрямованість у використанні фінансових ресурсів [10].

У фінансовому плануванні важлива роль відводиться застосуванню сучасних методів, а саме: 1) методу коефіцієнтів (припускає виконання фінансових розрахунків на основі визначення відповідних коефіцієнтів; недолік цього методу – не стимулює раціональне використання матеріальних і грошових ресурсів; як приклад: порівняння досягнень минулого періоду з завданнями поточних планів); нормативний метод (фінансові показники розраховуються на основі прогресивних норм і нормативів формування і використання фінансових ресурсів держави); балансовий метод (дозволяє збалансувати джерела фінансових ресурсів із матеріально-речовинними, у тому числі – сировинними та трудовими ресурсами).

Фінансове планування активно впливає на весь процес планування національної економіки. І якщо у державі досягнута відповідність виробленого валового внутрішнього продукту в грошовому й натуральному вираженні, немає розбіжностей у виробничих та фінансових показниках і максимально збалансовані матеріальні, трудові та фінансові ресурси, то це свідчить про високу ефективність використання фінансового планування як провідного фінансового методу. Фінансове планування дає змогу на практиці максималь-

но виявляти внутрішні резерви зростання виробництва і враховувати їх під час формування планових показників. Воно має властивість активно впливати на весь відтворювальний процес. У цьому випадку створюються умови для контролювання за виробництвом і розподілом. У фінансовому плануванні важливим є застосування принципів наукового обґрунтування показників плану і забезпечення їх стабільності, використання прогресивних норм і нормативів, математичних методів та електронно-обчислювальної техніки.

При виконанні фінансових планів виникає потреба в оперативному управлінні, як діяльності, пов'язаній із необхідністю втручання в розподільчі процеси з метою ліквідації диспропорцій, подолання «вузьких місць», своєчасному перерозподілу коштів, забезпеченню досягнення запланованих результатів. Як при складанні фінансових планів, так і при їх виконанні, а також після закінчення певних періодів проводиться фінансовий контроль, спрямований на перевірку правильності вартісного розподілу і перерозподілу валового національного продукту за відповідними фондами грошових коштів та їх використанням за цільовим призначенням. Фінансовий контроль є необхідною умовою безперервного, ефективного й поступового розвитку економіки як країни в цілому, так і окремих галузей та підприємств.

Савчук В. визначає, що фінансовий контроль, як одна із функцій управління фінансами, є особливою діяльністю відповідних структур щодо перевірки формування й використання фондів фінансових ресурсів у процесі створення, розподілу та споживання валового внутрішнього продукту з метою оцінювання обґрунтованості й ефективності прийняття рішень і результатів їх виконання на підприємствах, у галузях і в державі в цілому [13].

Поділяємо погляди щодо визначення найважливіших принципів фінансового контролю: незалежність; гласність; превентивність (попереджувальний характер); дієвість; регулярність; об'єктивність; всеохоплюючий характер.

Опарін В. запропонував класифікацію фінансового контролю залежно від суб'єктів, які здійснюють контроль, за якою розрізняють такі його види: державний, відомчий (внутрішньокорпоративний), внутрішньогосподарський, громадський і аудиторський (незалежний). При цьому державний фінансовий контроль об'єднує загальнодержавний і муніципальний контроль [6].

Основна особливість загальнодержавного контролю полягає в тому, що він є позавідомчим, проводиться стосовно будь-якого суб'єкта незалежно від його відомчої належності й підпорядкування. Цей контроль здійснюється державними органами законодавчої і виконавчої влади і спеціальними державними органами контролю (рис. 1) [6].

Методи фінансового контролю, як конкретні способи прийому його проведення, включають ревізії, тематичні перевірки, обстеження, безперервне відстежування фінансової діяльності. Необхідною умовою забезпечення ефективності фінансового контролю є оптимальність і системність дій контролюючих органів. Іншими словами, фінансовий контроль не може бути ефективним, якщо він не охоплює всіх сфер обігу фінансових ресурсів. В Україні ж фактично поза його межами перебувають кошти, що залишаються у розпорядженні суб'єктів підприємницької діяльності при наданні їм податкових пільг, дотримання соціальних гарантій працівників та інше. Для того, щоб правова база фінансового контролю відповідала потребам розвитку економіки і рівню

розвинутих країн, назріла необхідність розробки концепції вдосконалення державного фінансового контролю і прийняття Закону України «Про фінансовий контроль в Україні».

Рисунок 1. Суб'єкти державного фінансового контролю в Україні

Поряд із закріпленням правових рамок діяльності контролюючих органів потрібні та строгі професійні параметри, обов'язкові для тих, кого перевіряють, і тих, хто перевіряє. У розвинутих країнах професійні вимоги до контролю фіксуються в стандартах, які розробляються компетентними організаціями і спеціалістами в межах чинного законодавства. В Україні контрольна діяльність також повинна проводитись відповідно до регламенту - системи процедур контролю, які мають бути стандартизовані з метою забезпечення однотипного розуміння й використання як контролюючими органами, так і підконтрольними суб'єктами.

Здійснення системи розподільчих і перерозподільних відносин відбувається із використанням методів фінансового забезпечення суб'єктів господарської діяльності. Оспіщева В. Основними з них вважає:

- бюджетне фінансування як надання коштів з бюджету на безповоротних засадах;
- кредитування, тобто надання коштів на принципах поворотності, платності, строковості й забезпеченості;
- самофінансування як відшкодування витрат суб'єктів господарювання по основній діяльності та її розвитку за рахунок власних джерел (принцип самофінансування допускає залучення кредитних ресурсів);
- оренда (лізинг) передбачає передачу майна у користування за певну плату і на певний строк;
- інвестування як процес вкладання грошей у ті чи інші об'єкти з розрахунком на збільшення їх вартості, а також отримання додаткового доходу [22].

На думку В.Кудряшова, фінансове регулювання діяльності відбувається передусім і головним чином через оподаткування як вилучення частини доходів підприємств і організацій, а також населення і спрямування цих коштів до бюджетів та державних цільових фондів для задоволення державних потреб. В умовах ринкової економіки використання адміністративних методів впливу надто обмежене, і тому головний акцент у регулюванні економіки робиться на оподаткуванні [5].

Фінансове регулювання є складовою частиною державного регулювання економіки. Починаючи з 30-х рр. минулого сторіччя активне втручання державних органів влади в процеси економічного розвитку спостерігалось у більшості розвинутих країн світу. Загострені Другою світовою війною, ресурсною кризою індустріального суспільства, руйнуванням світової колоніальної системи та біполярним політичним протистоянням соціалістичного табору й країн з ринковою структурою економіки проблеми економічного розвитку в усіх розвинутих країнах на протязі останніх 40-50 років вже прямо вирішувалися методами державного регулювання, цільового програмування, активних організаційно-економічних механізмів розвитку (створенням спеціальних економічних зон тощо). Достатньо вдалі спроби державного регулювання економічного розвитку в розвинутих капіталістичних країнах мали під собою об'єктивне підґрунтя - все більш високий рівень усупільнення праці через формування й розвиток монополій, у т.ч. державного монополізму. Основним інструментом соціально-економічного розвитку як керованого процесу в ринковому середовищі господарювання є економічно-правовий механізм державного регулювання, що включає в себе як системи пільг і субсидіарних фінансових засобів розвитку, так і набір регламентацій і заходів, орієнтованих на обмеження певних небажаних наслідків економічної діяльності.

У той же час, у країнах, що розвиваються, і країнах, що стали на шлях ринкових перетворень, дешева робоча сила є одним з основних чинників, які за належного завантаження й використання можуть і повинні стати «локомотивом» економічного розвитку.

Загорський В. доводить, що фінансове регулювання здійснюється через:

- 1) систему норм і нормативів – характеризують певний рівень забезпечення витратків, різних видів витрат фінансових ресурсів (ставки, норми відрахувань податків, платежів до бюджету, інших відрахувань до позабюджетних фондів);
- 2) ліміти – певні обмеження на використання коштів державного бюджету, підприємств (на зарплати, премії, стипендії, на господарські потреби) або населення;
- 3) фінансові резерви – тимчасово вилучені з обороту фінансові ресурси, які

мобілізуються в спеціальних фондах для їх використання в майбутньому при настанні непередбачених ситуацій (війнах, стихійних лихах тощо).

Фінансове регулювання припускає два методи розподілу:

– сальдовий, коли розподіл здійснюється по елементах, серед яких один є результативним – сальдовим, а інші визначаються на підставі самостійних розрахунків;

– податковий, коли вся сума прибутку розподіляється за встановленими законом ставками та термінами.

Фінансове регулювання пов'язане з регламентуванням розподільчих процесів на макроекономічному й мікроекономічному рівнях. Фінансове регулювання припускає проведення політики так званої «шокової терапії», яка дала певні позитивні наслідки у Польщі, Угорщині, Чехії, Словаччині. Основними заходами з шокової терапії є: лібералізація цін; лібералізація ринку робочої сили; лібералізація експорту; реформа системи оподаткування; скорочення бюджетного дефіциту; приватизація; формування ринку капіталів: об'єднуюча грошово-кредитна політика.

Невдачі проведення «шокової терапії» в Україні мали під собою цілком реальну причину а саме - спробу «вбудови» ринкових відносин у структуру господарювання, первісно не призначену для функціонування в умовах ринку. Керовані структурні господарські трансформації, у тому числі - інституційні (передусім - перетворення форм власності, в організації виробництва, в державному та місцевому управлінні, у фінансовій системі, в інвестиційно-інноваційній діяльності) мали б передувати широкому впровадженню ринкових відносин у взаємовідносинах між суб'єктами господарювання. Наслідком «шокової терапії» 1991-1992 рр. в Україні, замість очікуваного пожвавлення виробництва, став практично повний колапс національної економіки, оскільки територіально-господарські комплекси позбулися основного важеля розвитку – керованості, у той час, коли можливості їх саморозвитку були обмеженими через відсутність досвіду, брак ресурсів, у т.ч. - фінансових, а головне - розірвані територіальні економічні зв'язки з господарськими об'єктами, які залишилися на території інших країн СНД, та навіть й на рівні національних товаровиробників. До соціально-економічної кризи спричинилися гіперінфляція, деградація ряду трудопоглинаючих галузей господарства, які позбулися необхідного державного контролю (передусім середнього, точного, сільськогосподарського та транспортного машинобудування, радіоелектронної та легкої промисловості тощо) і створення тіньового сектора економіки, де вироблялося більше третини валового внутрішнього продукту. Одним із найбільш негативних наслідків «шокової терапії» в Україні стало практично повне заморожування фінансових ресурсів населення, скорочення до мінімуму їх особистих доходів [15].

Певні ознаки стабілізації (у 1998-1999 рр.), а потім - й економічного зростання у 2000-2002 рр. свідчать саме про те, що ринкові відносини у змозі давати відчутний економічний ефект лише тоді, коли існує відповідна ним організація виробничої діяльності суспільства з розвинутими структурними та інфраструктурними елементами, а також фінансовими ресурсами й важелями розвитку, зв'язок між якими забезпечується відповідною виробничою, ринковою, соціальною й інституціональною інфраструктурою [16].

Також слід звернути увагу на сутність і характеристику фінансових методів. Так, М. Карлін фінансовий метод визначає як засіб впливу фінансових відносин на господарський процес. Фінансові методи діють у двох напрямках:

управління рухом фінансових ресурсів і ринкових комерційних відносин, пов'язаних зі зміною витрат і результатів, матеріальним стимулюванням і відповідальністю за ефективне використання грошових фондів. Дія фінансових методів виявляється в утворенні та застосуванні грошових фондів [1].

Аналітичний підхід до визначення й оцінки найважливіших фінансових методів фінансового механізму організації економіки дозволяє нам виділити такі методи: планування (прогнозування); інвестування; кредитування; фінансування; ціноутворення; оподаткування; господарський розрахунок;

фондоутворення; страхування; дисконтування.

Як стверджує А. Поддєрьогін, кожен із названих фінансових методів має певний набір фінансових важелів. Наприклад, у методі кредитування використовуються такі важелі, як оренда, лізинг, факторинг, трансферт, франчайзинг тощо; методами ціноутворення є – ціни, курси цінних паперів, курси валют, заробітна плата, процент тощо [20].

Конкретними формами здійснення процесів розподілу й перерозподілу створеної вартості є фінансові важелі, які є засобами дії фінансових методів. Крупка М., Дробозина Л., Юрій С. й ін. до них відносять: податки, обов'язкові збори, норми амортизаційних відрахувань, норми витрачання коштів бюджетних установ, орендна плата, процент за кредит, дотації, субсидії, субвенції, заохочувальні фонди, штрафи, пеня, премії та ін. Особливістю фінансових важелів є те, що вони засновуються на врахуванні економічних інтересів держави, підприємств, організацій, населення [4, 18, 21]. Серед усіх фінансових важелів особливе місце займають податки та збори, за допомогою яких держава мобілізує кошти для виконання покладених на неї функцій, а також впливає на підприємницьку діяльність і стимулює її, сприяє інвестиційній активності, визначає пропорції нагромадження та споживання, забезпечує раціональне використання обмежених природних ресурсів тощо. Система оподаткування в Україні знаходиться у процесі реформування, завданнями якого є, на думку В. Синчака, послаблення податкового тягаря на виробників, надання пільг інвесторам і експортерам готової продукції, забезпечення простоти у стягуванні податків, уникнення подвійного оподаткування, посилення відповідальності за сплату податків [14].

Одним з напрямів впливу держави на темпи суспільного відтворення є встановлення норм амортизаційних відрахувань, визначення методів нарахування амортизації, застосування прискореної амортизації з метою сприяння розвитку науково-технічного прогресу. При цьому особливого значення набуває наукове обґрунтування розмірів норм амортизації тому що, як їх значне збільшення, так і зменшення має негативні наслідки. За елементами фінансові важелі поділяються на фінансові норми, нормативи, ліміти, резерви, стимули - їх ще називають фінансовими важелями.

Гайдуцький А., Пасічник Ю. й інші дослідники фінансові норми умовно поділяють на чотири групи. До першої належать норми, що централізовано затверджуються органами законодавчої та виконавчої влади: ставки і мінімальний розмір заробітної плати, розмір стипендій, ставки податків, зборів і відрахувань. До другої групи належать норми, що ґрунтуються на матеріальних потребах. Це норми витрат на харчування в дошкільних та інших закладах освіти й охорони здоров'я, норми витрат на медикаменти, освітлення, опалення тощо. Третю групу складають норми, що визначаються міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади. Це, зокрема, норми значної частини витрат бюджетних установ. Четверту групу складають норми і норма-

тиви, що характеризують пропорції економічного та соціального розвитку, вона є найменш дослідженою [9].

Одним з напрямів впливу держави на темпи суспільного відтворення є встановлення норм амортизаційних відрахувань, визначення методів нарахування амортизації, застосування прискореної амортизації з метою сприяння розвитку науково-технічного прогресу. При цьому особливого значення набуває наукове обґрунтування розмірів норм амортизації тому що, як їх значне збільшення, так і зменшення має негативні наслідки.

Як стверджують М. Азаров і Ф. Ярошенко, серед всіх фінансових важелів особливе місце займають податки і збори з допомогою яких держава мобілізує кошти для виконання покладених на неї функцій, а також впливає на підприємницьку діяльність, сприяє інвестиційній активності, визначає пропорції нагромадження і споживання, забезпечує раціональне використання обмежених природних ресурсів тощо [17].

Ліміти є певним обмеженням на витрати в інтересах держави, підприємця або громадянина. Резерви мають нейтралізувати вплив непередбачуваних факторів, що можуть виникнути у майбутньому. Основні методи формування фінансових резервів, на думку К.Павлюка, такі: бюджетний (створення у складі кожного бюджету резервного фонду); галузевий (створення резервів на рівні міністерств, галузей, відомств); госпрозрахунковий (формування фінансових резервів підприємств, організацій, установ); страховий (утворення фондів страхових організацій) [8].

Фінансові стимули припускають застосування як матеріального заохочення, так і економічних санкцій. До стимулів Л. Кравченко відносить заохочувальні фонди, які утворюються з прибутку, бюджетне фінансування ефективних напрямів розвитку народного господарства (в тому числі дотації підприємствам, діяльність яких має важливе значення для економіки), фінансування за рахунок державних коштів державних програм, структурної перебудови економіки, підготовки і підвищення кваліфікації кадрів, науково-дослідних робіт, природоохоронних заходів [3]. Але в умовах недостатності централізованих фінансових ресурсів обсяг коштів, що направляються на задоволення вказаних потреб, обмежений.

Погоджуємося з думкою П. Саблука, котрий стверджує, що заохочувальні фонди з прибутку аграрних підприємств створюють необхідні стимули для досягнення кращих результатів господарювання, тому що саме ці фонди є головним джерелом коштів для матеріального стимулювання працюючих, задоволення соціальних потреб та виробничого розвитку [7, 11, 12]. Визначення пріоритетності тих чи інших напрямів використання чистого прибутку є виключно внутрішньою справою самих підприємств.

Розглядаючи спеціальні фінансові пільги, С. Юрій наголошує, що вони сприяють створенню сприятливих умов для окремих господарських суб'єктів і застосовуються переважно у вигляді повного або часткового звільнення від податків, застосування диференційованих ставок оподаткування, виключення певних сум з оподатковуваних доходів, надання права на проведення прискореної амортизації [21]. Одночасно ринковий механізм передбачає створення для всіх підприємницьких структур рівних умов для діяльності, і тому перелік пільг в оподаткуванні не повинен бути значним.

У фінансових важелях важливе місце займають фінансові санкції як особливі форми організації фінансових відносин, покликані посилити матеріальну відповідальність суб'єктів господарювання у виконанні взятих зобов'язань (договірних умов, сплати податків і зборів тощо). Кірейцев Г. наголошує, що в умовах ринку роль фінансових санкцій значно зростає. Найбільш розповсюдженими серед них є штраф і пеня. Штраф - це міра матеріального впливу на винних у порушенні законодавства, угод або діючих правил. Пеня - застосовується при несвоєчасному виконанні грошових зобов'язань і нараховується за кожен день прострочення [19].

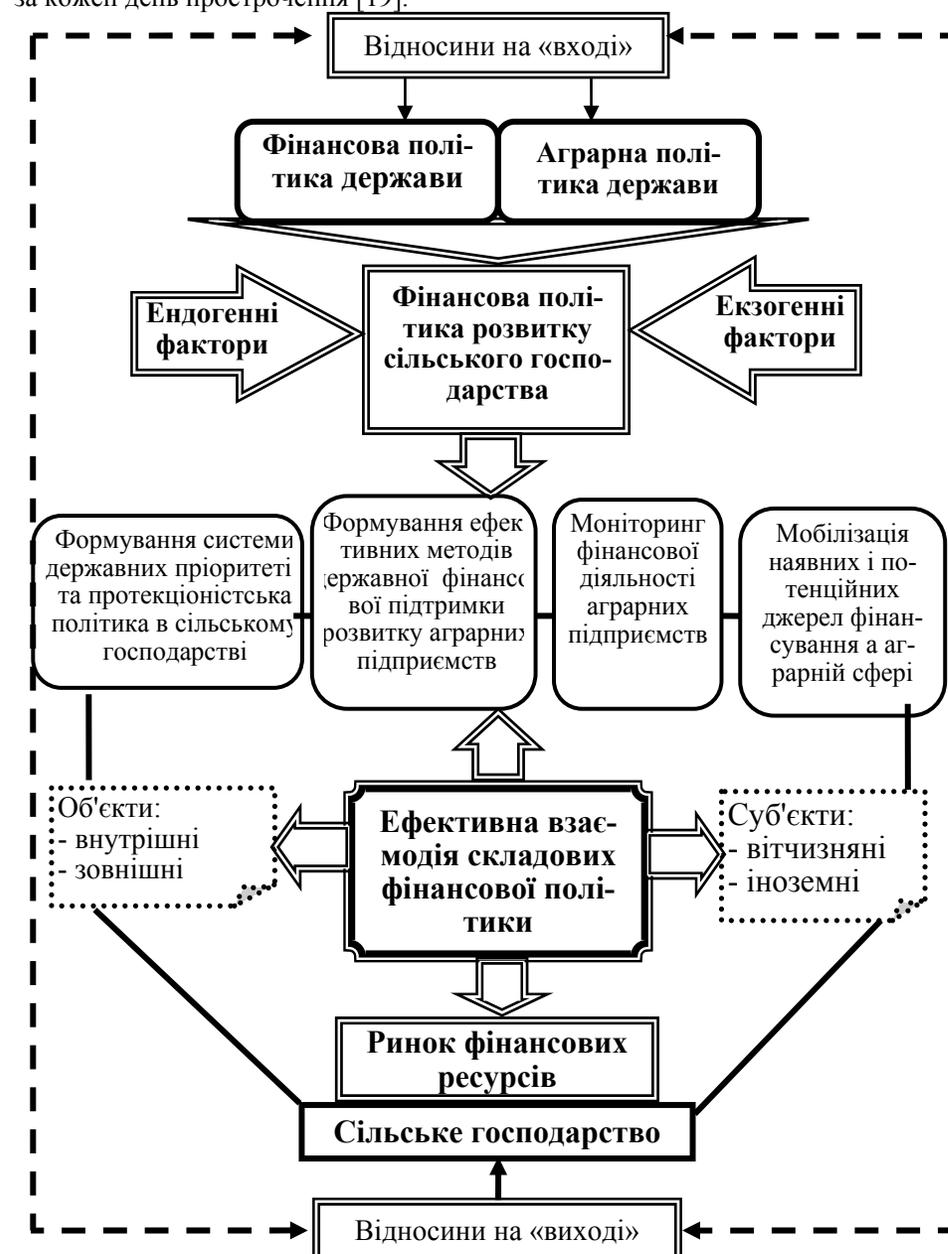

Рисунок 2. Модель фінансової політики сталого розвитку сільськогосподарства країни *

* Авторська розробка

В процесі дослідження встановлено, що дієвість формування і реалізації фінансової політики в сільському господарстві залежить від комплексної та ефективної взаємодії її суб'єктів та об'єктів, ендогенних і екзогенних факторів, галузевих особливостей. Дескриптивну модель фінансової політики сталого розвитку сільського господарства країни представлено на рис. 2.

Таким чином, дієвість фінансового інструментарію залежить від ефективності використання його окремих елементів. Лише комплексне застосування всіх фінансових інструментів може забезпечити якісний розвиток аграрних підприємств.

Висновки. Вплив на розвиток сільського господарства здійснюється через фінансовий інструментарій, який ґрунтується на відповідних структурних елементах фінансового механізму. Поєднання елементів фінансового механізму становить його «конструкцію», яка приводиться в дію встановленням кількісних параметрів кожної складової. При цьому дієвість фінансового інструментарію залежить від ефективності використання його окремих елементів. Враховуючи це, нами вдосконалено структуру фінансового інструментарію управління аграрною економікою з поділом на головні елементи: організаційну структуру управління фінансами в державі; чинну законодавчо-нормативну базу, яка регулює фінансове управління державними фінансами, фінансами підприємств та фінансами галузей; планів розвитку державних фінансів і підприємств; систему стимулів й обмежень фінансово-господарської діяльності в державі; інструменти контролю за функціонуванням фінансів на всіх рівнях управління з метою подальшого удосконалення реалізації фінансової політики. Лише комплексне застосування всіх фінансових інструментів може забезпечити якісний розвиток сільського господарства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Карлін М.І. Фінанси зарубіжних країн: [Навчальний посібник] / М.І. Карлін – К.: Кондор, 2004. – 384 с.
2. Кириленко І.Г. Перспективи вітчизняного АПК в контексті сучасних проблем та нових ризиків / І.Г. Кириленко, М.І. Сігал // Економіка АПК. – 2007. – №11. – С.61-64.
3. Кравченко В.І. Місцеві фінанси України / В.І. Кравченко – К.: Знання, 1999. – 487 с.
4. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України / М.І. Крупка – Л.: Вид-чий центр Львівського ун-ту ім. Івана Франка, 2001. – 608 с.
5. Кудряшов В.П. Фінанси: [Навчальний посібник] / В.П.Кудряшов – Херсон.: Олді-плюс, 2002. – 352 с.
6. Опарін В.М. Фінанси (загальна теорія): [Навч. посіб.] / В.М. Опарін – К.: КНЕУ, 1999. – 164 с.
7. Основи економічної теорії: політекономічний аспект: [Підручник] / Відп. ред. Г.Н. Климко – 4 –е вид., перероб. і допов. – К.: Знання-Прес, 2002. – 615 с.
8. Павлюк К.В. Бюджет і бюджетний процес в умовах транзитивної економіки України: [Монографія] / К.В. Павлюк. – К.: НДФІ, 2006. – 584 с. – Бібліогр.: С. 554-580.

9. Пасічник Ю.В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні: [Монографія] / Ю.В. Пасічник – Донецьк: ТОВ "Юго-Восток, ЛТД", 2005. – 642 с.
10. Петровська І.О. Фінанси (з елементами статистики фінансів). [Навчальний посібник] / І.О.Петровська, Д.В.Клиновий – К.:ЦУЛ –2002. – 300с.
11. Саблук П.Т. Економічні відносини та дохідність агропромислового виробництва / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2008. – №11. – С.147-152.
12. Саблук П.Т. Розвиток аграрної економічної науки в Україні та її завдання в умовах освоєння ринкової системи господарювання / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2006. – №7. – С.4-9.
13. Савчук В.П. Стратегія + Фінанси: уроки прийняття бизнес-решень для керівників / В.П. Савчук – К. Companion Group, 2009. – 352 с.
14. Синчак В.П. Організація фінансового забезпечення сільгоспвиробників в умовах інтеграції у СОТ / В. П. Синчак, Т. А. Вінська // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – 2009. – Вип. 17. – Т. 2. – С. 684-689.
15. Танклевська Н.С. Фінансова політика сталого розвитку аграрних підприємств України: теорія, методологія, практика: монографія / Н. С. Танклевська. - Херсон : Айлант, 2010. - 264 с.
16. Танклевська Н.С. Формування сучасної парадигми фінансової політики розвитку сільського господарства країни / Н.С. Танклевська // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: наук. збірник. - Вип.9.- Т.2. - Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаніка, 2013.- С.197-204.
17. Фінанси підприємств / Под ред. Е.И. Бородиной – М.: Банки и биржи ЮНИТИ, 1995. – С. 256.
18. Фінанси. Денежне обращение. Кредит: Учебник для вузов / Л.А. Дробозина, Л.П. Окунева, ЛД. Андросова и др.; Под ред. проф. Л.А. Дробозиной. – М.: Фінанси, ЮНИТИ, 1997. – С. 90.
19. Фінанси підприємств: [Навчальний посібник] / За ред. Г.Г. Кірейцева – К.: ЦУЛ, 2002. – 268 с.
20. Фінанси підприємств: Підручник / За ред. А.М. Поддєрьогіна – К.: КНЕУ, 1998. – 353 с.
21. Фінанси: вишкіл студії. Навчальний посібник / За ред. д.е.н., проф. Юрія С.І. – Теропіль: Карт-бланш, 2002. – 357 с.
22. Фінанси: курс для фінансистів: Навч. посібник / за ред. В.І. Оспіщева – К.: Знання, 2008. – 567 с.

УДК 005:330.341.1:334.716

МАРКЕТИНГ ІННОВАЦІЙ ЯК ПЕРЕДУМОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Тарасюк А.В. к.е.н., доцент,
Шарп А.О. магістр, Херсонський національний технічний університет

У роботі розглянуто підходи до визначення сутності маркетингу інновацій. Проаналізовано витрати на інноваційну діяльність в Україні та деяких країнах Європи. Охарактеризовано взаємозв'язок маркетингу та інновацій, також їх вплив на діяльність і розвиток підприємства.

Ключові слова: маркетинг, інновація, інноваційний розвиток, підприємство.

Tarasjuk A.V., Sharap A.O. Marketing of innovations as a basis for innovative development of Ukrainian enterprises

In the work approaches to defining the essence of innovation marketing are considered. The costs of innovation activity in Ukraine and some countries of Europe are analyzed. The relationship between marketing and innovations is characterized, as well as their influence on the operations and development of a company.

Ключевые слова: маркетинг, инновация, инновационное развитие, предприятие.

Tarasiuk A.V., Sharap A.O. Marketing of innovation as a basis for innovative development of Ukrainian enterprises

The paper considers approaches to defining the essence of innovation marketing. We analyzed the costs of innovation activity in Ukraine and some countries of Europe. We characterized the relationship between marketing and innovation, as well as their impact on the operations and development of a company.

Keywords: marketing, innovation, innovative development, enterprise.

Постановка проблеми. Сьогодні розвиток маркетингу та ефективне застосування його інструментарію поряд із впровадженням інновацій посідає ключове місце у вирішенні проблем стабілізації та підвищенні ефективності діяльності підприємств. Проте залишається проблемою застосування маркетингу на підприємстві та якісних глибоких його змін.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми, пов'язані із вивченням інноваційної діяльності та маркетингом інновацій, досліджували такі відомі зарубіжні та вітчизняні вчені, як: Друкер П.Ф., Балабанова Л.В., Костіна О. П., Кузнецова Н. В., Загорна Т. О., Шумпетер Й., Куденко Н. В., Кредісов А. І., Ілляшенко С. М., Максимова Т. С., Пилушенко В. Л., Семеняк І. В., Старостіна А. О., Решетнікова І. Л. та інші.

Постановка завдання – доповнити визначення поняття «маркетинг» та «інновація», зробити порівняльний аналіз інноваційної діяльності України та Польщі, визначити взаємозв'язки науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) з маркетингом у процесі інновації та охарактеризувати стратегію та структуру можливостей інноваційного маркетингу.

Виклад основного матеріалу досліджень. Науковці, зазвичай, ототожнюють поняття «інноваційний маркетинг» із «маркетинг інновацій». Ці визначення трактуються як діяльність зі створення унікальних умов реалізації нових продуктів, складову частину процесу планування й реалізації інновацій, як діяльність із покращення продукції та маркетингу, маркетинг нових

товарів. "Маркетинг інновацій" та "інноваційний маркетинг" характеризують як створення та використання інновацій у самому маркетингу, нові інструменти маркетингу [1, с.192]. Поєднання категорій "маркетинг" та "інновації" у часі представлено на рис. 1.

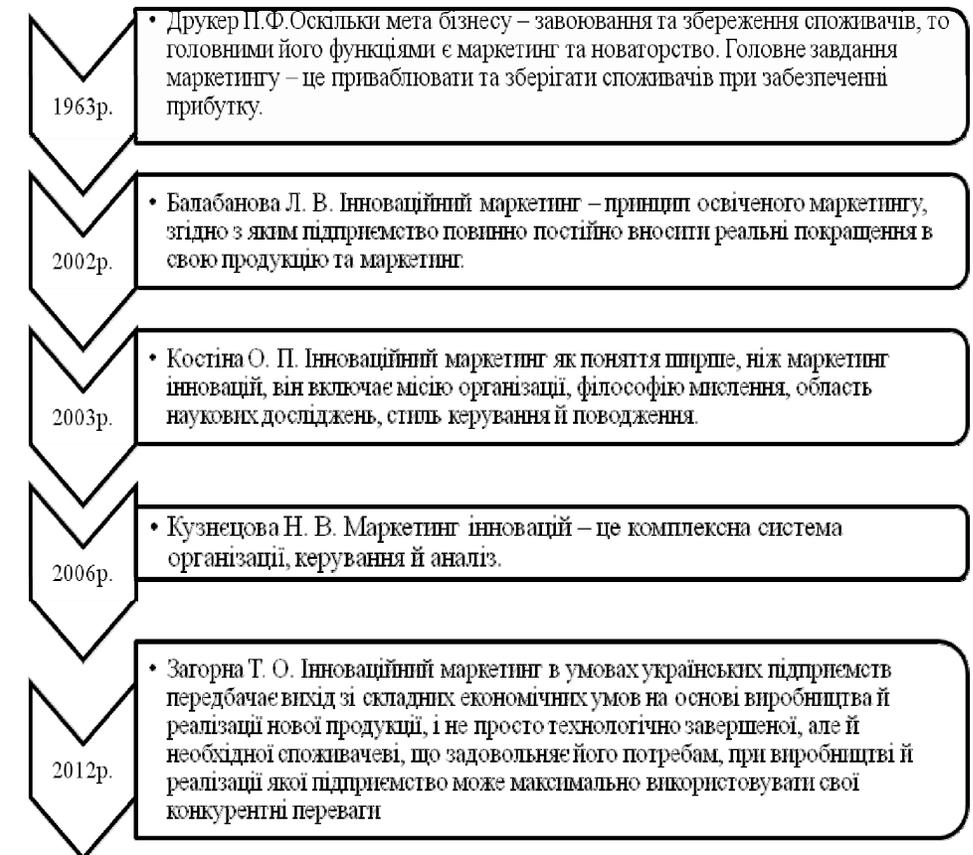

Рисунок 1. Поєднання категорій "маркетинг" та "інновації" у часі

В узагальненому вигляді маркетинг інновацій - це діяльність цілеспрямована на пошук нових галузей і засобів використання потенціалу підприємства, розробки нових товарів, технологій та просування їх на ринок з метою задоволення потреб і запасів споживачів більш привабливою продукцією ніж у конкурентів.

На сьогоднішній день, ситуація в Україні, де спостерігається спад виробництва вітчизняних товарів через те, що багато видів продукції не користуються попитом на внутрішньому і на зовнішньому ринках, потребує переходу на інноваційний розвиток. Розвинені країни світу, ступивши на цей шлях, вже давно отримують близько 80-85% ВВП завдяки інноваціям, до яких належать нові вироби, нові технології їх виготовлення, нові методи організації виробництва і збуту, тощо[2, с.183]. В Україні головна частина ВВП створюється за рахунок діяльності, яка не захоплює інноваційну активність, а скоріше затри-

мує її. Так, одним з вісімнадцяти пріоритетів передбачених програмою економічних реформ в Україні на 2010–2014 рр. "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава" є розвиток науково-технічної та інноваційної сфер. Зокрема, для здійснення цього напрямку передбачалося підвищити частку інноваційно активних промислових підприємств з 10,7 до 25%, а також підвищити наукоємність ВВП з 0,95 до 1,5%. Проте в дійсності це завдання не було виконано. У 2014 році частка інноваційно активних підприємств складала 16,1% (рис. 2), частка підприємств, які впроваджували інновації в Україні – 13,6%. Частка виконаних наукових та науково-технічних робіт у ВВП скоротилася та у 2014 році цей показник склав 0,81%.

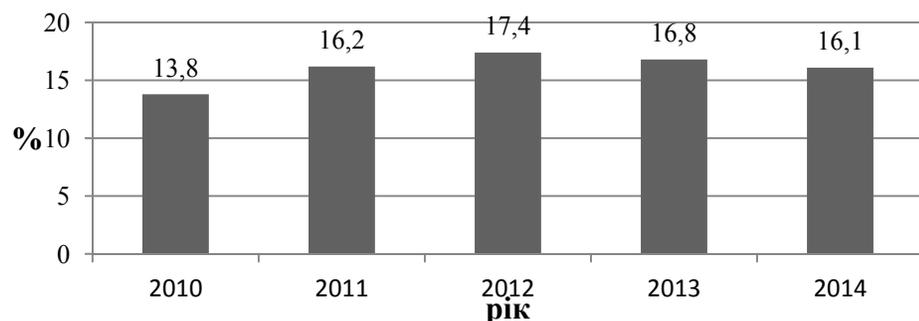

Рисунок 2. Питома вага підприємств, які займаються інноваціями, в загальній кількості підприємств України

Під час обстеження Держкомстатом України великої кількості підприємств виявлено причини, які гальмують інноваційний розвиток України. Вагомих причин визначено 13. До найбільш гальмуючих інновацій слід віднести:

- нестача власних коштів (79,5%),
- потреба впровадження інновацій власними коштами (85%);
- високий економічний ризик (40,7 %);
- тривалий термін окупності нововведень (38,2 %);
- брак інформації (18,3 %).

Загальна сума витрат на інноваційну діяльність в Україні за останні 5 років відображена на рис. 3.

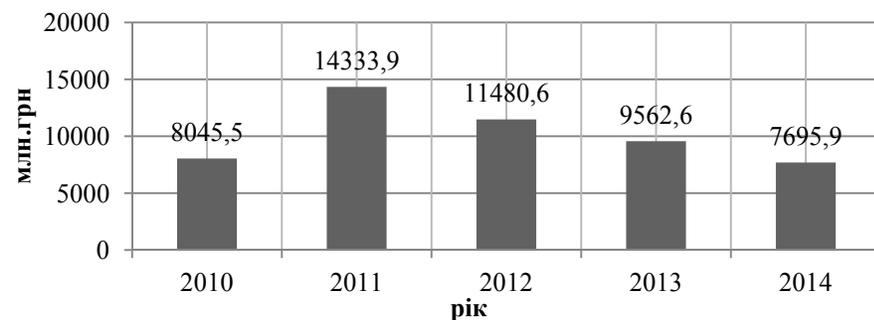

Рисунок 3. Загальна сума витрат на інноваційну діяльність в Україні за період 2010-2014рр.

Найбільшу суму інноваційних витрат було освоєно у 2011 році. В подальшому спостерігається спад інноваційних витрат. У 2014 році ця сума складала 7695,9млн.грн. Для порівняння, наведемо витрати інноваційної діяльності розвинутих країн світу на рис. 4.

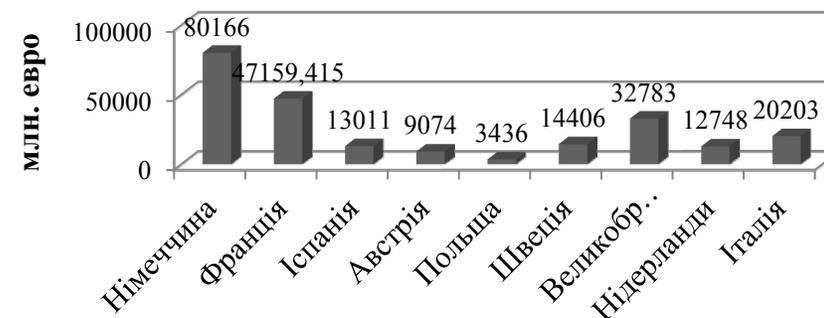

Рисунок 4. Витрати на інноваційну діяльність у розвинутих країнах світу за 2014 рік [3]

Аналіз даних приведених на рис. 4 дає можливість визначити, що найбільший обсяг інноваційних витрат має Німеччина. Також велику кількість коштів на інноваційну діяльність витрачають такі країни як Франція, Великобританія, Італія, Швеція, Іспанія. Найменшу кількість коштів на інноваційну діяльність серед країн Європи витрачає Польща.

Розглянемо більш детально витрати на інноваційну діяльність в таких країнах як Польща та Україна. Так як у 2005-2008 роках динаміка українського і польського ВВП була подібною. І в Польщі, і в Україні збільшувались інвестиції. У період з 2005 по 2008 рік середні темпи збільшення української та польської економік були близькими (5,1% в Україні та 5,4% у Польщі). Однак після 2009 року розрив між динамікою цих економік безперервно росте. Отже, витрати на інноваційну діяльність в Польщі за 2014 рік складають 4,27% від загального ВВП країни, тоді як в Україні лише - 0,49% (у 2013 році - 0,66%, у 2012р - 0,81%, у 2011 році - 1,09%), з кожним роком витрати на інноваційну діяльність в Україні зменшуються що гальмує інноваційний розвиток України.

На даний момент в Україні багато підприємств, установ, організацій у своїй діяльності намагаються використовувати нові ідеї, сучасні підходи до ведення бізнесу. Одну з головних ролей у забезпеченні успіху ринкової діяльності підприємства, яке займається інноваційною діяльністю виконує маркетинг. Тому необхідною умовою є використання маркетингу. [4]. Двома головними складовими інноваційного маркетингу є виробництво інновацій і використання інновацій в маркетингу в ході їх виготовлення та розповсюдження. Виходячи з цього розглянемо взаємозв'язки НДДКР з маркетингом у процесі інновації (рис.5).

Рисунок 5. Взаємозв'язки НДДКР з маркетингом у процесі інновації

Для маркетингово орієнтованого підприємства авторство «нового продукту» становить лише вихідний пункт подальших маркетингових дій. В ринкових умовах сьогодення товар має бути проданий і доставлений кінцевому споживачу. Навіть кращий продукт, який добре просувається і продається за конкурентоспроможною ціною, не здобуде очікуваних прибутків підприємству, якщо виробник не організує відповідної системи дистрибуції та комплексу інтегрованих комунікацій з ринком. [5, с.147]

Інноваційна маркетингова стратегія та структура можливостей інноваційного маркетингу зображені у таблиці 1.

До головних принципів маркетингу, які вагомі при виконанні інноваційної діяльності можна віднести:

1. Націленість на досягнення кінцевого практичного результату інновації.
2. Захоплення певної частки ринку відповідно до довгострокової мети, яка поставлена перед інноваційним проектом.
3. Інтеграція дослідницької, виробничої та маркетингової діяльності в систему менеджменту підприємства.
4. Орієнтація на тривалу перспективу, що потребує пильної уваги до прогностичних досліджень, розробки на їх основі інновацій, що забезпечують високопродуктивну господарську діяльність.
5. Застосування взаємозалежних і взаємоузгоджених стратегій і тактики активного пристосування до вимог потенційних споживачів інновації з одночасним цілеспрямованим впливом на їх інтереси.

Таблиця 1 - Стратегія та структура можливостей інноваційного маркетингу

Інноваційна маркетингова стратегія містить	Структура можливостей інноваційного маркетингу
Стратегічний вибір продуктів і систем	-аналіз ринку й оточення спостереження за найважливішими новачками в технологічній сфері і виявлення критичних факторів технологічного розвитку; -систематичне дослідження ринку для виявлення споживчого попиту і ринкових ніш з високим потенціалом прибутку, поведінки конкурентів;
Використання синергетичних ефектів	-розвиток на підприємстві керівництво підприємства – джерело імпульсів, що визначає місце інновацій у рамках філософії підприємства і його цілеорієнтації; -стимулювання функціональними підрозділами для досягнення синергетичного ефекту на максимально ранній стадії реалізації інновацій;
Добір і оптимізацію придатних технологій та кооперацію в інноваційній сфері з іншими підприємствами	-астосування на підприємстві: забезпечення комунікації та узгодження на ключовому стику «маркетинг/збут – дослідження/розробки»; -впровадження маркетингового мислення на всіх рівнях керівництва і у всіх сферах міжособистісної комунікації; -створення інноваційних груп, систематична генерація ідей у командній роботі з використанням технологій, що стимулюють творче мислення.

Висновки. Маркетингові інновації все-таки залишаються головними факторами конкурентоспроможності підприємств. Майстерність розкрити щось нове у звичному, виявити його перспективу, вчасно запровадити у діяльність підприємств – ось головні завдання. Визначення перспективних напрямів маркетингового інноваційного процесу, формування оточення, чутливого до інновацій, координування зусиль, являються суттю системи управління ринковою діяльністю, а всестороння реалізація маркетингового інноваційного потенціалу в масштабах України забезпечить її конкурентоспроможність на світовому ринку і соціально-економічне зростання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ілляшенко Н. С. Організаційно-економічні засади інноваційного маркетингу промислових підприємств: монографія /Н. С. Ілляшенко// Суми: Вид-во СумДУ, 2011. – 192 с.
2. Павленко А. Ф. Маркетингова діяльність промислових підприємств та тенденції її розвитку. Теорія і практика маркетингу в Україні: [монографія] / А. Ф. Павленко, А. В. Войчак, В. Я. Кардаш та ін. // За наук. ред. д. е. н., проф., акад. АПН України А. Ф. Павленка. – К.: КНЕУ, 2005. – С. 183–212.3.
3. Total intramural R&D expenditure (GERD)/ Statistics on research and development/[Електронний ресурс] <http://ec.europa.eu/eurostat/web/science-technology-innovation/data/database>
4. Зайлик М. Ф. Особливості інноваційного маркетингу в Україні/ М. Ф. Зайлик О І Вівчар// Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». Вип. 5(2), 2011

5. Балабанова Л.В. Управління конкурентоспроможністю підприємств на основі маркетингу : моногр. / Л.В. Балабанова, А.В. Кривенко //Донецьк : ДонДУЕТ ім. М. Туган-Барановського, 2004. - 147 с

УДК: [657.2:336.226.322]:631.11

РОЗРАХУНКИ З БЮДЖЕТОМ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ - СУБ'ЄКТАХ СПЕЦІАЛЬНОГО РЕЖИМУ ОПОДАТКУВАННЯ: ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ

Шепель І.В. – к.е.н., доцент,
ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»

Розглянуто діючі системи оподаткування сільськогосподарських підприємств згідно з нормами Податкового кодексу України є суб'єктами спеціального режиму оподаткування. Наведено алгоритм визначення системи оподаткування сільськогосподарських підприємств, їх документальне забезпечення облікового відображення розрахунків з бюджетом. Висвітлена схема сплати податку на додану вартість.

Ключові слова: сільськогосподарське підприємство, бюджет, податок на додану вартість, спеціальний режим, єдиний податок.

Шепель І.В. Расчеты с бюджетом на сельскохозяйственных предприятиях - субъектах специального режима налогообложения: организационные и методические основы учета

Рассмотрены действующие системы налогообложения сельскохозяйственных предприятий в соответствии с нормами Налогового кодекса Украины являются субъектами специального режима налогообложения. Приведен алгоритм определения системы налогообложения сельскохозяйственных предприятий, их документальное обеспечение учетного отражения расчетов с бюджетом. Освещена схема уплаты налога на добавленную стоимость.

Ключевые слова: сельскохозяйственное предприятие, бюджет, налог на добавленную стоимость, специальный режим, единый налог.

Shepel I.V. Payments to the budget on farms - subjects of special tax regime: organizational accounting principles and methods

We consider the current system of taxation of agricultural enterprises under the rules of the Tax Code of Ukraine as subjects of special tax treatment. An algorithm for determining the taxation of agricultural enterprises, documentary support of their accounting mapping of payments to the budget is presented. The scheme of VAT payment is highlighted.

Keywords: agricultural enterprise, budget, value added tax, special treatment, single tax.

Постановка проблеми. Вибір системи оподаткування здійснюється на підставі податкового законодавства, яке надає можливість платнику обирати той альтернативний варіант оподаткування, що якнайкраще враховує всі аспекти його діяльності. В основу податкового законодавства при виборі системи оподаткування сільськогосподарських підприємств покладено обсяг реалізації сільськогосподарської продукції. Правильно організований та методично побудований облік розрахунків за податком на додану вартість (ПДВ) на сільсь-

когосподарських підприємствах з урахуванням галузевих особливостей оподаткування є запорукою недопущення на практиці помилок, наслідком якого є нарахування штрафних санкцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням організації та методики бухгалтерського обліку розрахунків з бюджетом розглядали у своїх наукових працях Бобрівець С. В., Демиденко Л. М., Ковальчук С. К., Лисканич Х., Лютий І.О., Панасик В. М., Поддєрьогін А. М., Прокопенко Н. С., Романюк М. В., Саблук П.Т., Танклевська Н. С. та ін. Проте, враховуючи постійні зміни в законодавстві з питань оподаткування та обліку ПДВ вимагають перегляду діючої законодавчої бази.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у вивченні організаційних аспектів та методичних засад обліку розрахунків з бюджетом на сільськогосподарських підприємствах з урахуванням діючої законодавчої бази.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наразі податковим законодавством України для суб'єктів господарювання аграрної сфери передбачено дві системи оподаткування, яку сільськогосподарське підприємство обирає на власний розсуд, із дотриманням вимог, установлених ПКУ: загальна система оподаткування (зі сплатою всіх закріплених законодавством податків – для сільськогосподарських підприємств найхарактернішим є податок на прибуток, загальний режим ПДВ) і спеціальний податковий режим у вигляді ЄП четвертої групи (замінює сукупність податків) та спеціальний режим оподаткування ПДВ. З наведеного випливає, що сільськогосподарські підприємства, які визнані платниками податків, повинні дотримуватись умов податкового законодавства, представленого ПКУ, та здійснювати вибір найоптимальнішої системи оподаткування (рис 1).

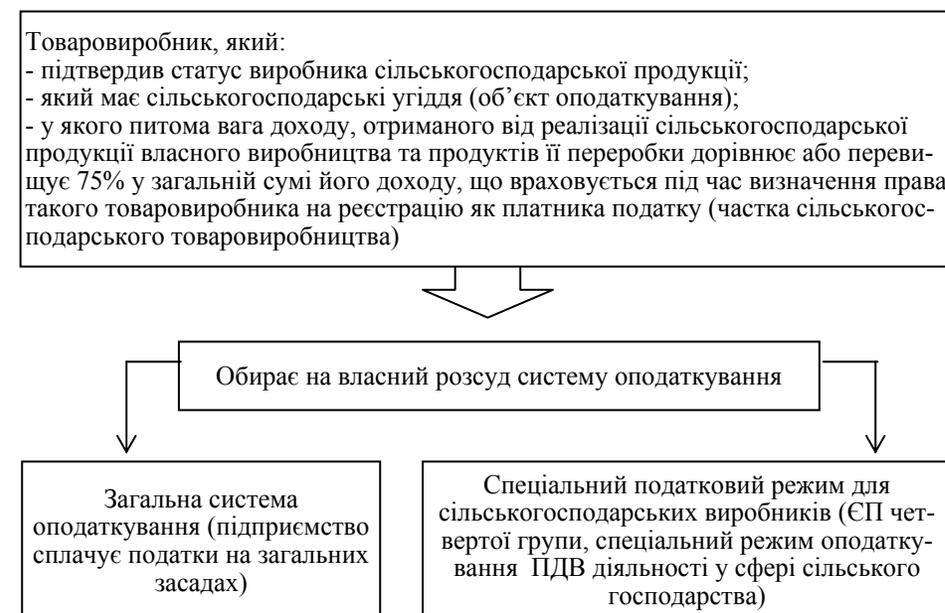

Рисунок 1. Алгоритм визначення системи оподаткування сільськогосподарських підприємств

Сільськогосподарське підприємство застосовує спеціальний податковий режим для сільськогосподарських виробників (ЄП четвертої групи, спеціальний режим оподаткування ПДВ діяльності у сфері сільського господарства). У цілому об'єктом бухгалтерського обліку розрахунків за податками згідно з податковим законодавством мають виступати база та / або об'єкт оподаткування і податкові зобов'язання платника податку. Тому дослідимо ЄП четвертої групи, податок на прибуток підприємств і ПДВ, які є об'єктом бухгалтерського обліку і контролю та покладені в основу магістерського дослідження.

Так, спеціальним податковим режимом у формі ЄП четвертої групи, який регулюється главою І розділу XIV ПКУ, можуть скористатися сільськогосподарські товаровиробники (п. 291.4 ст. 291 ПКУ), із урахуванням обмежень (п. 291.51 ст. 291 ПКУ), у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 % (рис. 2).

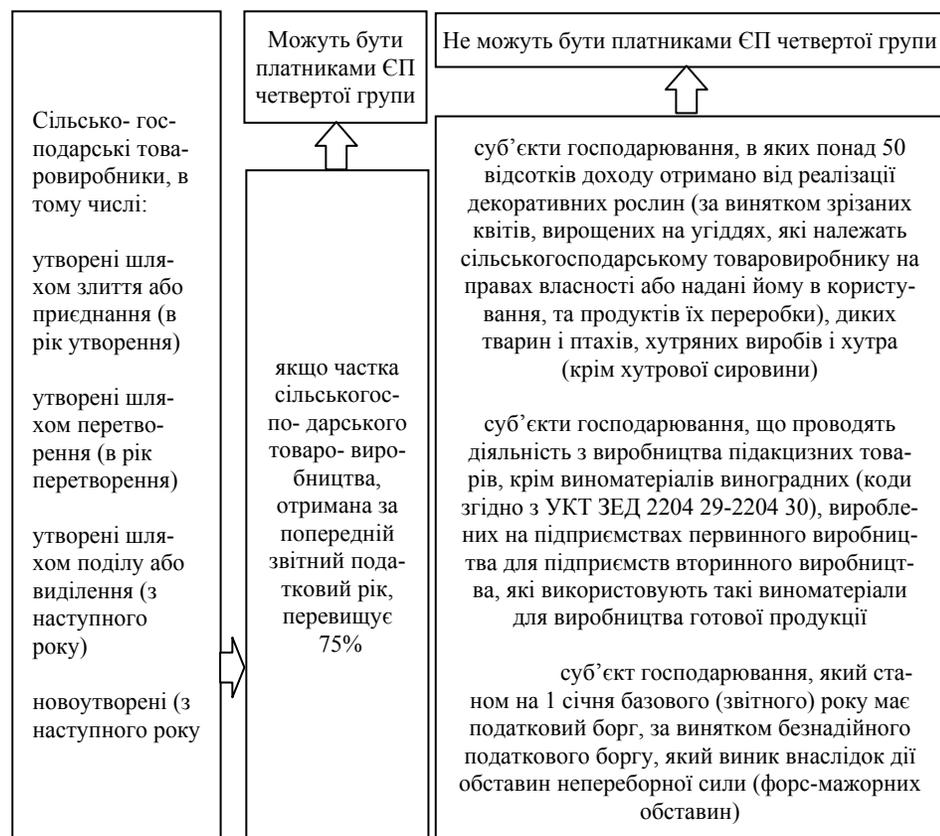

Рисунок 2. Платники ЄП четвертої групи (складено на підставі ПКУ)

Об'єктом оподаткування для платників ЄП четвертої групи є площа сільськогосподарських угідь (рілля, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень), що перебуває у власності підприємства або надана йому у користування, у тому числі на умовах оренди (ст. 292.1 ПКУ). Відносини, пов'язані з орендою земельних угідь, регулюються Земельним кодексом України від 25.10.2001 р. №

2768-III, Законом України від 02.10.2003 р. № 1211-IV «Про оренду землі» та іншими нормативно-правовими актами, а також договорами оренди землі.

Особливістю об'єкта оподаткування для платників ЄП четвертої групи полягає в тому, що необхідно забезпечити облік земельних ділянок, які перебувають у власності, та взятих або зданих в оренду. Оскільки п. 295.9.6 і п. 295.9.7 ст. 295 ПКУ передбачають обмеження щодо включення площі сільськогосподарських угідь до декларації платника: при наданні платником ЄП четвертої групи (орендодавцем) сільськогосподарських угідь та / або земель водного фонду в оренду іншому платникові ЄП четвертої групи (орендарю), орендована площа земельних ділянок не може включатися до декларації з податку орендаря, а враховується у такій декларації орендодавця; у випадку, коли платник ЄП четвертої групи (орендар) орендує сільськогосподарські угіддя та / або землі водного фонду в особи (орендодавця), що не є платником ЄП четвертої групи, орендована площа земельних ділянок включається до декларації з податку орендаря.

Тому об'єктом оподаткування ЄП четвертої групи виступають лише землі сільськогосподарського призначення та землі водного фонду. Що стосується інших земельних ділянок, які не використовуються для сільськогосподарського товаровиробництва, а належать підприємству на правах власності або взяті ним в оренду, то вони є об'єктом обкладання податком на майно. Документальне відображення операцій із нарахування та сплати ЄП четвертої групи узагальнено в табл. 1.

Таблиця 1 - Документальне забезпечення облікового відображення розрахунків із ЄП четвертої групи у Сільськогосподарське підприємство

Документ	Характеристика
Облікове відображення об'єкта оподаткування ЄП четвертої групи (сільськогосподарські угіддя)	
спеціалізовані документи для відображення земельних угідь відсутні	документальне відображення об'єкта оподаткування ЄП четвертої групи операцій щодо надходження власних і орендованих ділянок, зміна їх складу сільськогосподарськими підприємствами здійснюється на загальних засадах обліку основних засобів
Нарахування та сплата ЄП для четвертої групи	
Розрахунок частки сільськогосподарського Товаровиробництва	складається на основі даних бухгалтерського обліку; розмежовуються доходи, отримані від реалізації продуктів переробки, продукції рослинництва, рибництва, тваринництва та птахівництва
Відомості про наявність земельних ділянок	вказують відомості про кожний документ, що встановлює право власності та / або користування земельними ділянками, у тому числі про кожний договір оренди земельної частки (паю)
Податкова декларація з ФСП (загальна)	складається щодо всієї площі земельних ділянок, із яких справляється податок. Подається податковій інспекції за своїм місцезнаходженням
Податкова декларація з ФСП (звітна)	складається окремо щодо кожної земельної ділянки, подається податковій інспекції за місцем розташування такої земельної ділянки

Зазначимо: якщо земля підприємства знаходиться тільки за місцем його реєстрації, то подається одна декларація. У протилежному випадку склада-

ється дві декларації: одна (загальна) – за місцем реєстрації платника, інша (звітна) – за місцем знаходження земельних ділянок, що необхідно врахувати контролерові при здійсненні внутрішнього контролю.

Законодавством закріплено й те, що підтвердженням даних податкових розрахунків є первинні документи, реєстри бухгалтерського обліку, фінансова звітність, інші документи, пов'язані з обчисленням і сплатою податків та зборів, ведення яких передбачено нормативним законодавством. При цьому, податкове законодавство не передбачає окремих первинних (податкових) документів для потреб оподаткування, в обов'язковому порядку формується лише податкова звітність (декларація).

Дослідивши особливості об'єкта оподаткування ЄП четвертої групи та наслідки різного забезпечення підприємств сільськогосподарськими угіддями, які підлягають оподаткуванню, наведено послідовність визначення об'єкта оподаткування та зобов'язань за ЄП четвертої групи до бюджету (рис. 3).

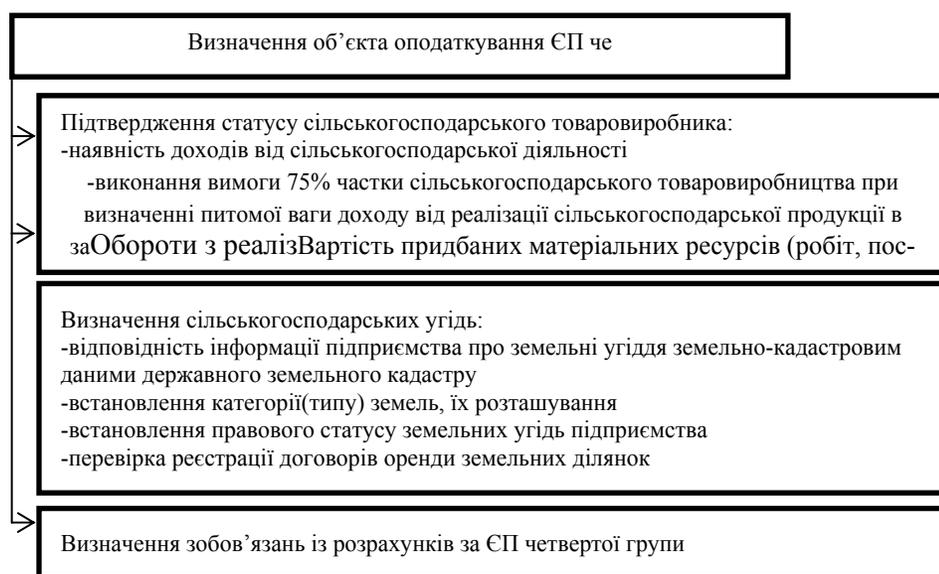

Рисунок 3. Етапи визначення розміру ЄП четвертої групи

У 2015 р. форми звітності з ЄП четвертої групи залишаються не визначеними, тому сільськогосподарські підприємства для звітування застосовують ті, що були передбачені для ФСП. Керуючись нормами законодавства, підприємства заповнюють Декларацію з ФСП у послідовності, із якого видно, що для заповнення цієї податкової декларації бухгалтеру необхідно встановити стосовно кожного об'єкта оподаткування наступні дані: площу угідь, грошову оцінку одного гектара сільськогосподарських угідь відповідно до даних Витягу з державного земельного кадастру, ставку оподаткування.

Підставою для нарахування ЄП платникам четвертої групи є дані Національної кадастрової системи та / або дані з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

Для цілей оподаткування й обліку наявності земельних ділянок у

сільськогосподарських підприємств призначено документ – Відомості про наявність земельних ділянок (Додаток до Податкової декларації з ФСП (продовжує діяти у 2015 р.)). У них міститься інформація про кожний документ, що встановлює право власності та / або користування земельними ділянками, у тому числі про кожний договір оренди земельної частки (паю), нормативна грошова оцінка одиниці площі земельної ділянки та площа земельної ділянки. Однак, якісні характеристики наявних у користуванні сільськогосподарського підприємства земельних ділянок не відображаються в обліку і тільки частково враховуються при визначенні ЄП. При цьому, як відомо, якісний склад земель суттєво впливає на отримання урожайності вирощуваних культур, а відтак і на кінцевий результат суб'єкта господарювання.

Виходячи з того, що ЄП четвертої групи відображається в складі загальногосподарських витрат і база розподілу стосується лише галузі рослинництва, то списання його відбувається на відповідний аналітичний рахунок до субрахунку 231 «Рослинництво», який відкривається до рахунку 23 «Виробництво». Для обліку загальногосподарських витрат, до складу яких входить і сума ЄП четвертої групи.

Планом рахунків передбачено рахунок 91 «Загальногосподарські витрати», на якому ведеться облік виробничих накладних витрат на організацію виробництва й управління дільницями, відділеннями, бригадами й іншими підрозділами основного та допоміжного виробництва, а також витрати на утримання й експлуатацію машин і устаткування. За дебетом рахунку 91 «Загальногосподарські витрати» відображається сума визнаних витрат, за кредитом – щомісячне, за відповідним розподілом, списання на рахунки 23 «Виробництво» та 90 «Собівартість реалізації». Відповідно до законодавства підприємство може на власний розсуд обирати рахунки, на яких ведеться облік витрат, що фіксуються в робочому Плані рахунків бухгалтерського обліку, який є додатком до наказу про облікову політику. Тому для достовірного аналітичного обліку ЄП четвертої групи у структурі загальногосподарських витрат та запобігання додаткових вибірок при заповненні реєстрів бухгалтерського обліку пропонується відкрити до рахунку 91 «Загальногосподарські витрати» аналітичний рахунок нижчого порядку 915 «Загальногосподарські витрати з ЄП» (враховуючи, що попередні коди аналітичних рахунків підприємства присвоюють відповідним видам витрат). Відображення в реєстрах бухгалтерського обліку сплачених сільськогосподарськими підприємствами сум ЄП за звітний місяць (до прийняття відповідних форм здійснюється у порядку і за формами податкової звітності, встановленими для ФСП.

Виходячи з того, що єдиний податок відображають у складі загальногосподарських витрат і база розподілу стосується лише галузі рослинництва, то списання його відбувається на відповідний аналітичний рахунок до субрахунку 231 «Рослинництво», який відкривають до рахунку 23 «Виробництво». Аналітичний облік єдиного податку у структурі загальногосподарських витрат ведуть за місцем виникнення, центром відповідальності та статтями витрат. Розглянемо зазначений розподіл на рис. 4.

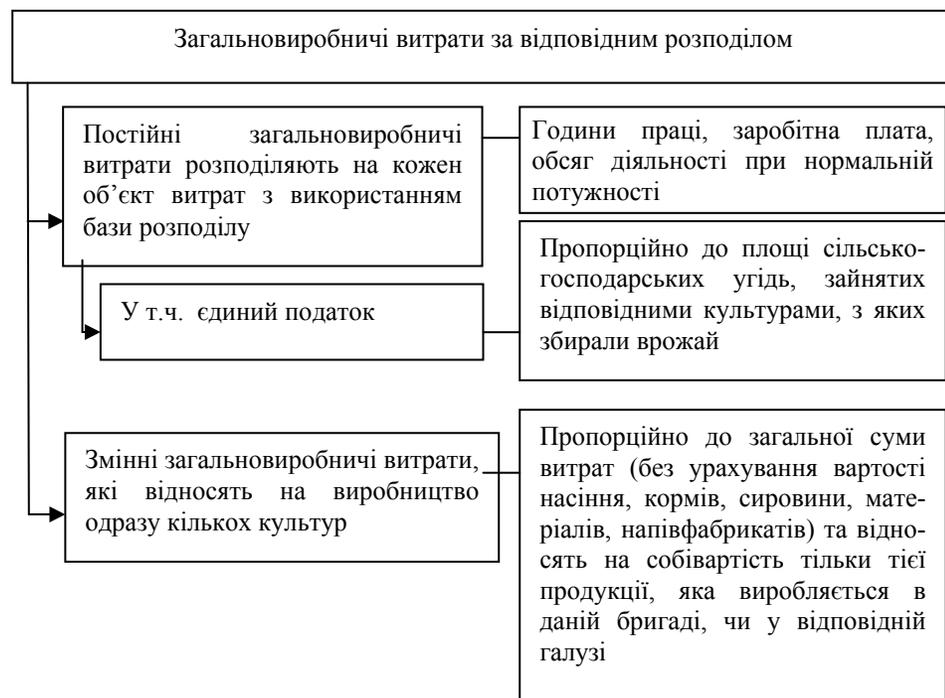

Рисунок 4. Розподіл загальновиробничих витрат залежно від бази розподілу

На субрахунку 641 «Розрахунки за податками» ведеться облік податків, які нараховуються та сплачуються відповідно до чинного законодавства (податок на додану вартість, податок на доходи фізичних осіб, орендна плата за землю, фіксований сільськогосподарський податок, інші податки). Аналітичний облік розрахунків за податками й платежами ведеться за їх видами.

Діюче податкове законодавство містить ряд визначень суб'єктів оподаткування, що мають право на сплату ФСП і використання спеціальних режимів оподаткування податком на прибуток та ПДВ. Це, відповідно, «сільськогосподарське підприємство», «підприємство, основною діяльністю якого є виробництво сільськогосподарської продукції», «сільськогосподарський товаровиробник». Законодавче визначення зазначених термінів та ключові ознаки платника податку за спеціальними режимами

З наведених даних витікає, що ключова ознака платника податку за спеціальним режимом, як правило, передбачає проведення розрахунку відносного показника, що виражає відношення вартісних показників реалізації продукції сільського господарства, включаючи продукти її переробки за звітний (податковий) рік до загальної суми валового доходу, отриманого підприємством за цей же період і порівняння його з визначеною відповідним Законом величиною. Спеціалізовані форми реєстрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств та Методичні рекомендації щодо застосування реєстрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств, затверджені наказом Міністерства аграрної політики України № 390 від 4 черв. 2009 р.

Крім того, загальновиробничі витрати відображаються в ф. № 5.7 с.-г. «Звіт про загальновиробничі витрати», який складають за місяць наростаючим підсумком з початку року в розрізі об'єктів аналітичного обліку за відповідними статтями витрат. Оскільки витрати з ЄП четвертої групи виникають лише у платників цієї податкової форми, тому в ф. № 5.7 с.-г. «Звіт про загальновиробничі витрати» не передбачено окремої графи.

У Журналі-ордері № 5 В с.-г. відображаються кредитові обороти за рахунком 91 «Загальновиробничі витрати», в т.ч. ЄП четвертої групи. Після чого кредитові обороти з Журналу-ордеру № 5 В с.-г. переносять до Головної книги. У формі № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» нараховані суми ЄП четвертої групи відображаються за кодом 2050 «Собівартість реалізованої Розрахунок частки сільськогосподарського товаровиробництва; Загальна податкова декларація з ФСП; Звітна податкова декларація з ФСП Ф. № 50 с.-г. Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств (платники ЄП четвертої групи суми цього податку включають у графу 3 «Виробнича собівартість основної продукції» підрозділу 1 «Продукція рослинництва». Суми нарахованого ЄП відображають за кодом 0345 «Інші витрати» розділу 2 «Витрати на основне виробництво») Ф. № 2 Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) (платники ЄП четвертої групи суму цього податку включають в код 2050 «Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)» у складі загальновиробничих витрат).

Сільськогосподарське підприємство зареєстровано платником ПДВ. Так порядок визначення платежів з податку на додану вартість може бути проілюстровано на рис. 5. Загальна сума податкового зобов'язання включає суми ПДВ, зазначені в податкових накладних за податковий період. Суми податкових зобов'язань відображаються в Реєстрі отриманих і виданих податкових накладних. Первинними документами для нарахування податків служать розрахунки бухгалтерії, а по розрахунках з ПДВ – податкові накладні. Облік податкових зобов'язань ведеться на рахунку 64 «Розрахунки за податками й платежами». Цей рахунок призначено для узагальнення відображення всіх видів розрахунків підприємства з бюджетом.

За кредитом цього рахунка відображаються нараховані платежі до бюджету, за дебетом – належні до відшкодування з бюджету податки, їх сплата, списання тощо. Крім ЄП четвертої групи та податку на прибуток, для сільськогосподарських підприємств важливим є реалізація непрямого оподаткування у формі ПДВ. При цьому інструментом реалізації на підприємстві цього податку є бухгалтерський облік.

Останній надає інформацію про доходи, витрати та вартість активів підприємства, яка необхідна для оцінки й аналізу ефективності управління доходами та витратами. Тому до системи бухгалтерського обліку в частині розрахунків за ПДВ податкова політика висуває вимоги, які мають бути враховані при організації та побудові методики обліку розрахунків за ПДВ, а також їх контролю. Так, об'єктом обкладання цим податком є операції платників податку з: поставки товарів і послуг, місце поставки яких знаходиться на митній території України; ввезення товарів на митну територію.

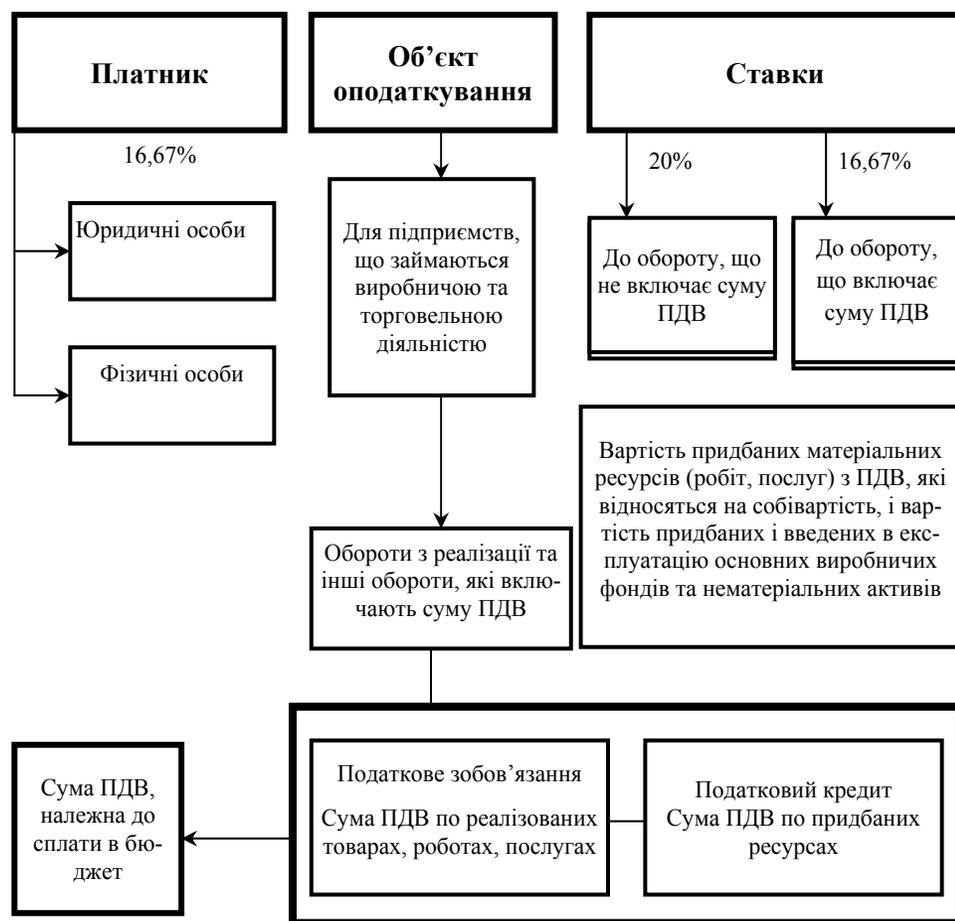

Рисунок 5. Структурно-логічна схема сплати податку на додану вартість

Завдяки первинному спостереженню (а саме документуванню) та вартісній оцінці операцій із постачання товарів, робіт і послуг у системі бухгалтерського обліку відображається інформація про об'єкт обкладання ПДВ. Шляхом групування та систематизації на рахунках бухгалтерського обліку з застосуванням подвійного запису в системі бухгалтерського обліку формується інформація про базу оподаткування ПДВ, до якої застосовується законодавчо закріплений розмір ставки оподаткування ПДВ, внаслідок чого завдяки методу підсумкового узагальнення визначається розмір ПДВ.

Висновки. Бухгалтерський облік для потреб оподаткування сільськогосподарських підприємств забезпечує узагальнення та накопичення інформації для визначення бази оподаткування та операцій, що формують об'єкт обкладання ПДВ. Оскільки в системі бухгалтерського обліку розрахунки за ПДВ є складовою поточних зобов'язань підприємства, варто дослідити його як облікову категорію крізь призму механізму справляння ПДВ, який передбачає, що оподаткуванню підлягає лише додана вартість (додається в процесі виробниц-

тва товарів до вартості сировини, матеріалів, палива на кожній стадії руху товарів від виробника до споживача), а не обіг від реалізації. Тому ПДВ справляється за принципом збирання-відшкодування: при визнанні податкового зобов'язання з ПДВ реалізується принцип збирання, а при визнанні податкового кредиту – принцип відшкодування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Лисканич Х. Зміни до Податкового кодексу України. Або податкова реформа без реформ / Х. Лисканич [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bc-club.org.ua/news/items/zmini-do-podatkovogo-kodeksu-ukrajini-abo-podatкова-reforma-bez-reform.html>
2. Податковий Кодекс України: Затверджений Верховною радою України № 2755-VI від 02 груд. 2010 р. [Електронний ресурс] / Верховна рада України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Податкова система: навч. посіб. Для студ. вищ. навч. закл. / [Лютій І.О., Демиденко Л. М., Романюк М. В. та ін.] / за ред. І. О. Лютого. – К.: Центр учбової літератури, 2009.– С. 188
4. Податкова реформа: основні зміни, які вступили в дію з 1 січня 2015 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://tr.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/231988.html>
5. Податкова система України є однією з найгірших у світі – експерти // Українська правда [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/inozmi/svoboda/2014/01/16/7009754/>
6. Податковий облік : [підручник] / Панасик В. М., Ковальчук С. К., Бобрівець С. В. – Тернопіль : Карт – блонд, 2009. – 352 с.
7. Поддєрьогін А. М. Податкова система України на шляху розвитку / А. М. Поддєрьогін // Фінанси України. – 2001. – № 11. – С. 3–12.
8. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.99 р. № 996-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
9. Прокопенко Н. С. Податкове регулювання агропромислового виробництва: монографія / Н. С. Прокопенко. – К. : ННЦ ІАЕ, 2009. – 316 с.
10. Синчак В. П. Система оподаткування у сільському господарстві України: теорія, методологія та практика : монографія / В. П. Синчак. – Х. : ХУУП, 2008. – 476 с.
11. Танклевська Н. С. Оподаткування діяльності аграрних підприємств : монографія / Н. С. Танклевська. – Херсон : Олді-плюс, 2006. – 152 с.

Умови публікації статей у фаховому науковому виданні Херсонського державного аграрного університету «Таврійський науковий вісник»

Фахове наукове видання Херсонського державного аграрного університету «Таврійський науковий вісник» – це науково-практичний журнал, заснований у 1996 році. Видається за рішенням Науково-координаційної ради Херсонської області Південного наукового центру Національної академії аграрних наук України, вченої ради Херсонського державного аграрного університету та Президії Української академії аграрних наук з 1996 року. Зареєстрований у ВАК України в 1997 році “Сільськогосподарські науки”, перереєстрацію пройшов у червні 1999 року (Постанова президії ВАК № 1-05/7), у лютому 2000 року (№ 2-02/2) додатково “Економіка в сільському господарстві”, у червні 2007 року (№ 1-05/6) додатково “Іхтіологія” та у квітні 2010 року “Сільськогосподарські науки” (№ 1-05/3). Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 13534-2508 ПР від 10.12.2007 року.

У журналі висвітлюються актуальні питання аграрної науки за секціями:

- землеробство, рослинництво, овочівництво та баштаництво;
- тваринництво, кормовиробництво, збереження та переробка сільськогосподарської продукції;
- меліорація і родючість ґрунтів;
- екологія, іхтіологія та аквакультура;
- економічні науки.

Видання входить до «Переліку наукових фахових видань, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук». Редколегія видання здійснює зовнішнє та внутрішнє рецензування всіх статей, що надходять до неї. До складу редколегії журналу входять провідні українські та іноземні фахівці. Видання співпрацює з найбільшими ВНЗ України та зарубіжжя, органами державної влади та місцевого самоврядування. Така співпраця передбачає розміщення інформаційних матеріалів, публікування наукових статей, проведення на базі видання конференцій, обговорень та круглих столів. У виданні публікуються науково-теоретичні та практичні матеріали з актуальних загальнотеоретичних та галузевих питань, а також пропозиції до удосконалення сільськогосподарського виробництва та економіки країни.

Запрошуємо всіх бажаючих до співробітництва з нашим виданням та пропонуємо Вам опублікувати Ваші статті. Це видання розраховане не тільки для науковців, а й для практиків, які черпають із нього чимало корисного для своєї діяльності.

З повагою, Головний редактор журналу
Валерій Васильович Базалій

ПОРЯДОК ПОДАННЯ МАТЕРІАЛІВ

Для опублікування статті у фаховому науковому виданні необхідно надіслати електронною поштою до редакції журналу наступні матеріали:

- заповнити довідку про автора
- оформити статтю згідно вказаних вимог
- підготувати авторський реферат статті англійською мовою для розміщення на веб-сайті видання (авторський реферат статті повинен містити: прізвище та ініціали автора, звання або посаду, місце роботи або навчання, назву статті, стислий зміст статті мінімальним обсягом 250 слів або 1000 знаків). Англійський варіант приймається лише за умови його **ФАХОВОГО ПЕРЕКЛАДУ**. У разі надсилання англійського варіанту, перекладеного через інтернет-перекладачі (напр. Google), матеріали будуть відхилені. До авторського реферату англійською мовою додається його оригінал українською мовою.

Надіслати рукопис статті в електронному виді на адресу: podakov@list.ru

- для осіб, які не мають наукового ступеню, – додатково надсилають відскановану рецензію наукового керівника чи рецензію особи, яка має науковий ступінь (підпис рецензента повинен бути завірений у відділі кадрів установи або печаткою факультету (інституту)).

Після отримання підтвердження від редколегії про прийняття статті до друку:

- надіслати відскановану копію підтвердження про сплату публікаційного внеску. Реквізити для здійснення платежу наведені нижче.

Мови публікацій: українська, російська, англійська. Матеріали надані англійською мовою за авторством докторів наук – публікуються безкоштовно.

До видання приймаються статті: докторів наук, кандидатів наук, молодих науковців (аспірантів, здобувачів, магістрантів), а також інших осіб, які мають вищу освіту та займаються науковою діяльністю.

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ

Шановні науковці! Наукові статті повинні бути оформлені згідно правил оформлення рукописів для фахового наукового видання Херсонського державного аграрного університету «Таврійський науковий вісник».

Загальні вимоги:

Статті повинні відповідати вимогам постанови Президії Вищої атестаційної комісії України "Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліків ВАК України" від 15.01.2003р., та мати наступні обов'язкові елементи:

- **постановка проблеми** у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;
- **аналіз останніх досліджень і публікацій**, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор;

• **виділення невіршених раніше частин загальної проблеми**, котрим присвячується означена стаття;

• **формулювання цілей статті** (постановка завдання);

• **виклад основного матеріалу дослідження** з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;

• **висновки** з цього дослідження і перспективи подальших досліджень у даному напрямку.

Авторами подаються статті, що є виключно власними оригінальними дослідженнями із дотриманням правил цитування та посилань. **Подання свідомо неправдивої інформації або ж плагіату є неприйнятним та неетичним.** Окрім того, до друку приймаються лише статті, які не публікувались раніше у інших журналах.

Редакція залишає за собою право на рецензування, редагування, скорочення і відхилення статей.

За достовірність фактів, статистичних даних та іншої інформації відповідальність несе автор.

Передрук (перевидання) матеріалів видання дозволяється тільки з дозволу автора і редакції.

Технічні вимоги:

• обсяг статті – від 6 до 25 сторінок, формату А-4, набраних в редакторі Microsoft Word;

• шрифт тексту – Times New Roman, розмір 14, через інтервал 1,0;

• поля з усіх сторін – 20 мм; • якщо стаття містить таблиці і (або) рисунки, то вони повинні бути компактними, мати назву, шрифт тексту – Times New Roman, розмір 12. Математичні формули мають бути ретельно перевірені та чітко надруковані. Кількість таблиць, формул та ілюстрацій має бути мінімальною та доречною. Рисунки і таблиці на альбомних сторінках не приймаються;

• посилання на джерела необхідно робити по тексту у квадратних дужках із зазначенням номерів сторінок відповідно джерела: наприклад, [3, с. 234] або [2, с. 35; 8, с. 234];

• список використаних джерел подається наприкінці статті в порядку згадування джерел відповідно до існуючих стандартів бібліографічного опису (див.: стандарт «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис» (ДСТУ 7.1:2006 та Форма 23, затверджена наказом ВАК України від 29 травня 2007 року № 342);

• стаття повинна містити анотації та ключові слова українською, російською та англійською мовами, переклад назви статті на англійську мову; обсяг анотації – мінімум 3 речення, кількість ключових слів – мінімум 5 слів.

Авторами вноситься публікаційний внесок, який покриває витрати, пов'язані з редагуванням статей, макетуванням та друком журналу. Редакція журналу поштовою пересилкою не займається.

З повагою, відповідальний редактор «Таврійського наукового вісника»

Євгеній Сергійович Подаков

Контактна інформація редакції: 73006, Україна, м. Херсон, вул. Р.Люксембург, б. 23, Редакція «Таврійського наукового вісника»

Телефон: +38 (050) 518-37-18

podakov@list.ru

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

Palyanychko N.I. -	58	Радванська Н.В.	78
Архіпова Т.А.	66	Репілевська О.Ю.	96
Байша К.М.	3	Саенко В.Г.	84
Белоус І. В.	8	Скрипник С.В.	96
Бойко А.Л.	42	Собченко А.М.	102
Зоря П.С.	18	Танклевська Н.С.	110
Круковська О.В.	23	Тарасюк А.В.	122
Миронов В.В.	32	Ткачук А.І.	32
Никитюк Ю.А.	42	Фадєєва К.С.	3
Новаковська І.О.	51	Шарап А.О.	122
Петренко В.С.	66	Шепель І.В.	128
Подиков Є.С.	71		

ЗМІСТ

Байша К.М., Ковалев В.В., Фадеева К.С. Теоретична сутність оцінки інвестиційних проектів	3
Белоус І.В. Перспективи розвитку виноградарства і виноробства Херсонської області України.....	8
Зоря П.С. Методичні підходи до оцінювання ефективності господарської діяльності аграрних підприємств	18
Круковська О.В. Теоретичний базис формування ринку ветеринарного обслуговування у тваринництві.....	23
Миронов В.В., Ткачук А.І. Економіко-правова та екологічна охорона земель в Україні: історія становлення та сучасний стан.....	32
Никитюк Ю.А., Бойко А.Л. Економічний аналіз ринку хмелю (<i>humulus lupulus l</i>) в Україні за сучасних технологій вирощування та переробки.....	42
Новаковська І.О. Методологічні аспекти формування землекористування у містах за видами економічної діяльності	51
Paluyanychko N.I. Financial and economic support of state land resources management	58
Петренко В.С., Архіпова Т.А. Ефективність фінансового управління оборотним капіталом підприємств.....	66
Подаков Є.С. Актуальні проблеми оподаткування сільськогосподарських товаровиробників	71
Радванська Н.В. Ризики і проблеми трансформації національних заощаджень в інвестиції.....	78
Саєнко В. Вхождение в рынок бизнеса восточных единоборств: проблемы маркетинга, менеджмента и движения новшества....	84
Скрипник С.В., Репілевська О.Ю. Державні важелі впливу на розвиток сільськогосподарської обслуговуючої кооперації.....	96
Собченко А.М. Особливості складання консолідованої фінансової звітності: міжнародний досвід та практика України	102
Танклевська Н.С. Фінансовий інструментарій впливу на розвиток сільського господарства.....	110
Тарасюк А.В., Шарап А.О. Маркетинг інновацій як передумова інноваційного розвитку українських підприємств	122
Шепель І.В. Розрахунки з бюджетом на сільськогосподарських підприємствах - суб'єктах спеціального режиму оподаткування: організаційні та методичні засади обліку.....	128

Таврійський науковий вісник

Випуск 96

Економічні науки

Підписано до друку 28.10.2016 р.
Формат 70x100 1/16. Папір офсетний.
Умовн. друк. арк. 8,37. Наклад 100 прим.

Видавець Грінь Д.С.,
73033, м. Херсон, а/с № 15
e-mail: dimg@meta.ua
Свід. сер. ДК № 4094 від 17.06.2011